

TÖÖVALDKONNA ARENG 2007

Sotsiaalministeeriumi toimetised nr 5/2008

TÖÖVALDKONNA ARENG 2007

Trendide kogumik

Täiendav informatsioon:
Tööpoliitika info ja analüüsi osakond
Eesti Vabariigi Sotsiaalministeerium
Gonsiori 29, 15027 Tallinn
info@sm.ee

Toimetaja: Ülle Marksoo
Esikaane fotod: Piret Räni

Küljendus: Tiia Ilus, Tartu Ülikooli Kirjastus
Trükk: OÜ Greif
ISSN: 1736-3896 (trükis)
ISSN: 1736-390X (online)
Autoriõigus EV Sotsiaalministeerium, 2008

[Trükitud taaskasutatud paberile](#)

Sisukord

SAATEKS	5
1. MAKROMAJANDUSLIK TÖÖTURU ÜLEVAADE Katrin Uudeküll	7
1.1. Majanduse areng	7
1.2. Tööturu areng	9
2. RISKIGRUPID TÖÖTURUL Ülle Marksoo, Kaili Järv	13
2.1. Pikaajaliselt töötud	13
2.2. Noored töötud	15
2.3. Vanemaealised	16
2.4. Pikaajalise tervisehäire ja puudega inimesed	17
2.5. Mitte-eestlased	18
3. AKTIIVNE TÖÖTURUPOLIITIKA Katrin Raadom	21
3.1. Registreeritud töötus	21
3.2. Riskirühmadesse kuuluvad registreeritud töötud	22
3.3. Vakantsid ja töövahendus	23
3.4. Tööturuteenused	24
3.5. Töötutoetus ja töötuskindlustushüvitis	24
3.6. Kollektiivse koondamise ja maksejõuetuse hüvitis	25
3.7. Kulutused tööturupoliitikale	26
4. TÖÖKORRALDUS, TÖÖTASUSTAMINE JA KOLLEKTIIVNE TÖÖSUHE Märt Masso	27
4.1. Töökorraldus	27
4.1.1. Kaugtöö	27
4.1.2. Tähtajaline töö	28
4.1.3. Osajaga töö	28
4.1.4. Tööaja ajastus: töötamine mittetavapärasel ajal	29
4.1.5. Tööaja hulk ja ületunnitöö	30
4.2. Töötasustamine	31
4.2.1. Töötasu suurus	31
4.2.2. Miinimumpalk	32
4.3. Kollektiivne töösuhe ja sotsiaaldialoog	32
5. TÖÖKESKKOND Ester Rünkla	35
5.1. Tööõnnetused	35
5.1.1. Rasked tööõnnetused	36
5.1.2. Surmaga lõppenud tööõnnetused	37
5.2. Tööga seotud tervisehäired	38
5.2.1. Tööga seotud luu-lihaskonna vaevused	40
5.3. Töötajate haigestumisega seotud kulud	41
5.3.1. Töövõimetushüvitised	41
5.3.2. Ravikulud	41
5.3.3. Tööst põhjustatud püsiv töövõimekaotus	42
5.4. Töökeskkonna järelevalve	43

Saateks

Ühiskonna eduka arengu aluseks on inimeste võimalikult suur tööga hõivatus. Hõive suurendamine saab järjest tähtsamaks ajal, mil rahvastik vananeb ja tööealise elanikkonna osatähtsus väheneb. Seetõttu on oluline säilitada inimeste töövõime ja osalemine tööelus võimalikult pikkadeks aastateks.

Inimesele ei ole oluline mitte ainult töökoha olemasolu, vaid ka suhted töökohal, tervist hoidev töökeskkond, õiglane palk ning sotsiaalne kaitse ja toetused töö kaotuse korral. Seetõttu ongi käesoleva kogumiku eesmärgiks iseloomustada 2007. aasta jooksul toimunud arengut töövaldkonnas tervikuna: nii tööturul, töösuhetes kui ka töökeskkonnas. Praeguse olukorra paremaks mõistmiseks on taustana kajastatud viimase viie aasta (2003–2007) trende ning võimalusel lisatud 2008. aasta alguse andmed. Esitatud on ka võrdlusi teiste Euroopa Liidu liikmesriikidega.

2007. aasta oli Eesti tööturule igati soodne. Tööturu näitajad olid kõrgseisus ning alanud majandusjahtumine ei olnud hõivele ja töötusele veel mõju avaldanud. Viimaste aastate suur majanduskasv, millega kaasnes tööjõu nõudluse suurenemine, tõi 2007. aastal ja 2008. aasta alguses hõivesse rekordarvu inimesi. Nii tööhõive kui töötuse määra näitajad olid võrreldavad 1990. aastate alguse tasemega. 1. peatükk annabki ülevaate nende muutuste makromajanduslikust taustast ning tööhõive ja töötuse trendidest üldiselt.

Järgmised kaks peatükki keskenduvad töötute iseloomustamisele. 2. peatükk kirjeldab tööturu riskigruppe, kellel on keskmisest suuremad barjäärid tööle saamisel. Vaatluse all on pikaajaliselt töötud, noored, vanemaealised, puude ja pikaajalise tervisehäirega inimesed ning mitte-eestlased. Analüüs on tehtud valdavalt rahvusvahelisel meetodikal põhineva tööjõu-uuringu andmete põhjal.

3. peatükk annab Tööturuameti ja Eesti Töötukassa andmete põhjal ülevaate, milline on olnud registreeritud töötuse

dünaamika, kui palju töötuid saab osa tööturuteenustest, kui paljud saavad töötutoetust ja töötuskindlustushüvitisi ning millised on kulutused tööturupoliitikale. Kuna kahjuks võtab ennast töötuna arvele ainult pool töötutest, jäävad paljud neist ilma ka võimalusest saada tööturuteenuseid ja toetusi.

Kogumiku 4. ja 5. peatükk analüüsivad töötavate inimeste tööelu, nende töösuhteid ja keskkonda, milles nad töötavad. 4. peatükis on põhirõhk töökorraldusel, töötasustamisel ja kollektiivsel töösuhtel. Paindlike töövormide suurendamine on hõive tõstmise seisukohalt väga olulise tähtsusega. See võimaldaks hõivesse tuua paljusid praegu mittetöötavaid inimesi, kes perekondlike või tervislike põhjuste tõttu on tööturult eemale jäänud.

5. peatükk iseloomustab töökeskkonda, milles inimesed töötavad. Peatükis antakse ülevaade tööõnnetustest, tööga seotud tervisehäiretest ja töötajate haigestumisega seotud kuludest. Tervislik ja ohutu töökeskkond on oluline, et vältida kutsehaigestumist, tööõnnetusi ja väljalangemist tööturult. Haigestumine on üks peamistest põhjustest, miks vanemaealised tööturult enneaegu lahkuvad. Töökeskkonna tervislikumaks muutmiseks suudaksime ka inimesi kauem hõives hoida.

Ülevaadete kirjutamisel on andmeallikadena kasutatud peamiselt Eesti tööjõu-uuringut, Tööturuameti, Eesti Töötukassa, Haigekassa, Sotsiaalkindlustusameti ning Tööinspektsiooni statistikat ja aruandeid, samuti Eurostati andmeid.

Kogumik on ette nähtud eelkõige neile, kes oma igapäevatöös puutuvad kokku töötemaatikaga, samuti kõigile lugejatele, kellel on sügavam huvi töövaldkonnas toimunud arengu vastu.

Autorite nimel Ülle Marksoo,
toimetaja

1. Makromajanduslik tööturu ülevaade

Katrin Uudeküll

Viimaste aastate kiire majanduskasv on toonud kaasa palju positiivseid muutusi ka tööturul, kus töötavate inimeste arv on kasvanud ning tööpuuduse määr vähenenud miinimumini. Tööandjate jaoks tõi see suurenenud nõudluse taustal kaasa aga tööjõupuuduse ning tööjõukulude kasvu. On selge, et üle 10%line majanduskasv ei saa kesta pikemat aega ja alates 2007. aasta keskpaigast võis täheldada Eesti majanduses jahtumist, mis on jätkunud 2008. aastal. Jahtumise mõju ulatus oleneb majanduse kõrgperioodil võetud riskidest ja kohustustest nii tööandjate kui töötajate osas. Tööandjate poolel on oluline tehtud investeeringute otstarbekus ning võime ümber orienteeruda tootlikumale tehnoloogiale või tegevusalale. Töötajate poolel tekitavad raskusi kõrgajal valitsenud tulevikuootused sissetulekute osas, mida arvestades tehti tarbimisotsused ning võeti laenu, kuid mida tuleb kanda ka majanduse jahtudes.

1.1. Majanduse areng

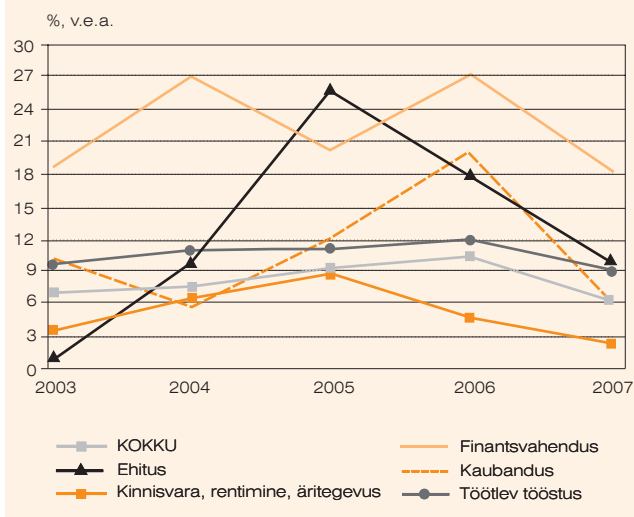
Järgnevalt kirjeldame Eesti majanduses toimunud muutusi viimastel aastatel ning selle mõju tööturule. Peamine tõukejõud viimaste aastate majandusarengule Eestis on olnud välisraha sissevool nii välisomandusega kommertsbankade kui ka Euroopa Liidu toetusfondide kaudu. Välisraha sissevool omakorda tõi kaasa sisenõudluse kiire kasvu, mis avaldus eratarbimise mahtude suurenemises laenude ja liisingute kättesaadavuse lihtsustumise tõttu. Lisaks sellele avaldas eratarbimise kasvule mõju töötavate inimeste arvu ja inimeste sissetulekute suurenemine, mille üheks tõukejõuks oli töötamisvõimaluste avarumise 2004. aastal mitme Euroopa Liidu riigi tööturu avanemise tõttu uute liikmesriikide, sh Eesti kodanikele. Lisatõuke inimeste sissetulekute suurenemisele andis Soome tööturu avanemine 2006. aastal.

Laenuvõimaluste paranemine tõi siseturul kaasa kinnisvaraturu elavnemise ning kinnisvaraarenduse, mis omakorda mõjutas tegevusaladest ehitust ning töötleva tööstuse neid allharusid, mis tegelevad ehitusmaterjalide tootmisega (ehitusmaterjalitööstus, metallitööstus, puidutööstus). Töötleva tööstuse kasvul oli positiivne mõju ka veondusele. Suurenenud eratarbimine mõjutas ennekõike kaubandustegevust – avati uusi kaubanduspindu, kaubandusketid laienesid regioonidesse ning alates 2005. aastast kasvas hüppeliselt mootorsõidukite (autode) müük. Eratarbimise suurenemine mõjutas ka hotellide ja restoranide tegevust – inimeste sissetulekute suurenemisel elavnes ka siseturism. Eespool nimetatud tegevusaladel toimunud nõudluse ja tootmismahtude kiire suurenemine tõi

kaasa suurenenud nõudluse tööjõu järele. Tööjõupuudus andis tõuke palkade kiireks kasvuks, mis suurenenud sissetulekute tõttu andis omakorda täiendavat hoogu sisetarbimisele.

Joonisel 1.1 on toodud majanduse arengut peamiselt mõjutanud tegevusalade sisemajanduse koguprodukti (SKP) muutused aastate kaupa aheldamismeetodil¹. Jooniselt on näha, et kogu majanduses kiirenes SKP kasv 2003.–2004. aasta 7–7,5%lt koguni 9–10%ni 2005. ja 2006. aastal. Nagu eelpool mainitud, tõi 2007. aasta kaasa jahenemise märke – SKP kasv taandus 6,3%le. 2008. aasta esimene pool näitas eelmise aastaga võrreldes aga vaid 0,2%list SKP reaalkasvu esimeses kvartalis ning –1,1% teises kvartalis. Kõige suurem tagasitõmbumine on olnud siseturu nõudlusest sõltunud ehituses, kaubanduses, veonduses ning kinnisvaraäris. Samuti toimus 2008. aasta I poolel kiire kasvu pidurdumine finantsvahenduses.

Joonis 1.1. Majanduskasv tegevusalade järgi aheldamismeetodil 2003–2007

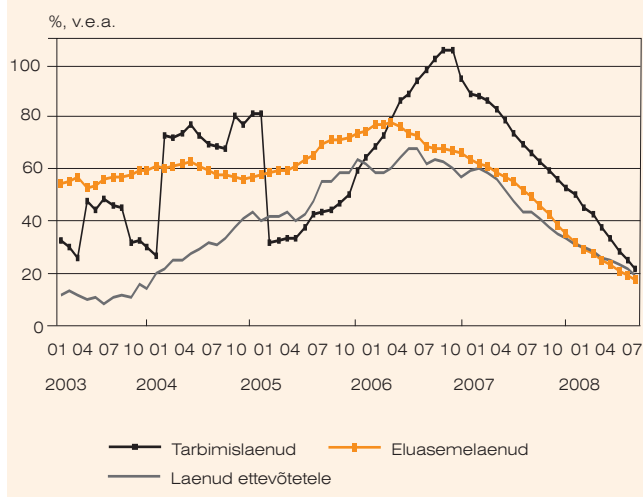
Allikas: Statistikaamet

Joonisel 1.2 on toodud tarbimislaenude, eluasemelaenude ning ettevõtetele antud laenude kasvuprotsendid eelmise aasta sama perioodiga võrreldes. Antud makromajandusliku ülevaate kontekstis on suurenenud laenumahtude

¹ Aheldamismeetod – SKP ja selle komponentide reaalkasvu arvutamise meetod, mille puhul ei ole fikseeritud baasaastat, vaid aluseks on võetud arvestusperioodile eelnenud aasta ehk näitaja väljendab reaalselt muutust, võrreldes valitud referentsaastaga.

näol tegemist sisenõudluse kasvu olulise mõjuteguriga. Jooniselt on näha eluasemelaenu kasvu kiirenemine 2005. aastal, ulatudes 2006. aasta I poolel peaaegu 80%ni. Samuti on 2006. aastal oluliselt kiirenenud tarbimislauende kasv, mis on seostatav inimeste sissetulekute kasvuga ning suurenenud kindlustundega tuleviku sissetulekute suhtes. Samas võivad just tarbimislauend osutada inimestele üheks suuremaks probleemiks jahenenud majanduse korral, sest üha enam seistakse silmitsi koondamistega ning seeläbi sissetulekute kaotusega.

Joonis 1.2. Laenude ja hoiusejääkide kasv kuude kaupa 2003–2007

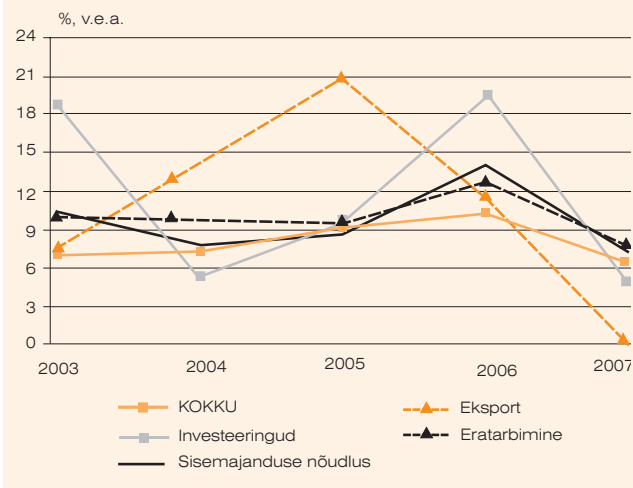

Allikas: Statistikaamet.

Vaadeldaval kasvuperioodil kiirenes ka ettevõtetele antud laenude kasv üle 60% piiri, kõige suurem oli kinnisvaraarendusega seotud laenude osakaal. Kinnisvaraarendusega seotud laenuend on samuti saanud majanduse langusfaasis nõudluse vähenemisel proovikiviks riskantsematele ettevõtetele. Joonisel 1.2 on näha kõikide vaadeldavate laenugruppide kasvu kiire pidurdumine 2007. aastal ning 2008. aasta I poolel, mis on seostatav laenuitingimuste karmistumisega. Laenujäägi kasvu pidurdumisel ning intresside kasvul on kohene pidurdav mõju sisenõudluse ja sealhulgas eratarbimise kasvule, mida kajastab joonis 1.3.

Joonisel 1.3 on toodud sisemajanduse kogutoodangu muutused tarbimismeetodi alusel. Kui 2004. ja 2005. aastal andis majanduskasvus suurima panuse eksport, siis 2006. aasta II poolel ekspordi kasv aeglustus olulisel määral ning majanduskasvu kujunemisel hakkas üha olulisemat rolli mängima sisenõudlus, eelkõige järk-järgult tugevnenud eratarbimisena. Investeeringute kasv jätkus neil aastatel samuti tugevana. Kõigel sellel oli positiivne mõju mitmele sisenõudlust teenindavale tegevusalale, mis läbi paranesid oluliselt ka tööturu näitajad. 2007. aastal eratarbimise ning investeeringute kasvutempod aeglustusid, mille mõju tööturule võib oodata viitajaga alates 2008. aasta II poolest.

Joonis 1.3. Majanduskasvu muutus tarbimismeetodi (aheldamismeetodi) alusel 2003–2007

Allikas: Statistikaamet.

Palk ja tööviljakus

Viimastel aastatel hoogustunud majandustegevus, mis tulenes ennekõike laenu raha sissevoolu tõttu üha aktiivsemaks muutunud kinnisvara- ja ehitustegevusest, avaldas mõju ka palgakasvu kiirenemisele. Samuti avaldas palgadele mõju suurenenud tuludega tegevusalade käikäik, kus põhjuseks oli suur tarbimisnõudlus. Kiire majandusareng võimaldas kinnisvara ja ehitusega seotud tegevusaladel palku küll tõsta, kuid üha teravama surve alla sattusid ettevõtted, kelle tegevus põhineb odaval tööjõul ja kes kaotasid seetõttu välisurgudel oma konkurentsieelise. Kiiresti kahanenud töötute arv ning tugev nii sisemaine kui välismaine nõudlus tööjõu järele suurendasid oluliselt töövõtjate mõju positsiooni palgaläbirääkimistel. Mitmete riikide tööturu avanemisega Euroopa Liidu uute liikmesriikide kodanikele, sealhulgas Eestile, on palgatasemete ühtlustumine paratamatu. Seetõttu tuleb ettevõtetele kiiremas korras tegelda tehnoloogia uuendamise ning töö tulemuslikkuse suurendamisega. Sellele ei ole Eestis seni tähelepanu pööratud, millele viitab madal tööviljakuse² kasv.

Vaatamata suhteliselt kiirele hindade kasvule kiirenes brutopalka reaalkasv³ 2006. aastal 11,6%ni ja 2007. aastal koguni 13%ni (vt tabel 1.1 ja joonis 1.4).

Tabel 1.1. Tööviljakuse ja palga reaalkasv 2003–2007

	2003	2004	2005	2006	2007
Tööviljakuse kasv, %	5,7	8,0	8,0	4,5	5,6
Keskmine palk, EEK	6 723	7 287	8 073	9 407	11 336
Palga reaalkasv, %	8,0	5,2	6,4	11,6	13,0

Allikas: Statistikaamet.

Nominaalses arvestuses kasvas keskmine palgatase 2003. aasta 6700 kroonilt 11 300 kroonini 2007. aastal. Kiire hoiatute arvu kasvu juures pidurdus aga tööviljakuse kasv

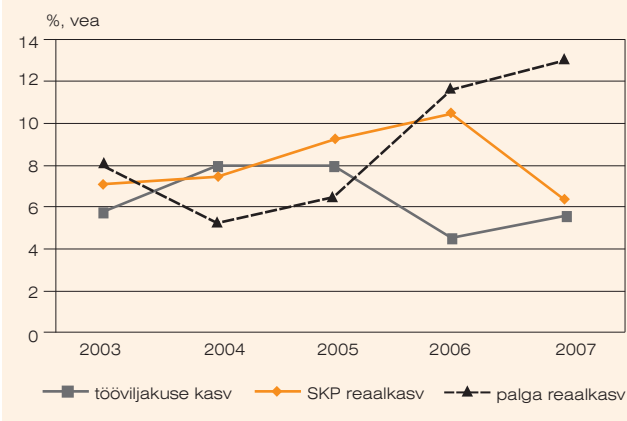
² Tööviljakus – SKP püsivhindades ühe töötaja kohta

³ Brutopalka reaalkasv – palgakasv, millest inflatsioon on maha arvatud.

2006. aastal 4,5%ni, kuid kiirenes mõnevõrra 2007. aastal – 5,6%ni.

Joonisel 1.4 on näha, et palga ja töövõljaluse kasv oli 2006. ja 2007. aastal kahekordne löhe. Palkade kiire kasv avatud tööturgude oludes ning madala tööpuuduse määra juures on paratamatu. Töäjõukulude ennakaskv töövõljaluse kasvuga võrreldes ei ole majanduses edasiviiv jõud, mistõttu tuleb leida võimalused ennekõike tootlikkuse suurendamiseks.

Joonis 1.4. Töövõljalus, SKP ja palga reaalkasv 2003–2007

Allikas: Statistikaamet.

1.2. Tööturu areng

Tööturul on areng olnud viimastel aastatel väga positiivne, eriti 2006. aastal, mil hõivatute arv kasvas üle 6% ja töötute arv langes üle 22%. Positiivsed tendentsid jätkusid ka järgneval aastal, kuigi 2007. aasta IV kvartali lõpus võis täheldada hõive langust, mida põhjustas algav tööjõu nõudluse vähenemine. Ülevaate elanikkonna hõiveseisundi muutustest annab tabel 1.2.

Tabel 1.2. 15–74aastaste hõive seisundi muutused 2003–2007

	2003	2004	2005	2006	2007
Hõivatud, tuh	594,3	595,5	607,4	646,3	655,3
Töötud, tuh	66,2	63,6	52,2	40,5	32,0
Mitteaktiivsed, tuh	387,4	388,7	389,0	362,3	359,0
Tööhõive kasv, %	1,5	0,2	2,0	6,4	1,4
Töäjõus osalemise määr ⁴ (15–64), %	69,8	69,5	69,6	72,1	72,5
Tööhõive määr ⁵ (15–64), %	62,6	62,6	64,0	67,7	69,1
Töötuse määr ⁶ , %	10,0	9,7	7,9	5,9	4,7

Allikas: Statistikaamet, Eesti tööjõu-uuring.

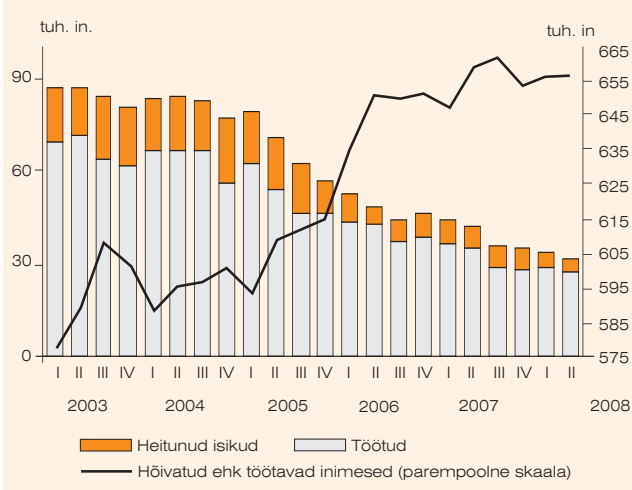
⁴ Töäjõus osalemise määr – tööjõu (hõivatud+töötud) osatähtsus 15–64aastasest elanikkonnast

⁵ Tööhõive määr – hõivatute osatähtsus 15–64aastasest elanikkonnast.

⁶ Töötuse määr – töötute osatähtsus tööjõust.

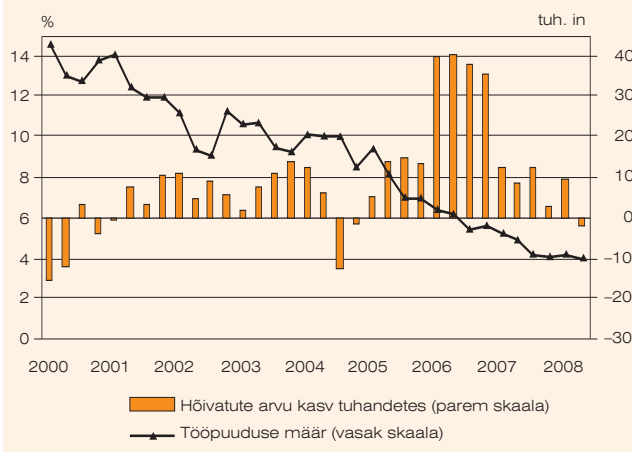
Kui 2003. aastal oli Eesti tööealise elanikkonna⁷ hulgas töötavaid inimesi 594 000, siis viimase viie aastaga on see arv kasvanud koguni 61 000 inimese võrra, 655 000 inimeseni 2007. aastal ehk kokku 10,3%. Tööhõive määr on kasvanud 2003. aasta 62,6%lt 2007. aasta 69,1%ni. Samal ajal on töötute arv kahanenud 2003. aasta 66 000 inimeselt üle poole võrra – 32 000 inimeseni 2007. aastal, tööpuuduse määraga vastavalt 10%lt 4,7%ni. Mitteaktiivsete⁸ arv on vähenenud üle 28 000 võrra. Peamine langus toimus 2006. aastal, kui tööturu nõudluse suurenedes suundus 30 000 mitteaktiivset hõivesse. Mitteaktiivsete seas vähenes vaadeldaval perioodil olulisel määral heitunud inimeste⁹ arv – 2003. aasta 18 000 inimeselt 7000 inimeseni 2007. aastal. Nendest arengutest annavad täpsema ülevaate joonised 1.5 ja 1.6.

Joonis 1.5. Hõivatute, töötute ja heitunud arvu dünaamika 2003–2008. a I poolaasta (15–74aastased)

Allikas: Statistikaamet, Eesti tööjõu-uuring.

Joonis 1.6. Hõivatute arvu muutus ja töötuse määr 2000–2008. a I poolaasta (15–74aastased)

Allikas: Statistikaamet, Eesti tööjõu-uuring.

⁷ Tööjõu-uuringus loetakse tööealiseks 15–74-aastaseid inimesi. Rahvusvahelise võrdluse tagamiseks arvutatakse aga tööhõive määr ja töötuse määr 15–64aastasest elanikkonnast.

⁸ Mitteaktiivne – isik, kes ei tööta ega otsi tööd (õpilased, pensionärid, lapsehoolduspuhkusel olijad, heitunud isikud jne).

⁹ Heitunud isik – isik, kes sooviks töötada, kuid ei usu enam töö leidmise võimalusse.

2006. ja 2007. aasta soodne olukord tööturul peegeldub ka tööjõu liikumistes tööturu kategooriate vahel. Tööjõu-uuringu andmetel suundus aasta jooksul hõivest töötusesse 9100 inimest, töötusest hõivesse aga 15 100 inimest. Ka mitteaktiivsusest suundus hõivesse üle 5000 inimese rohkem kui hõivest mitteaktiivsusesse.

Et tööturg reageerib majanduse langustrendile mõningase viitajaga, siis 2008. aasta I poolaasta näitas 2007. aastaga võrreldes täiendavaid positiivseid arenguid tööturul – hõivatute arv kasvas kokkuvõttes veel mõne tuhande võrra ning töötute arv vähenes, viies tööpuuduse määra kõigest 4,1%ni.

Hõivatute arvu muutustest tegevusalade järgi annab ülevaate tabel 1.3. Tegevusaladest panustas hõivatute arvu kasvu 2004. aastal kõige enam (tänu headele ekspordivõimalustele) töötlev tööstus, mis aga alates 2005. aastast näitab langustrendi. Alates 2005. aastast suurenes sisenõudluse kasvu tõttu hõivatute arv kõige rohkem ehituses, aga ka finantsvahenduses, kaubanduses, veonduses, hotellides ja restoranides, kinnisvaras, rentimises ja äritegevuses ning avalikus halduses. Ehituses on hõivatute arvu kasv olnud vaadeldaval perioodil koguni kahekordne. Kui 2003. aastal töötas ehitussektoris 43 000 inimest, siis 2007. aastal juba 81 000 inimest, moodustades 12,4% hõivatute üldarvust. Enamik nimetatud tegevusala hõivatute arvu kasvust tuli 2006. ja 2007. aastal, mil ehitussektoris lisandus vastavalt 14 000 ja 18 000 töötajat.

Kui 2007. aasta näitas kaubanduses hõivatute arvu kasvu seisumist ja veonduses koguni vähenemist, siis tööturu olukorra halvenemisest andis märku ka 2008. aasta I pool. Kahe esimese kvartali andmetel on näha hõive kasvu pidurdumine ehituses, jätkuv seisak kaubanduses ning jätkuv vähenemine veonduses. Üha sagenenud teated tellimuste vähenemisest ning koondamistest vihjavad tööturu olukorra halvenemisele teisi majanduse jahtumise märke arvestades. Näiteks kinnisvarasektori jahenemisel väheneb nõudlus tööjõu järele, vähenevad inimeste sissetulekud, väheneb tarbimine, mis toob omakorda kaasa nõudluse vähenemise kaubanduses. Vähenenud eratarbimine avaldab negatiivset mõju ennekõike teenindussektori hõivele. Raskest olukorrast väljatulekul on ettevõtetele peamiseks märksõnaks suurema tootlikkuse saavutamine, kvaliteet ning orienteerumine välisurgudele, suurendades konkurentsivõimelist eksporti.

Suur nõudlus tööjõu järele 2006.–2007. aastal võimaldas tööhõives osaleda ka seni tööturul ebasoodsamas olukorras olnud inimestel, nagu mitte-eestlased ja vanemaealised, samuti heitunudel. Mitte-eestlaste tööpuuduse määr langes 2003. aasta 15,2%lt poole võrra – 6,9%ni 2007. aastal. Samuti vähenes heitunud inimeste arv, vt joonis 1.5 eespool. Üks suurimaid muutusi toimus vanemaealiste naiste (50–74 aastased) tööhõives, kus pensioniea tõstmise ning suure töötunõudluse tõttu vähenes mitteaktiivsete ja töötute arv ning hõivatute arv kasvas 2003. aasta 87 000 inimeselt 106 000 inimeseni 2007. aastal.

Tabel 1.3. Hõivatute arvu muutus tegevusalade järgi 2003–2007 (tuh)

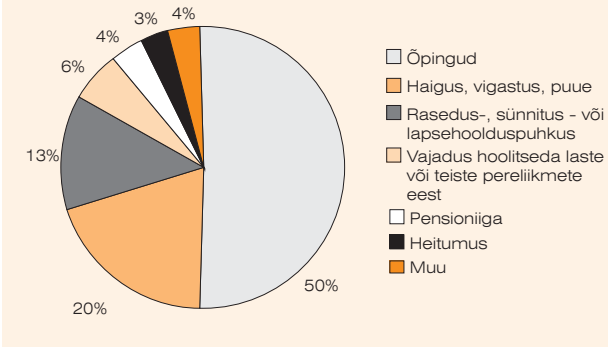
	2003	2004	2005	2006	2007	Muutus 2006/2007, tuh	Muutus 2006/2007, %
Tegevusalad kokku	594,3	595,5	607,4	646,3	655,3	9	1,4
Põllumajandus, jahindus ja metsamajandus	34,4	31,4	29,4	29,9	28,8	-1,1	-3,7
Kalapüük	2,3	3,6	2,8	2,2	2,1	-0,1	-4,5
Mäetööstus	5,7	8	5,9	5,2	5,5	0,3	5,8
Töötlev tööstus	134,1	140,9	139,5	136,4	134,8	-1,6	-1,2
Elektrienergia-, gaasi- ja veevarustus	10,2	12	12,5	12,4	9,5	-2,9	-23,4
Ehitus	42,9	46,8	48,7	62,8	80,9	18,1	28,8
Hulgi- ja jae-kaubandus; mootorsõidukite ja kodumasinat remont	80,8	80	80,6	88,7	88,1	-0,6	-0,7
Hotellid ja restoranid	17,4	16,2	22,1	22,3	22,8	0,5	2,2
Veondus, laondus ja side	56,2	51,5	54,6	61,5	58,4	-3,1	-5,0
Finantsvahendus	7,6	7,9	6,9	7,3	9,4	2,1	28,8
Kinnisvara, rentimine ja äritegevus	44,4	39,4	46,4	48,1	49,5	1,4	2,9
Avalik haldus ja riigikaitse; kohustuslik sotsiaalkindlustus	34,5	36,9	37,2	39	39,2	0,2	0,5
Haridus	56,9	54,5	54,9	58,5	54,5	-4	-6,8
Tervishoid ja sotsiaalhoolekanne	36,4	37,5	35	37,5	36,4	-1,1	-2,9
Muud tegevusalad	30,4	28,8	31,1	34,3	35,6	1,3	3,8

Allikas: Statistikaamet, Eesti tööjõu-uuring.

Suure siseturunõudluse ning mitmete Euroopa riikide, sh naaberriigi Soome tööturu avanemise tõttu tekkis pea kõikidel tegevusaladel sobiva tööjõu puudus. Samal ajal oli veel tööturu kõrghetkel tööealiste hulgas mitukümmend tuhat töötut ja mitteaktiivset inimest, kes sobivate oskuste ja kvalifikatsiooni korral võinuks tööhõives osaleda. Näiteks piirkondadest oli keskmisest madalam tööhõive määr Kirde-Eestis, kus on endiselt suur töötute osakaal, kuigi tööpuuduse määr vähenes 2003. aasta 18,2%lt 9%ni 2007. aastal. Madal tööhõive määr oli ka Lääne-Eestis, kus tööpuuduse määr oli vaid 4,2% 2007. aastal, kuid kus keskmisest suurem osa tööealisest elanikkonnast oli mitteaktiivne. Samuti võis keskmisest rohkem rakendamata tööjõudu leida Lõuna-Eestist.

Mitteaktiivseid võib vaadelda kui olulist tööjõu reservi. 2007. aastal oli Eestis mitteaktiivseid vanuses 16 aastat kuni pensioniiga 208 600. Mitte kõik mitteaktiivsed ei saa või ei soovi tööle asuda. Põhjuseid selleks on mitmeid. Tööealistel on domineerivateks põhjusteks õppimine, tervislikud põhjused ja lapsehoolduspuhkusel olemine (vt joonis 1.7).

Joonis 1.7. **Mitteaktiivsuse põhjused 2007 (vanus 16 aastat kuni pensioniiga)**

Allikas: Statistikaamet, Eesti tööjõu-uuring.

Murettekitav on olnud haiguse või vigastuse tõttu mitteaktiivsete inimeste arvu suurenemine viimase kolme aasta jooksul. Jooniselt on näha, et viiendik tööealistest, s.o 42 000 inimest ei tööta haiguse või puude tõttu. Tervisehäiretega inimeste arv on kasvanud just üle 50aastaste vanusegrupis. Haigused on ka üks peamisi põhjusi, miks paljud inimesed pensioniea saabudes töölt lahkuvad. Seega tuleb täiendava tööjõu leidmiseks ja töötajate tööelu pikendamiseks pöörata tähelepanu ka nende tervisele ning töökeskkonna ohutegurite vähendamisele, mis omakorda aitab tõsta tööjõu tootlikkust.

2. Riskigrupid tööturul

Ülle Marksoo
Kaili Järv

Käesolevas peatükis kirjeldatakse neid sotsiaalseid grupe, kellel on suurem risk jääda töötuks ja kellel on töötuks jäämise korral raskem tööturule tagasi pöörduda. Vaatluse all on pikaajaliselt töötud, kes on tööd otsinud aasta või kauem; noored vanuses 15–24 aastat, kes alles alustavad aktiivset tööelu; vanemaealised vanuses 55–64 aastat, kellel on töö kaotamise korral raske uut tööd leida; terviseprobleemidega inimesed, kellel tervis takistab tööelus osalemist, ning mitte-eestlased, kes on tööturul raskustes eesti keele ebapiisava oskuse tõttu.

2.1. Pikaajaliselt töötud

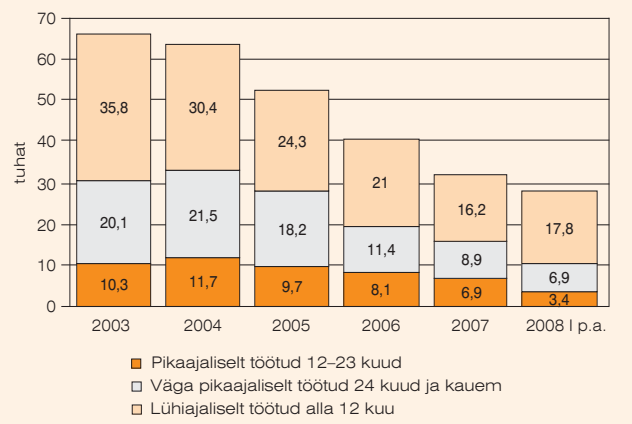
Pikaajaline töötus¹⁰ on suur sotsiaal-majanduslik probleem, mis avaldab negatiivset mõju nii töötule endale ja tema perele kui kogu ühiskonnale. Pikka aega töötaoleku kestel vähenevad inimese erialased oskused, samuti harjumus tööd teha. Elukvaliteedi järsu languse tõttu tekivad tõsised toimetulekuraskused, mis omakorda avaldavad mõju nii tervisele kui peresuhetele. Langeb enesehinnang ja ühes sellega võimalused uut tööd leida. Mida rohkem on pikaajalist töötust, seda raskem on vähendada ka üldist töötust.

Pikaajalise töötuse haripunkt Eestis oli 2000. aastal, mil Venemaa majanduskriisi tagajärjel ulatus pikaajaliselt töötute arv 41 000ni. 2001. aastal hakkas olukord majanduses taastuma ning selle tagajärjel tööpuudus vähenema. Eriti kiire töötuse, sh pikaajalise töötuse langus leidis aset aastatel 2005–2007, kui rekordiliselt kõrge majanduskasv, millega kaasnes ettevõtluse aktiveerumine ja uute töökohtade loomine, langetas töötute arvu 1990. aastate alguse tasemele. Oma osa etendas ka Euroopa Liiduga liitumine 2004. aastal, mis kergendas tööle asumist välisriikides. Samuti avanesid Euroopa Sotsiaalfondi ja programmi EQUAL rakendumisega võimalused töötute, sh pikaajaliselt töötute konkurentsivõime tõstmiseks. Tööpuuduse kõrval tekkima hakanud tööjõupuudus võimaldas ka pikaajaliselt töötutel lihtsamini tööturul rakendust leida (vt joonis 2.1).

Pikaajaliselt töötuid oli 2007. aastal 15 800 ning nad moodustasid ligikaudu poole (49%) kõigist töötutest ning 2,3% tööjõust. Üle kahe aasta olid tööd otsinud koguni 56% pikaajaliselt töötutest. Suur pikaajaliselt töötute osatähtsus töötute hulgas viitab struktuursele töötusele, mis tähendab, et suure osa töötute oskused ei vasta tänapäeva tööturu nõuetele ja neile sobivaid töökohti ei ole piisavalt.

Pikaajaline töötaolek vähendab nende konkurentsivõimet veelgi. Järelikult, mida kauem on inimene tööturult eemal, seda raskem on tal sinna tagasi pöörduda.

Joonis 2.1. Lühi- ja pikaajalise töötuse dünaamika 2003–2008. a I p-a.

Allikas: Statistikaamet, Eesti tööjõu-uuring.

Võrdluses teiste Euroopa Liidu (EL) liikmesriikidega jääb Eesti oma pikaajalise töötuse määraga (2,3%) allapoole Euroopa Liidu keskmist (3%). Kuid kõrge tööhõivega riikides, nagu Taani ja Rootsi, jääb pikaajalise töötuse määr koguni alla 1%. Veel kümnes liikmesriigis, sh Lätis ja Leedus, jääb vastav protsent alla 2. Suurim on pikaajaline töötus Slovakkias (8,3%) ja Poolas (4,9%). Pikaajaliselt töötute osatähtsus töötutest on aga Eestis kõrgem kui ELis keskmiselt, vastavalt 49,5% ja 42,8%. Kõige kõrgem on vastav number Slovakkias (74,2%), seevastu Rootsis, Taanis ja Küprosel moodustavad pikaajaliselt töötud alla 20% töötutest.

Nii nagu töötute hulgas tervikuna on ka pikaajaliselt töötute hulgas arvuliselt rohkem mehi kui naisi (10 000 meest ja 5800 tuhat naist). Pikaajalist töötust iseloomustavaks näitajaks on pikaajalise töötuse määr¹¹, mille dünaamikast annab ülevaate joonis 2.2.

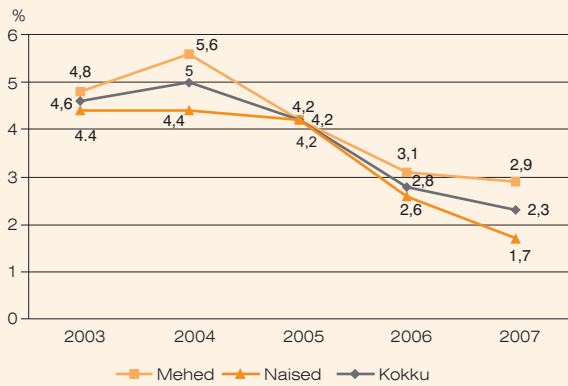
Vanusegruppide võrdluses on reeglina noorte töötute tööotsingu kestus lühem kui vanemaealistel. See kehtib ka Eesti puhul. Näiteks noorte vanuserühmas (15–24) moodustavad pikaajaliselt töötud 30%, vanuses 25–49 aastat 51%, üle 50aastaste seas koguni 70%. Vanemaealiste hulgas on tööotsingute aeg eriti pikk. Valdav enamik (80%) selle vanusegrupi pikaajaliselt töötutest on tööd otsinud üle

¹⁰ Pikaajaline töötus – tööotsingute kestus 12 kuud ja kauem.

¹¹ Pikaajalise töötuse määr – pikaajaliselt töötute osatähtsus tööjõust.

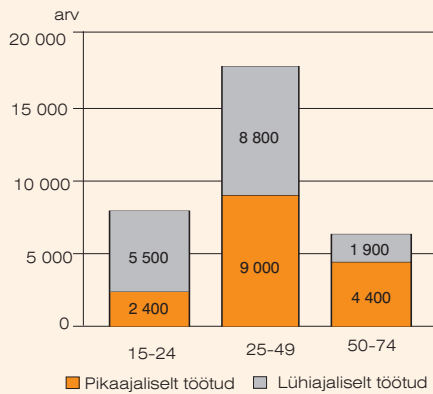
2 aasta. Kuigi noorte töötuse määr on kõrgem, võtavad tööandjad neid meelsamini tööle kui vanemaealisi, kelle töösused on sageli aegunud ja kelle haridustase ei vasta kaasaja tööturu nõuetele. Arvuliselt on pikaajaliselt töötute hulgas kõige rohkem (57%) 25–49aastaseid ehk parimas tööeas inimesi (vt joonis 2.3).

Joonis 2.2. Meeste ja naiste pikaajalise töötuse määr dünamiika 2003–2007, %

Allikas: Statistikaamet, Eesti tööjõu-uuring.

Joonis 2.3. Lühi- ja pikaajaliselt töötute vanuseline struktuur 2007

Allikas: Statistikaamet, Eesti tööjõu-uuring.

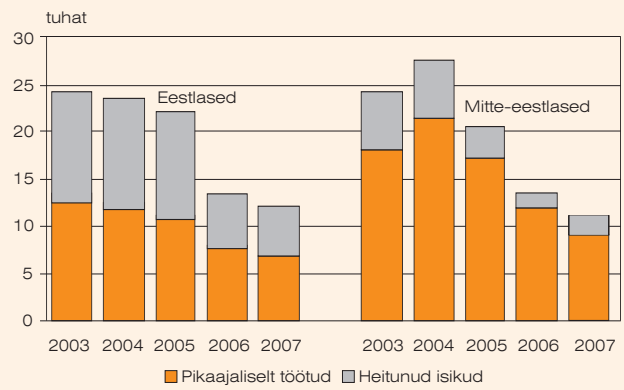
Oluliseks faktoriks, mis avaldab mõju tööotsingute kestusele, on haridustase. Tavaliselt on töötus suurem just madalama haridustasemega töötute hulgas. Kõrgema haridustase ja erialaste oskustega inimesed otsivad tööd intensiivsemalt, on tööandjale atraktiivsemad ja leiavad sobiva töö kiiremini. Kui võrrelda pikaajaliselt töötute ja hõivatute haridustaset, siis võib märgata olulist vahet. Pikaajaliselt töötute seas on kuni põhiharidusega inimesi üle kahe korra rohkem (21%) kui hõivatute hulgas (10%) ning kõrgema haridustasemega inimesi ligi kaks korda vähem (vastavalt 18% ja 35%). Madal haridustase ja erialaste oskuste puudumine on üks peamisi barjääre töötusest väljumisel ja oluline faktor struktuurse tööpuuduse tekkel.

Mitte-eestlaste tööotsingute kestus on kogu aeg olnud tunduvalt pikem kui eestlastel, kuid viimasel ajal on vahe hakanud vähenema (vt joonis 2.4). 2007. aastal oli eestlastest

töötute seas üle aasta tööd otsinuid 43%, mitte-eestlaste seas 56%. Mitte-eestlaste pikaajaline töötus on vähenenud märksa kiiremas tempos kui eestlaste oma. Oma osa on siin kahtlemata Kirde-Eesti majanduselu elavnemisel ja töökohtade loomisel. Sealses regioonis on pikaajaline töötus kõige kõrgem, mistõttu pikaajalise töötuse vähenemine olenebki eelkõige Kirde-Eesti majanduse arengust.

Pikaajalist töötust tuleks vaadelda koos heitumusega, sest pikaajaliselt töötud sageli loobuvad tööotsingutest ja muutuvad mitteaktiivseks. Seega ei pruugi pikaajalise töötuse langus tähendada veel tööturu olukorra paranemist. Jooniselt 2.4 selgub, et eestlased loobuvad töö kaotuse korral tööotsingutest märksa sagedamini ja muutuvad heitunuks¹² kui mitte-eestlased. See aga tähendab, et nad langevad tööjõu hulgast välja, mis on tööturu seisukohast palju kahjulikum. Kui eestlased moodustavad pikaajaliselt töötutest 44%, siis heitunutest koguni 70%.

Joonis 2.4. Pikaajaliselt töötud ja heitunud rahvuse järgi 2003–2007

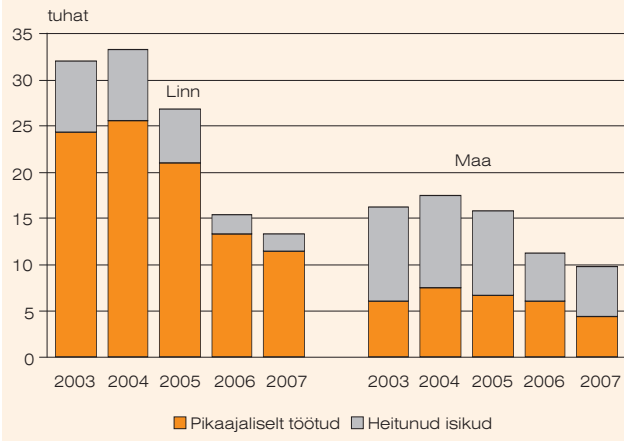
Allikas: Statistikaamet, Eesti tööjõu-uuring.

Heitunud isikuid on maal rohkem kui linnas (vt joonis 2.5). Paljud maaelanikud on loobunud tööotsingutest, sest maal on sobivaid töökohti vähe ning tööotsimine suurte vahemaade tõttu raskendatud. Puudulik ühistranspordi korraldus ning lastehoiu võimaluste vähesus on madala haridustaseme kõrval tõsised barjäärid tööle asumisel. Aastatel 2003–2007 näitas heitunud isikute arv sarnaselt töötutega siiski langustrendi. Kõige rohkem vähenes heitumus majanduskasvu kõrgajal 2006. aastal, seda nii maal kui linnas. 2007. aastal heitumuse langus linnades jätkus, kuid maal hakkas uuesti kasvama. Eriti palju on töötusest mitteaktiivsusesse liikumisi Lõuna- ja Lääne-Eesti maa- ja linnapiirkondades.

Tööjõu-uuringu andmetel on pikaajaliselt töötud suurtes toimetulekuraskustes. 2007. aastal tuli neist oma eluga toime ainult 8%. Raskustega tuli toime 31% ja suurtes raskustega 61%. Peamise sissetulekuallikana nimetati juhutöid (25%), samuti abikaasa ja vanemate sissetulekut. Võrreldes varasemate aastatega on juhutöödest elatamine suurenenud.

¹² Heitunu – isik, kes on loobunud tööotsingutest, sest on kaotanud lootuse tööd leida.

Joonis 2.5. Pikaajalised töötud ja heitunud elukoha järgi 2003–2007

Allikas: Statistikaamet, Eesti tööjõu-uuring.

2.2. Noored töötud

Rääkides noortest kui tööturu riskigrupist, peetakse silmas neid isikuid, kelle vanus jääb vahemikku 15–24 aastat. Selles vanuses lõpetatakse tavaliselt kool ja asutakse oma esimesele töökohale. Haritud ja aktiivsetel noortel tavaliselt töökoha leidmisega probleeme ei teki. Nende töötamise aeg on tunduvalt lühem kui vanemaealistel. Probleemid tekivad aga nende noortega, kes ei soovi õppida ja langevad koolist välja või siis kellel on ainult põhiharidus ilma kutse-õskusteta. Ilma hariduse ja erialata on tänapäeva tööturul töökoha leidmine keeruline. Jäädes noorena töötuks, ei teki tööharjumust ning suureneb töötuks jäämise risk ka edaspidises elus. Seetõttu tuleb noorte töötusele pöörata suurt tähelepanu.

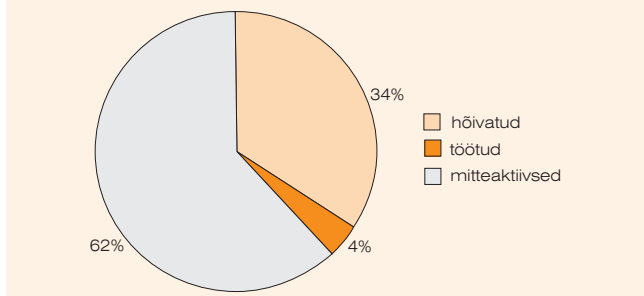
2007. aastal oli Eestis noori kokku 207 300, kellest valdav enam (62%) olid mitteaktiivsed. Neist omakorda 89% olid seotud õppetöoga. Teise mitteaktiivsuse põhjusena saab tuua rasedus-, sünnitus- ja lapsehoolduspuhkuse (4,7%) ning kolmandana haiguse või puude tõttu mittetöötamise (2,1%).

Noorte keskmisest suurem mitteaktiivsus on iseloomulik ka teistele uutele liikmesriikidele. Tööga hõivatuid ja töötuid noori on Eestis märksa vähem kui enamikus EL liikmesriikides, mistõttu noorte aktiivsuse määr (38,3%) jääb alla EL27 keskmise (44%). Töötuid on 15–24aastaste vanusegrupis ainult 3,8%, mis on ELi liikmesriikide seas (ELi keskmine 6,8%) üks madalamaid näitajaid. Ainult Tšehhis ja Leedus on töötute osatähtsus väiksem. Ülevaate noorte jagunemisest hõiveseisundi järgi annab joonis 2.6.

Noorte tööhõive on küll viimastel aastatel kasvanud, kuid jääb siiski alla teiste Euroopa Liidu riikide omale. 2007. aastal oli Eesti noorte tööhõive määr 34,5%, Euroopa Liidu liikmesriikides aga keskmiselt 37,2%. Vanades liikmesriikides (EL15), kus õppimise kõrvalt töötamine ja tööpraktika on rohkem levinud, koguni 40,8%. Töö ja õpingute ühitamine on kasvanud ka Eestis, eriti kõrghariduse tasemel. Et aga sobivaid osajaga töökohti on vähe, töötatakse täistööajaga, mis mõjub negatiivselt õppetöele,

pikendades õpingute aega. Tööjõu-uuringu andmetel töötas 2007. aastal noortest õppuritest 16%.

Joonis 2.6. 15–24aastaste noorte jagunemine hõiveseisundi järgi 2007

Allikas: Statistikaamet, Eesti tööjõu-uuring.

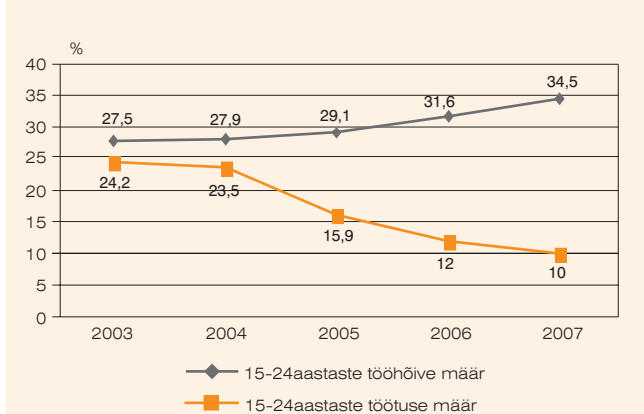
Tabel 2.1. 15–24aastased hõivestatuse ja õppimise järgi 2007

	Õpivad	
	arv	%
Töötajad	20 600	15,5
Töötud	1 100	0,8
Mitteaktiivsed	111 100	83,7
KOKKU	132 800	100,0

Allikas: Statistikaamet, Eesti tööjõu-uuring.

Töötuse määr on tavaliselt enamikus riikides alla 25aastaste hulgas kaks korda kõrgem kui üle 25aastaste seas, nii ka Eestis. Võrreldes 2003. aastaga on noorte töötus tänu positiivsele majandusarengule langenud üle kahe korra. 2007. aastal oli noori töötuid kokku 7900, neist mehi 5600 ja naisi 2300, mis on arvukselt isegi vähem kui 1992. aastal. Kui võrrelda noorte töötuse määra teiste ELi liikmesriikide omaga, on Eesti paremas olukorras. Eestis oli 2007. aastal noorte töötuse määr 10%, Euroopa Liidus keskmiselt 15,5%. Ainult Taanis, Iirimaa, Leedus, Hollandis ja Austrias jäi noorte töötuse määr alla 10%. Seevastu Kreekas, Itaalias, Poolas, Bulgaarias, Rumeenias ja Slovakkias ulatus vastav näitaja üle 20%. Eesti noorte töötuse määra ja tööhõive määra muutustest annab ülevaate joonis 2.7.

Joonis 2.7. 15–24aastaste tööhõive määra ja töötuse määra dünaamika 2003–2007

Allikas: Statistikaamet, Eesti tööjõu-uuring.

Vaadeldava viie aasta jooksul on vähenenud nii noorte meeste kui naiste töötus. Eriti kiire languse on läbi teinud naiste töötus, mis on vähenenud üle kolme korra, seda nii eestlaste kui mitte-eestlaste seas. Noorte meeste töötus 2007. aastal isegi pisut tõusis, kuid mitte-eestlastest naiste töötus tegi läbi ülisuure languse 28%lt 2006. aastal 9%le 2007. aastal, mis peegeldus ka hõive kasvus. Elukoha võrdluses on naistel maal raskem tööd leida kui linnades, kus nende töötus on kaks korda väiksem. Veel 2006. aastal ulatus naiste töötus maal üle 23%, 2007. aastal langes aga 11%ni. Meestel on töötus sama kõrge nii maal kui linnas (12%).

Tabel 2.2. 15–24aastaste hõiveseisund soo järgi 2003–2007, tuh

	2003	2004	2005	2006	2007
Mehed ja naised					
Hõivatud	59,1	54,8	59,5	65,7	70,9
Töötud	15,4	15,2	11,2	9,0	7,9
Mitteaktiivsed	130,4	134,9	137,0	135,5	128,5
Kokku	204,9	204,9	207,7	210,2	207,3
Mehed					
Hõivatud	36,4	33,2	34,1	38,9	40,4
Töötud	7,4	9,0	6,8	4,3	5,6
Mitteaktiivsed	60,6	62,3	65,1	64,1	59,7
Kokku	104,4	104,4	105,9	107,3	105,8
Naised					
Hõivatud	22,6	21,6	25,4	26,8	30,5
Töötud	8,0	6,2	4,4	4,6	2,3
Mitteaktiivsed	69,8	72,6	72,0	71,4	68,8
Kokku	100,4	100,4	101,8	102,9	101,6

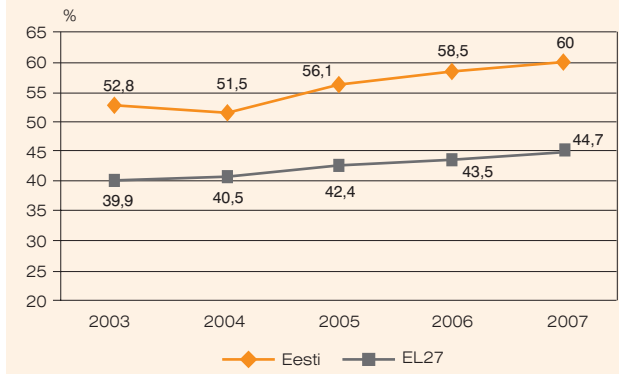
Allikas: Statistikaamet, Eesti tööjõu-uuring.

Kuigi noorte töötus on suhteliselt kõrge, eelistab enamus noori otsida tööd ilma Tööturuameti vahendusega. 2007. aastal pöördus töö saamiseks Tööturuameti poole ainult 11% töötutest noortest. Veel kolm aastat tagasi oli vastav protsent 38. Üks põhjus on kindlasti selles, et noored vahetavad töökohti sagedamini ja nende tööotsingute kestus on lühem. Üle 60% noortest töötutest on otsinud tööd alla poole aasta.

2.3. Vanemaealised

Vanemaealistena käsitletakse tööturul 55–64aastaseid inimesi. Riskigrupiga on tegemist seetõttu, et vanemas eas tööturult välja langedes on uut töökohta leida väga raske. Euroopa Liidus pööratakse vanemaealiste hõive suurendamisele suurt tähelepanu, sest rahvastiku vananemise tõttu väheneb tööealise rahvastiku hulk ning suureneb üle 65aastaste osatähtsus. Aastaks 2010 on Euroopa Liit seadnud eesmärgi saavutada vanemaealiste tööhõive määraks 50%. Eesti ületas selle eesmärgi juba 2002. aastal ja on riikide järjestuses 60%ga Rootsi järel teisel kohal. Rootsis on vanemaealiste hõivemäär ülimalt kõrge – 70%, samal ajal kui näiteks Maltal töötab ainult 28% ja Poolas 30% vanemaealistest.

Joonis 2.8. 55–64aastaste hõive määr Eestis ja Euroopa Liidus 2003–2007

Allikas: Eurostat.

Eesti vanemaealiste kõrge hõive põhjuseks on naiste suur osalus tööturul. Vanemaealiste Eesti naiste hõivemäär on Rootsi järel teisel positsioonil. Ka vanemaealised mehed töötavad rohkem kui EL27s keskmiselt, kuid nemad jäävad alles 12. kohale.

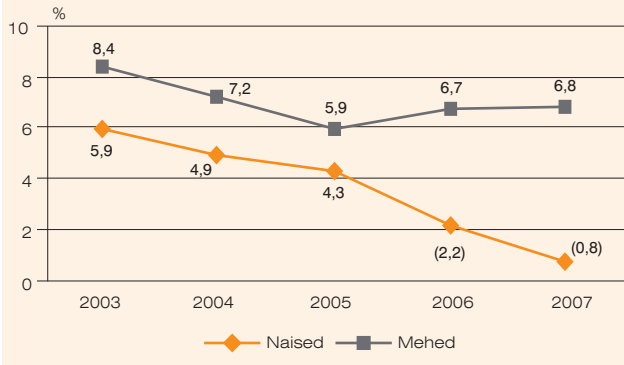
Vanemaealiste kõrge hõive peegeldub ka suhteliselt kõrges tööturult väljumise eas (62,6 aastat 2006. a), mis ületab Euroopa Liidu keskmise (EL25 61,2 aastat). Vanadest liikmesriikidest oli vastav number suurem ainult Iirimaa, Rootsis ja Ühendkuningriigis, uutest riikidest aga Lätis, Bulgaarias ja Rumeenias.

Statistikaameti andmetel oli Eestis vanemaealiste hõivemääraks 59,5%, meestel 58,6% ja naistel 60,3%. Enamus neist töötab täisajaga, ainult 10% on vormistatud tööle osaajaga. Võrreldes meeste ja naiste hõivedünaamikat on märgata naiste hõive märksa kiiremat tõusu meestega võrreldes. Kui tavaliselt on meeste hõive kõrgem kui naistel, siis vanusegrupis 55–64 on Eesti ainus riik ELis, kus naiste hõivemäär ületab meeste oma. 2007. aastal ületas vanemaealiste naiste hõivemäär meeste hõivet koguni 1,7 protsendipunkti võrra, kuigi naiste pensionilejäämise iga on madalam (60 aastat naistel ja 63 aastat meestel 2007. a). Et naiste pensionilejäämise iga pidevalt tõuseb, siis jääb ka rohkem naisi tööturule¹³ ning võib arvata, et naiste hõivemäär edaspidi veelgi suureneb. Meeste üheks madalama hõive põhjuseks on sageli halvenev tervislik seisund. Pikaajaline haigus, vigastus või puue on selles vanuserühmas oluline ja üha suurenev mitteaktiivsuse põhjus.

Vanemaealiste töötuse määr on kogu aeg olnud madalam kui Eesti keskmine töötuse määr. Aastatel 2006–2007 on aga vanemate meeste töötus ületanud Eesti keskmist ning olnud tunduvalt kõrgem kui naistel. Kui vanemate naiste seas on töötuid minimaalselt, siis meeste töötuse määr ulatus keskmiselt ligi 7%ni, mitte-eestlastest meestel aga koguni 11%ni.

¹³ Naiste pensioniiga tõuseb järk-järgult kuni 2016. aastani, mil võrdsustub meeste pensionieaga.

Joonis 2.9. 55–64aastase rahvastiku töötuse määr soo järgi 2003–2007

Allikas: Statistikaamet, Eesti tööjõu-uuring.

Vanemaealised on aastate jooksul muutunud tööturul palju aktiivsemaks. Ajavahemikul 2003–2007 on mitteaktiivsete osakaal vanemaealiste hulgas langenud 44%lt 38%ni. Eriti kiiresti on langenud naiste mitteaktiivsus, seda tänu hõive kasvule. Meeste mitteaktiivsus on püsinud stabiilsena, pigem mõnevõrra kasvanud.

Tabel 2.3. 55–64aastase rahvastiku jagunemine tööhõiveseisundi ja soo järgi 2007

Hõiveseisund	Mehed		Naised		Kokku	
	Arv, tuh	%	Arv, tuh	%	Arv, tuh	%
Tööjõud	40,1	62,8	51,3	60,8	91,5	61,7
...hõivatud	37,4	58,5	50,8	60,2	88,3	59,5
...töötud	2,7	4,2	..	0,6	3,2	2,2
Mitteaktiivsed	23,8	37,2	33,1	39,2	56,8	38,3
KOKKU	63,9	100	84,4	100	148,3	100
Tööjõus osalemise määr, %	62,8		60,8		61,7	
Tööhõive määr, %	58,6		60,3		59,5	
Töötuse määr, %	6,8		..		3,5	

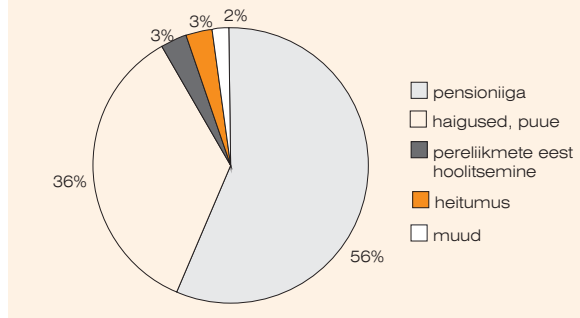
Allikas: Statistikaamet, Eesti tööjõu-uuring.

Aktiivsemad on kõrgema haridustasemega inimesed. Mida kõrgem on haridustase, seda tõenäolisemalt töötatakse ametikohal, mis pakub rahuldust ka vanemas eas ja seda suurem on hõivatus. Näiteks kuni põhiharidusega vanemaealiste hõivemäär oli 2007. aastal 36%, kõrgharidusega inimestel aga 76%. Kõrgharidusega naistest töötab selles vanuses koguni 81%.

Mitteaktiivsuse põhjuseid on valdavalt kaks: pensioniiga ja haigused, mis takistavad tööelus osalemast. Ülejäänud põhjuste osakaal on minimaalne (vt joonis 2.10).

2007. aasta tööjõu-uuringu tulemusel selgus, et enamik vanemaealistest mitteaktiivsetest ei soovigi tööle minna, kui ka selleks võimalus avaneks. Ainult 13% väitis, et nad sooviksid töötada (peamiselt heitunud isikud). Pensionäridest läheks võimaluse korral tööle ainult 8%, haiguse või puude tõttu mitteaktiivsetest 11%.

Joonis 2.10. 55–64aastase rahvastiku mitteaktiivsuse põhjused 2007, %

Allikas: Statistikaamet, Eesti tööjõu-uuring.

2.4. Pikaajalise tervisehäire ja puudega inimesed

Inimese tervise seisund mõjutab oluliselt tema osalemist tööturul. Olenevalt terviseprobleemi suurusest võib töötamine olla rohkem või vähem piiratud. Mõningate krooniliste haiguste puhul ei pruugi tervis töötamist takistavaks faktoriks ollagi. Ka puue ei pruugi töötamist segada, kui inimesele on leitud sobiv töö.

2002. ja 2006. aastal lisati tööjõu-uuringusse lisamoodul, mis võimaldas välja selgitada terviseprobleemide mõju töötamisele. Vastasid 15–64aastased inimesed. Tabel 2.4 annab ülevaate, kui paljudel inimestel on pikaajaline tervisehäire¹⁴ või puue, mil määral see takistab töötamist ja kas olukord on nelja aasta jooksul muutunud.

Tabel 2.4. 15–64aastaste hõiveseisund tervisehäire esinemise järgi 2002 ja 2006

	Töövõime on pikaajalise haiguse tõttu piiratud			Töövõime ei ole pikaajalise haiguse tõttu piiratud	Kõik kokku
	...suurel määral	...mõningal määral	kokku		
2002					
Kokku, tuh	50,7	45,8	96,5	819,7	916,3
sh hõivatud	4,5	20,7	25,3	540,3	565,6
sh töötud	1,7	5,5	7,2	59,3	66,5
Tööhõive määr, %	9,0	45,2	26,2	65,9	61,7
Töötuse määr, %	27,3	20,9	22,1	9,9	10,5
Tööjõus osalemise määr, %	12,3	57,1	33,6	73,1	69,0
2006					
Kokku, tuh	48,8	50,8	99,6	817,3	916,9
sh hõivatud	5,2	27,3	32,5	588,6	621,1
sh töötud	0,9	4,0	4,9	35,1	40,0
Tööhõive määr, %	10,7	53,6	32,6	72,0	67,7
Töötuse määr, %	15,1	12,7	13,1	5,6	6,0
Tööjõus osalemise määr, %	12,6	61,4	37,5	76,3	72,1

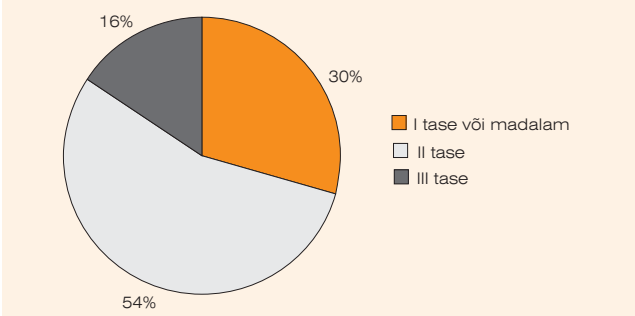
Allikas: Statistikaamet, Eesti tööjõu-uuring.

¹⁴ Pikaajaliseks tervisehäireks loeti tööjõu-uuringus üle 6 kuu kestnud haigusi, nagu südame- ja veresoontõvehaigused, liigeste-, naha-, hingamisteede-, seedetraktihaigused, suhkruhaigus, vähkkasvaja jms.

Tabelist 2.4 selgub, et pikaajalise haigusega inimeste olukord tööturul on küll paranenud, kuid nende hõivemäär on madal ja töötus kõrge. 2006. aastal oli Eestis keskmine tööhõive määr 67,7%. Nendel inimestel, kellel pikaajalist haigust ei olnud või kellel haigus töötamist ei seganud, oli hõivemääraks 72%. Nendel, kellel töövõime oli pikaajalise haiguse tõttu suurel või mõningal määral piiratud, oli hõivemäär rohkem kui kaks korda väiksem ehk 32,6%. Võrreldes 2002. aastaga on tervisehäiretega inimeste hõivemäär kasvanud ligikaudu 7 protsendipunkti võrra, kuid valdav enamus neist kuulub siiski mitteaktiivsete hulka.

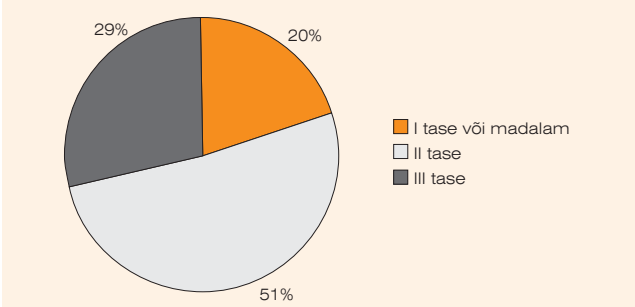
Olulist rolli etendab ka haridustase. Need, kellel puue takistab töötamist veidi või oluliselt, on tunduvalt madalam haridustase kui nendel, kellel puuet ei ole või kellel puue töötamist ei takista (vt joonised 2.11 ja 2.12). See näitab, et puudega inimestel on raskusi haridusele juurdepääsul ja eriala omandamisel. Järelikult on puudega inimestel kaks barjääri tööturule sisenemisel: peale terviseprobleemide ka madal haridustase, mis piirab oluliselt töölesaamise võimalusi.

Joonis 2.11. 15–64a puudega inimeste haridustase¹⁵, kellel puue takistab töötamist veidi või oluliselt, 2006

Allikas: Statistikaamet, Tööjõu-uuring.

Joonis 2.12. 15–64a inimeste haridustase, kellel puuet ei ole või kellel puue ei takista töötamist, 2006

Allikas: Statistikaamet, Tööjõu-uuring.

¹⁵ I tase või madalam – algharidus või madalam, põhiharidus, kutseharidus põhihariduseta noortele; II tase – kutseõpe põhihariduse baasil, üldkeskharidus, kutsekeskharidus põhihariduse baasil, keskeriharidus põhihariduse baasil, kutsekeskharidus keskhariduse baasil; III tase – keskeriharidus keskhariduse baasil, kõrgharidus, magistri- ja doktorikraad.

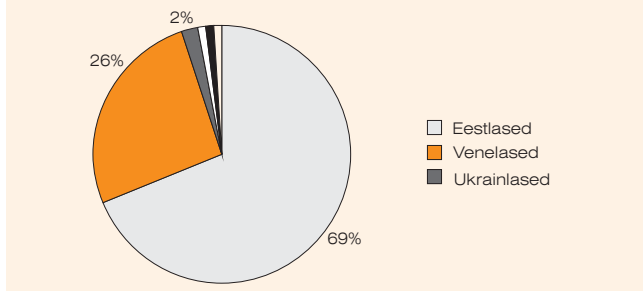
Võrreldes 2002. aastaga on töötamist piirava tervisehäirega inimeste absoluutarv kasvanud 3000 võrra. Peamised tervisehäired on seotud liigesevaevustega (liigese põletik, reuma, vigastus) ning südame- ja veresoonekonna haigustega. Pikaajaline töötamist piirav tervisehäire on keskmiselt 11%l tööealistest (meestest 12%, naistest 10%). 26 000 inimesel on pikaajaline haigus seotud tööga (kutsehaigus jm). Kaasasündinud terviserike on 11 000 inimesel.

Vanuse kasvades on inimestel ka tervisehäireid rohkem. Kui noortel mõjutab terviseprobleem töötamist 3%l juhtudest, siis vanuses 25–49 aastat 7%l ja vanuses 50–64 aastat juba 26%l, meestest koguni 30%l. Võrreldes 2002. aastaga on viimatinimetatud osatähtsus kasvanud 8 protsendipunkti ehk 8000 võrra. See on ka üks põhjus, miks vanemaealiste meeste hõivemäär on madalam kui naistel.

2.5. Mitte-eestlased

Eestis elab eestlastest põhirahvuse kõrval veel üle 100 rahvusgrupi. Suurim vähemusrahvuse grupp on venelased (26% kogu rahvastikust). Ülejäänud rahvused, kellest enamus on ukrainlased, valgevenelased ja soomlased, moodustavad kokku ligi 5% (joonis 2.13). Eesti kodakondsuse on praeguseks omandanud peaaegu pool mitte-eestlastest (47%), ülejäänud on valdavalt kas Venemaa kodanikud (23%) või kodakondsuseta isikud (28%). See teeb Eestist ühe suurima immigrantrahvastiku osatähtsusega riigi Euroopa Liidus Luksemburgi ja Läti kõrval (16,3%l eestimaalastest ei ole Eesti kodakondsust). Geograafiliselt on mitte-eestlased koondunud valdavalt Ida-Virumaale ja Tallinnasse.

Joonis 2.13. Elanikkonna rahvuseline jaotus, 1. jaanuar 2007

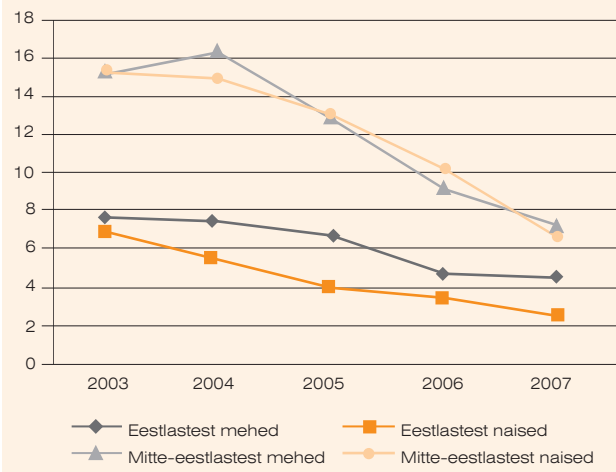

Allikas: Statistikaamet.

Eesti tööjõu-uuringu andmetel moodustavad mitte-eestlased märkimisväärse osa (33%) tööealisest elanikkonnast, mistõttu on oluline selle rühma osalust ja probleeme tööturul ka eraldi käsitleda.

Taasiseseisvumisjärgsel perioodil on mitte-eestlaste töötus olnud püsivalt suurem kui eestlastel. Viimastel aastatel on mitte-eestlaste töötus tänu majanduskasvule kiiresti vähenenud (15,2%lt 2003. a 6,9%ni 2007. a), kuid jääb siiski ligi kaks korda suuremaks kui eestlastel (kelle töötus langes 2007. a nii madalale kui 3,6%). Mitte-eestlaste puhul ei ole meeste ja naiste töötus märkimisväärselt erinev (joonis 2.14), samas erinevus eestlastega püsib jätkuvalt, kuigi on viimase paari aastaga kahanenud.

Joonis 2.14. Eestlaste ja mitte-eestlaste (15–74a) töötuse määr soo järgi 2003–2007, %

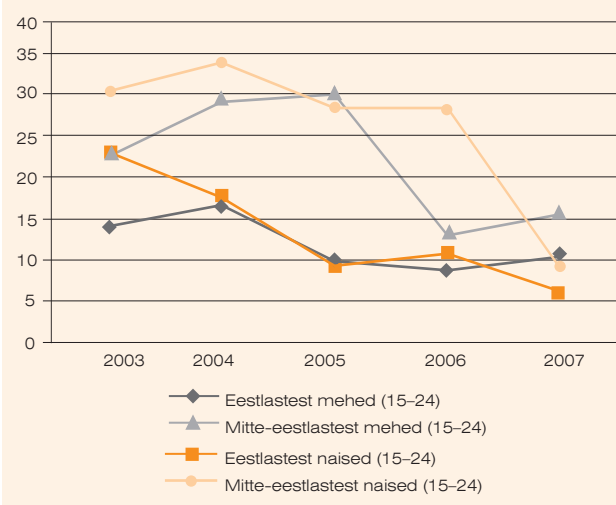

Allikas: Statistikaamet, Tööjõu-uuring.

Osalt peituvad mitte-eestlaste suure tööpuuduse põhjused kindlasti regionaalselt tasakaalustamata arengus – Ida-Virumaa on jätkuvalt üks Eesti suurema tööpuudusega piirkondi. Samas on ka Tallinnas erinevused eestlaste ning vähemusrahvuste töötuse määras vähemalt sama suured (Anspal, Kallaste 2007: 5)¹⁶.

Nagu käesoleva peatüki eelnevatest osadest ilmnes, on töötus olnud traditsiooniliselt kõrgem 15–24aastaste noorte hulgas. Mitte-eestlastest noorte töötus on viimastel aastatel küll väga kiiresti langenud – kui veel mõni aasta tagasi oli mitte-eestlastest noorte töötus üle 30% tööjõust, siis praeguseks on erinevus eestlastest noortega kahanenud ca 5 protsendipunktile (töötuse määrad 2007. aastal olid vastavalt 13,7% ja 8,5%). Seejuures on noorte naiste töötus langenud isegi madalamale kui samaealiste meeste hulgas, kelle töötuse määr 2007. a taas veidi kasvas (joonis 2.15).

Joonis 2.15. Noorte (15–24.a.) töötuse määr soo ja rahvuse järgi, 2003–2007, %

Allikas: Statistikaamet, Tööjõu-uuring.

¹⁶ Anspal, S., Kallaste, E. (2007) Vähemusrahvustest naiste olukord Eesti tööturul. Uuringuraport Eesti Sotsiaalministeeriumile. Poliitikauuringute Keskus PRAXIS.

Mitte-eestlastest noorte tööturu olukorra paranemine peegeldub ka tööjõus osalemise ja tööhõive määrade hüppelises tõus 2007. aastal. Kuigi hõive kasvas kõigis vanuserühmades, siis kõige enam just 15–24aastaste hulgas. Seega on positiivse arengu tulemusena majanduses ja tööturul vähenenud ka tööturu lõhed eestlaste ja mitte-eestlaste vahel (tabel 2.5).

Tabel 2.5. Eestlaste ja mitte-eestlaste (15–64a.) tööturu lõhed 2003–2007

	2003	2004	2005	2006	2007
Tööjõus osalemise määr, %					
Eestlased	69,2	68,7	68,2	71,5	71,8
Mitte-eestlased	70,8	70,9	72,5	73,3	74,2
Aktiivsuse lõhe ¹⁷ , protsendipunkti	-1,6	-2,2	-4,3	-1,8	-2,4
Tööhõive määr, %					
Eestlased	64,0	64,2	64,5	68,5	69,1
Mitte-eestlased	59,8	59,6	63,0	66,1	69,0
Hõivelõhe ¹⁸ , protsendipunkti	4,2	4,6	1,5	2,4	0,1
Töötuse määr, %					
Eestlased	7,5	6,6	5,5	4,2	3,7
Mitte-eestlased	15,6	16,0	13,1	9,9	7,0
Töötuse lõhe ¹⁹ , protsendipunkti	-8,1	-9,4	-7,6	-5,7	-3,3

Allikas: Statistikaamet, Tööjõu-uuring.

Mitte-eestlaste tööturuintegratsiooni käsitleva uuringu²⁰ põhjal, mis analüüsis mitmesuguste sotsiaal-demograafiliste ja rahvusega seotud tegurite (kodakondsus, keeleoskus jne) mõju vähemusrahvuste tööturul osalemisele, selgus, et tööhõivesse pääsemisele aitab kaasa eelkõige hea eesti keele oskus. Samas avaldavad kodakondsuseta isiku staatus või võõrriigi kodakondsus hõivele üldiselt negatiivset mõju, v.a. Tallinna piirkonnas (Anspal 2008: 7). 2007. aastal oli hõivelõhe Eesti kodakondsusega inimeste ja muu kodakondsusega isikute vahel 3,3 protsendipunkti.

Vähemusrahvuste puhul võib tööle saamise raskuste kõrval olla probleemiks ka ametialane segregatsioon ja palgaerinevused, võrreldes põhirahvusega. Eestis on etniline segregatsioon ametialade kaupa märgatav (joonis 2.16). Juhtide ja tippspetsialistide osakaal eestlaste hulgas on peaaegu poole suurem kui samal alal töötavatel mitte-eestlastel (eestlastest töötab nn valgekraedena 31% ehk ligi kolmandik, mitte-eestlastest vaid 19% ehk alla viiendiku). Mitte-eestlaste hulgas on ülekaalus need, kes töötavad kas oskus- ja käsitöolistena, seadme- ja masinaoperaatoritena ja lihttöolistena (53%), eestlastest töötab nendel nn sini-kraelistel ametialadel vaid 35%.

¹⁷ Aktiivsuse lõhe – tööjõus osalemise määrade erinevus protsendipunktides.

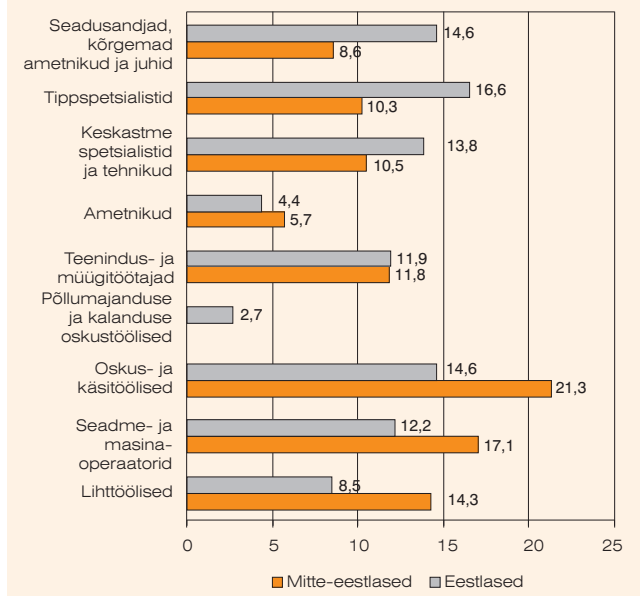
¹⁸ Hõivelõhe – tööhõive määrade erinevus protsendipunktides.

¹⁹ Töötuse lõhe – töötuse määrade erinevus protsendipunktides.

²⁰ Anspal, Sten (2008) Integratsioon tööturul. RIP 2008–2013 vajadus- ja teostatavusuuringu tööturuintegratsiooni uurimisgrupi lõpparuanne. Poliitikauuringute Keskus PRAXIS.

Sarnaselt hõivesse pääsemist mõjutavatele teguritele on ka valgekraede ametikohtadele juurdepääsu takistuseks Eesti kodakondsuse puudumine. Siin võib olla põhjuseks ka asjaolu, et välisriigi kodanikele ja kodakondsuseta isikutele on kehtestatud osal ametikohtadel töötamise piirangud. Lisaks suurendab tippametikohtal töötamise tõenäosust nii eesti kui inglise keele oskus (Anspal 2007: 9).

Joonis 2.16. Eestlastest ja mitte-eestlastest töötajate jaotumine ametialade järgi 2007, %

Allikas: Statistikaamet, Tööjõu-uuring.

Eesti inimarengu aruandes venekeelse elanikkonna suhtest riigikeelesse kirjutanud Triin Vihalemm (Eesti inimarengu aruanne 2007: 65–66)²¹ toob esile, et venekeelse elanikkonna eesti keele oskus on viimase kahekümne aasta jooksul tunduvalt paranenud, eriti nooremas põlvkonnas. Nii eestlaste kui venekeelse elanikkonna inglise keele oskus on kasvanud kaks korda, samapalju ka vene keele kõnelejate eesti keele oskus. Noorte parem keeleline kapital võimaldab neil edukamalt konkureerida nii Eesti kui ka teiste riikide tööturgudel, mis nagu eespool nägime, on juba avaldanud positiivset mõju ka nende hõivenäitajatele.

Eestlaste ja mitte-eestlaste erinev positsioon tööturul peegeldub ka nende palkades ja sissetulekutes. Nii on eestlaste ja mitte-eestlaste palgavahe püsinud 10–15% eestlastest töötajate kasuks. Eesti sotsiaaluuringu põhjal oli mitte-eestlaste aastane ekvivalentnetosissetulek²² 80% eestlaste omast.

Kokkuvõttes võib öelda, et etniliste vähemusgruppide probleemid eri riikide tööturul on sarnased ning tulenevad eelkõige vähesest keeleoskusest ning põhirahvusega võrreldes nõrgemast sotsiaalsest võrgustikust, võrgustike väiksemast hulgast, erinevatest hoiakutest ja rahvusgruppide vahelistest suhetest (Eesti inimarengu aruanne 2007: 48)²³. Positiivne on siiski, et teiste riskirühmade kõrval on ka mitte-eestlastele võrdsete võimaluste tagamisest ja sotsiaalmajandusliku integratsiooni olulisusest viimastel aastatel Eestis aina enam räägitud. See väljendub ka 2008. aastast kehtima hakanud “Eesti lõimumiskavas 2008–2013”²⁴, mille lähtealuseks on võrdsete võimaluste tagamine, olenemata rahvusest ja emakeelest, ning millega on seatud eesmärgiks vähendada eri rahvusest töötajate tööhõive ja sissetulekute erinevusi.

²¹ Vihalemm, T. (2008) Eesti keeleline kapital. – *Eesti Inimarengu Aruanne 2007*. Tallinn.

²² Ekvivalentnetosissetulek – leibkonna sissetulek, mis on jagatud leibkonnaliikmete tarbimiskaalude summaga.

²³ Lauristin, M. (2008) Mitte-eestlased Eesti rahvastikus ja kodanikkonnas. – *Eesti Inimarengu Aruanne 2007*. Tallinn.

²⁴ <http://www.rahvastikuminister.ee/?id=10442>

3. Aktiivne tööturupoliitika

Katrin Raadom

Peamised tööturupoliitika rakendajad Eestis on Tööturuamet ja Eesti Töötukassa. Tööturuameti peamine eesmärk on töötajate võimalikult kiire tööleaitamine. Inimeste töölesaamise toetamiseks pakub Tööturuamet töötutele mitmesuguseid teenuseid, nt tööturukoolitust, tööpraktikat, karjäärinõustamist jt ning maksab töötutoetust. Tagamaks töötuks jäämisel sissetuleku, mis aitab toime tulla ja sobivat tööd otsida, maksab Töötukassa töötuskindlustushüvitist. Lisaks maksab Töötukassa hüvitisi ka töölepingute kollektiivse ülesütleamise (ehk kollektiivse koondamise) ja tööandja maksejõuetuse (ehk pankroti) korral. Kollektiivse koondamise puhul maksab Töötukassa tööandja eest osa koondamishüvitistest, aidates nii vältida ettevõtte makseraskustesse sattumist. Kui töötajatel on tööandja pankroti tõttu jäänud saamata tasusid, maksab Töötukassa neile tööandja maksejõuetuse hüvitist.

Järgnevas osas antakse ülevaade Tööturuameti poolt arvele võetud töötutest, teenuste ja toetuste pakkumisest, töötute rakendumisest ning Töötukassa makstavate hüvitiste saajatest ja hüvitiste maksmise kuludest.

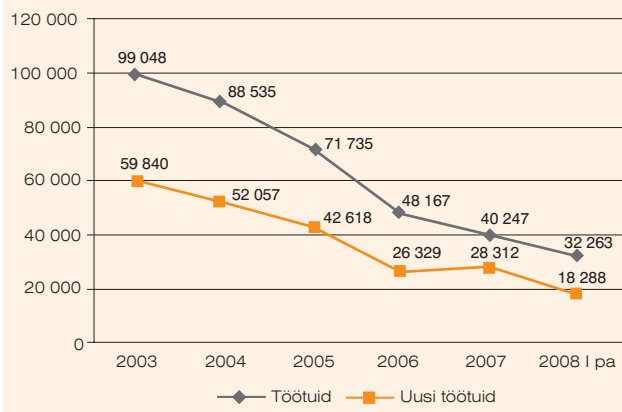
3.1. Registreeritud töötus

Registreeritud töötus on inimene, kes ei tööta ning on registreerinud end töötuna Tööturuametis. Registreeritud töötute arv hakkas alates 2003. aastast kiiresti vähenema, eriti järsk oli registreeritud töötute arvu langus 2006. aastal. Seejärel Tööturuametis arvel olnud töötute arv stabiliseerus, kuni 2008. aasta I poolaastal ilmnes taas tõusutrend. 2008. aasta I poolaasta jooksul oli töötuna arvel kokku 32 263 inimest, mis on vaid ligi 8000 inimese võrra vähem kui 2007. aasta jooksul kokku²⁵ (joonis 3.1). Arvestades uute töötute suurt arvu, on tõenäoline, et 2008. aastal registreeritud töötute koguarv ületab 2007. aasta vastava näitaja. Joonise 3.1 kohaselt võeti 2008. aasta I poolaasta jooksul arvele 18 288 uut töötut ehk vaid kolmandiku võrra vähem kui 2007. aastal kokku.

2007. aasta jooksul töötuna arvel olnutest olid 42% mehed ja 58% naised. Võrreldes näiteks 2005. aastaga on naiste osakaal registreeritud töötutest veelgi suurenenud (2005. a oli naised 55% ja mehed 45%). Registreeritud töötutest 14% olid 24-aastased või nooremad ja 30% 55-aastased või vanemad. Ligikaudu veerand (24%) kõikidest 2007. aastal arvel olnud töötutest oli esimese taseme haridusega (alg- või põhiharidus, kutseharidus ilma põhihariduseta) ja 18% kolmanda taseme haridusega (kõrgharidus, kutsekõrgharidus või keskeriharidus). 58% töötutest oli kutse- või

üldkeskharidusega või põhiharidusjärgse kutseharidusega (nn teise taseme haridus).

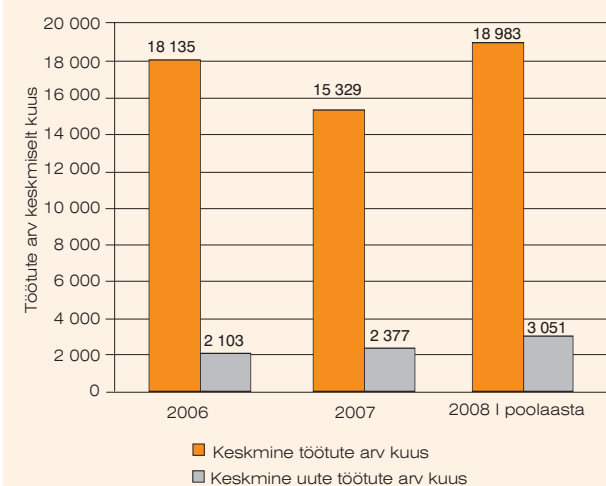
Joonis 3.1. Arvel olnud registreeritud töötute ja uute töötute arv 2003–2007 ja 2008. a I poolaastal

Allikas: Tööturuamet.

Registreeritud töötute arvu kasvu 2008. aastal näitab ka see, et 2008. aasta esimesel poolaastal oli keskmine töötute arv kuus ligi 20% võrra suurem kui 2007. aastal. Ka keskmine uute töötute arv kuus oli 2008. aasta I poolaastal suurem kui kahel eelneval aastal (joonis 3.2).

Joonis 3.2. Keskmine töötute ja uute töötute arv kuus 2006–2007 ja 2008. a I poolaastal

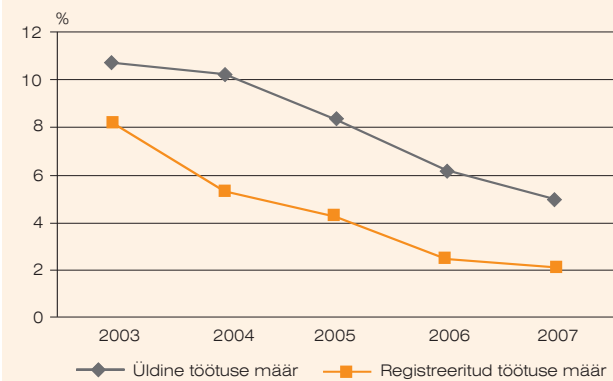

Allikas: Tööturuamet.

25 2007. aasta I poolaastal oli vastav näitaja 25 973 ehk 6290 võrra väiksem kui 2008. aasta I poolaastal.

Eesti Statistikaameti andmetel langes üldine töötuse määr 2007. aastal 1,3 protsendipunkti võrra. Registreeritud töötuse määr²⁶ puhul on langustendents mõeldavam (joonis 3.3). Registreeritud töötuse määr langes võrreldes 2006. aastaga 0,3 protsendipunkti võrra ning oli 2007. aastal 2,1%. Üldise töötuse määr ja registreeritud töötuse määr vahe vähenemine viitab inimeste suuremale valmisolekule pöörduda töötuks jäämisel Tööturuameti poole ning senise töösuhte lõppemisel (kui see toimus tööandja algatusel) saada uue töö leidmiseni töötuskindlustushüvitist.

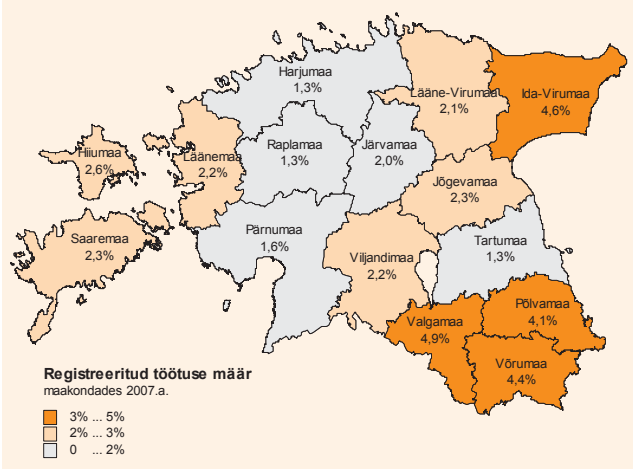
Joonis 3.3. Registreeritud töötuse määr ja üldine töötuse määr 2003–2007

Allikas: Statistikaamet, Tööturuamet.

Maakonniti erineb töötuse määr üle kolme korda. Jooniselt 3.4 näeme, et 2007. aastal oli registreeritud töötuse määr kõrgeim Valgamaal (4,9%) ja Ida-Virumaal (4,6%) ning madalaim Tartu-, Harju- ja Raplamaal (1,3%). Võrreldes 2006. aastaga suurenes registreeritud töötuse määr Võrumaal ja Pärnumaal. Ülejäänud maakondades registreeritud töötus langes. Kõige enam (1,2 protsendipunkti) langes registreeritud töötuse määr Ida-Virumaal ja Läänemaal.

Joonis 3.4. Registreeritud töötuse määr maakonniti 2007

Allikas: Tööturuamet.

3.2 Riskirühmadesse kuuluvad registreeritud töötud

Eelnevas osas käsitleti registreeritud töötuse määr muutusi 2007. aastal ning registreeritud töötute, sh uute töötuna arvele tulevate isikute arvu muutumistrende. 2007. aastal kasvas uute töötute kuu keskmine arv võrreldes 2006. aastaga, kuid keskmiselt ühe kuu jooksul arvel olnud isikute koguarv vähenes. See on võimalik vaid keskmise töötuna arvel olemise kestuse vähenemise tõttu.

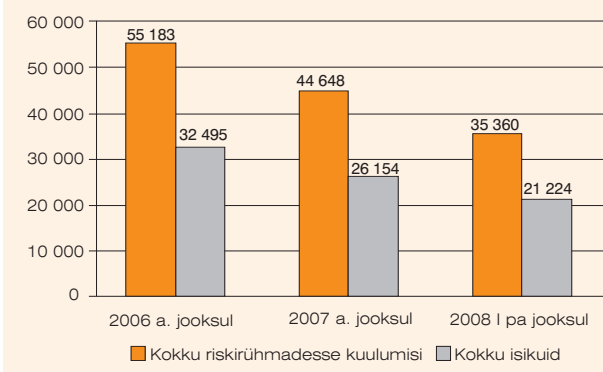
Osale inimestele on töötuks jäämisel uue töö leidmine raskem. Mida pikem on töötusperiood, seda väiksem on inimese töenäosus uuesti tööle saada. Seepärast käsitletakse grupe, kellel võib tekkida raskusi uue töö leidmisel, riskirühmadena. Riski allikaks võib olla näiteks vähenenud töökogemus, kvalifikatsioon, tööharjumuse puudumine, aga ka töötaja vanus, ebapiisav eesti keele oskus jms. Alates 2006. aastast²⁷ pakub Tööturuamet riskirühmadele tavalisest aktiivsemat nõustamist ja töövahendust ning suuremat teenuste valikut, sh spetsiaalselt riskirühmadele suunatud teenuseid. Riskirühmad, kellega Tööturuamet alates 2006. aastast aktiivsemalt tegeleb, on järgmised:

- 16–24aastased töötud;
- 55aastased ja vanemad töötud;
- puudega töötud;
- eesti keelt mittevaldavate töötud;
- vanglast vabanenud töötud;
- pikaajaliselt töötud;
- töötud, kes on eelnevalt olnud hõivatud hoolduskohustusega ja saanud hooldajatoetust.

Järgnevas osas käsitletaksegi Tööturuametis registreeritud töötuid riskirühmade kaupa.

Keskmiselt kuulub ühte või enamasse riskirühma ligikaudu 66% kõikidest töötutest. Üks töötut võib kuuluda üheaegselt mitmesse riskirühma (nt ollakse puudega ja samal ajal pikaajaliselt töötut).

Joonis 3.5. Riskirühma kuulumise juhtude ja riskirühma kuuluvate isikute arv 2006–2007 ja 2008. I poolaastal

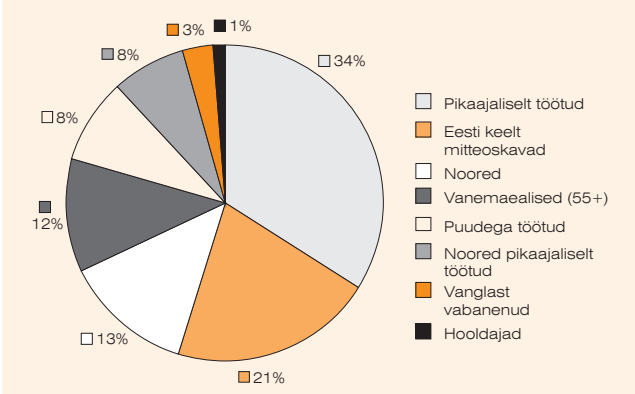
Allikas: Tööturuamet.

²⁶ Registreeritud töötuse määr – registreeritud töötute osatähtsus töötajate koguarvust.

²⁷ 01.01.2006 jõustus uus Tööturuteenuste ja -toetuste seadus (RTI 2005, 54, 430).

Kõige levinum riskirühm registreeritud töötute hulgas on pikaajaliselt töötute rühm, kuhu kuulus 34% kõikidest 2007. aastal jooksul arvel olnud töötutest (joonis 3.6). Ka eesti keelt mitteoskavad isikud moodustasid vaadeldava perioodi jooksul arvel olnutest märkimisväärse osa – 22%. Noorte töötute ja vanemaaliste töötute osakaalud kõigist töötutest on ligikaudu ühesuurused, vastavalt 13% ja 12%. Puudega oli 8% kõikidest 2007. aasta jooksul arvel olnud töötutest. Ülejäänud riskirühmadesse (vanglast vabanenud, hooldajad) kuulunud töötute osakaal oli oluliselt madalam.

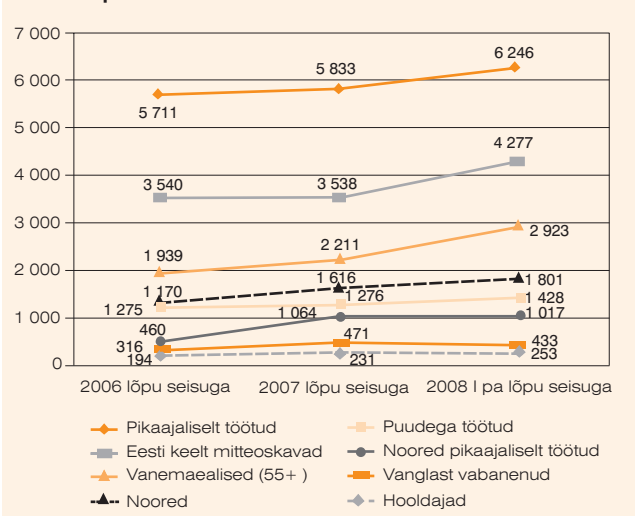
Joonis 3.6. Riskirühmadesse kuuluvate töötute osakaal riskirühma järgi 2007

Allikas: Tööturuamet.

Joonisel 3.7 näeme, et 2008. aasta I poolaasta lõpu seisuga on kasvanud erinevatesse riskirühmadesse kuulunud töötute arv, võrreldes 2007. aasta lõpuga. Kasvanud on kõikidesse riskirühmadesse kuulunud isikute arv, välja arvatud noored pikaajaliselt töötud²⁸ ja vanglast vabanenud. Ka hooldajate arvu kasv on väike. Kõige järsem on olnud eesti keelt mitteoskavate töötute ja vanemaaliste töötute arvu kasv. Absoluutarvudes on jätkuvalt kõige enam (6246) pikaajaliselt töötute riskirühma kuuluvaid töötuid.

Joonis 3.7. Riskirühmadesse kuuluvate registreeritud töötute arv perioodi lõpu seisuga riskirühmade järgi 2006–2007 ja 2008. a I poolaastal

Allikas: Tööturuamet.

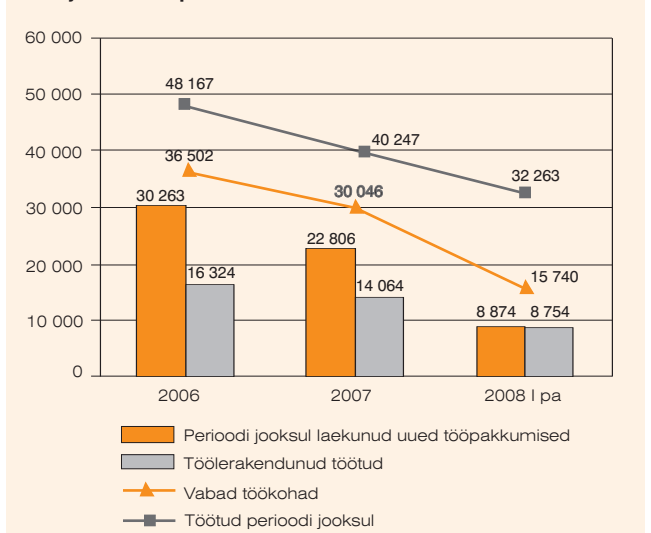
²⁸ Noor pikaajaliselt töötute – 16–24aastane registreeritud töötute, kes on tööd otsinud üle kuue kuu.

3.3. Vakantsid ja töövahendus

Tööturuameti peamiseks ülesandeks on töötute töölerakendamine, vahendades tööandjatele sobivaid töötajaid ja töötutele vabu töökohti ning pakkudes vajadusel lisaks töövahendusele ka teisi aktiivseid tööturuteenusi. Kuigi suur osa Tööturuameti eelarvest kulub just viimasele tegevusele, võib töölerakendatud töötute arvu pidada üheks olulisemaks aktiivse tööturupoliitika tulemusnäitajaks. Joonisel 3.8 on toodud 2006. ja 2007. aasta ning 2008. aasta I poolaasta jooksul Tööturuametisse esitatud uute vabade töökohtade pakkumiste arv, sama perioodi jooksul töölerakendatud töötute arv, kogu vaadeldava perioodi jooksul Tööturuametis registreeritud vabade töökohtade arv ning vaadeldava perioodi jooksul töötuna arvel olnute koguarv.

2007. aastal pakuti Tööturuameti vahendusel 30 046 töökohta, mis oli ligikaudu 18% võrra vähem kui 2006. aastal. 2008. aasta I poolaasta jooksul vahendati Tööturuameti kaudu 15 740 töökohta. Oluline erinevus 2008. aasta I poolaasta ja varasemate aastate vahel on see, et perioodi jooksul laekunud uute tööpakkumiste arv ja sama perioodi jooksul töölerakendatud töötute arv oli 2008. aasta I poolaastal ligikaudu ühesuurune. 2006. aastal aga moodustas töölerakendatud arv sama perioodi jooksul laekunud vakantside arvust vaid 54% ning 2007. aastal 62%. Kuigi 2008. aasta puhul on tegu vaid esimese poolaasta näitajaga, annab see tunnistust Tööturuameti töövahendustegevuse efektiivsemaks muutumisest. Hüppelist uute vabade töökohtade ja töölerakendatud töötute arvu vahe vähenemist ei saa siiski seostada üksnes töövahendusala töö kvaliteedi paranemisega. Muu hulgas on viimasel ajal Tööturuametis paranenud ka ülevaade arvel olnud töötute edasist käekäigust. Erinevalt varasemast püütakse saada arvelt lahkunud töötuga kontakti ja uurida, mis põhjusel töötute arveloleku katkestas. Korrekne informatsioon kajastatakse ka Tööturuameti andmebaasis. Seega oli töölerakendatud töötute arvu näitaja varem selgelt alahinnatud.

Joonis 3.8. Uute ja olemasolevate vabade töökohtade ning töötuna arvel olnud ja töölerakendunud töötute arv 2006–2007 ja 2008 a I poolaastal

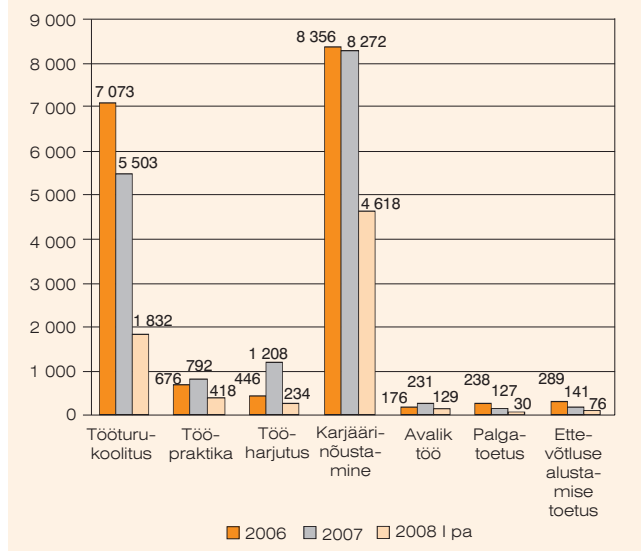
Allikas: Tööturuamet.

3.4. Tööturuteenused

Kõikide töötute töölerakendamiseks ei piisa üksnes töövahendusest. Paljud töötud vajavad töö leidmiseks täiendusvõi ümberõpet, omandatud erialal praktiseerimise võimalust, karjäärinõustamist või mõnd muud teenust. Teenuseid, mis aitavad kaasa töötute töölerakendamisele, nimetatakse aktiivseteks tööturuteenusteks. See tähendab, et töötute peab töö leidmise väljavaadete parandamiseks ise mingis tegevuses, nt koolitusel või avalikul tööol, aktiivselt kaasa lööma. Joonisel 3.9 on toodud kõikide Tööturuameti poolt töötutele vahendatavate aktiivsete tööturuteenuste saajate arv 2006. ja 2007. aastal ning 2008. aasta I poolaastal, välja arvatud ainult puudega töötutele suunatud spetsiifilised teenused, mille maht on võrreldes ülejäänud teenustega oluliselt väiksem.

Tööturuameti pakutatavatest teenustest kõige enam on kasutamist leidnud karjäärinõustamine. Karjäärinõustamisel osales nii 2006. kui 2007. aasta jooksul üle 8000 töötut, mis moodustab 17% 2006. aasta jooksul töötuna arvel olnute arvust ja 21% 2007. aasta töötute arvust. Seevastu varem oli populaarseim teenus tööturukoolitus, milles osalejate arv on aastate lõikes näidanud langustendentsi. Võrreldes 2006. ja 2007. aastat, on märgata tööharjutuse ja tööpraktika teenuse mahu kasvu 2007. aastal. Et nii karjäärinõustamise kui ka tööpraktika puhul on tegemist suhteliselt uute, 2006. aastal Tööturuameti poolt vahendatavate teenustega, on teenuse mahu kasv ootuspärane.

Joonis 3.9. Aktiivsetes tööturuteenustes osalenud töötute arv teenuse liigi järgi 2006–2007 ja 2008. a I poolaastal

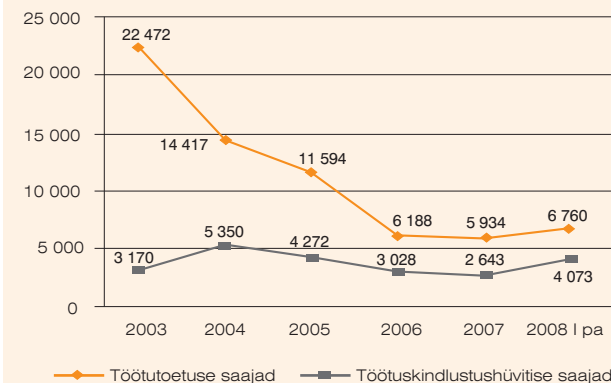
Allikas: Tööturuamet.

3.5. Töötutoetus ja töötuskindlustushüvitis

Lisaks tööturuteenuste osutamisele maksab Tööturuamet töötutele ka töötutoetust²⁹ tagamaks neile võimaluse regulaarselt Tööturuametis käia ja aktiivselt tööd otsida. Töötutoetust makstakse registreeritud töötutele, kes on arvele võtmisele eelneva aasta jooksul vähemalt pool aastat töötanud või olnud hoivatud teatud tegevusega (nt lapsekasvatamine, hooldamine, haiglaravil viibimine vms). Alates 2003. aastast on töötutoetuse saajate arv järsult vähenenud (joonis 3.10). Üle 22 000 töötutoetuse saaja asemel (2003. a) taotles 2007. aastal töötutoetust alla 6000 inimese. 2008. aasta I poolal on keskmine töötutoetuse saajate arv kuus taas tõusma hakanud.

Lisaks töötutoetusele on töötutel võimalik saada ka töötuskindlustushüvitist. Töötuskindlustushüvitist maksab Töötukassa neile registreeritud töötutele, kelle viimane töösuhe ei lõppenud omal algatusel või poolte kokkuleppel ja kes on arvele võtmisele eelneva 3 aasta jooksul töötanud vähemalt 12 kuud. Sarnaselt töötutoetuse saajate arvuga suurenes 2008. aasta I poolaastal ka keskmine töötuskindlustushüvitise saajate arv kuus. Hüvitisesaajate arv kasvas võrreldes 2007. aasta I poolaastaga koguni 84%. Töötutoetuse ja töötuskindlustushüvitise saajate arvu suurenemine on seotud nii registreeritud töötute arvu kasvuga kui ka nende struktuuri muutumisega. Registreeritud töötute suurenemise tõttu on toetuse ja hüvitisesaajate arvu kasvamine ootuspärane. Samas kasvasid töötutoetust ja töötuskindlustushüvitist saanud töötute arvud 2008. aasta I poolaastal kiiremini kui registreeritud töötute arv, mis peegeldab arvele võetavate töötute struktuuri muutumist. Võrreldes majanduskasvu aastatega on töötuks registreerunute seas suurenenud varem töötanud inimeste osakaal ning viimaste seas omakorda kasvanud nende osa, kes ei lahkunud töölt omal algatusel või poolte kokkuleppel.

Joonis 3.10. Keskmine töötutoetuse ja töötuskindlustushüvitise saajate arv kuus 2003–2007 ja 2008. a I poolaastal

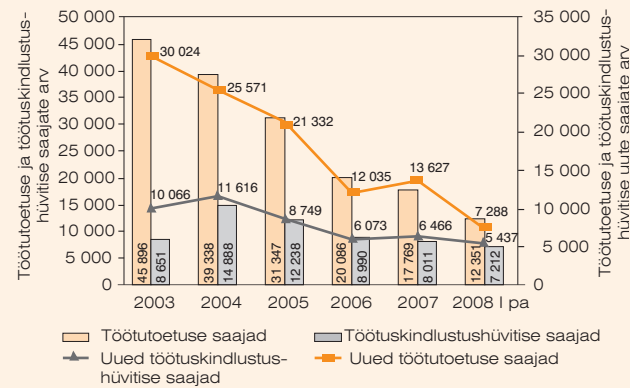

Allikas: Tööturuamet, Töötukassa.

²⁹ Töötutoetuse päevamäär oli 2008. a 32,9 kr.

2008. aasta I poolaasta jooksul oli töötuskindlustushüvitise uusi saajaid³⁰ 5437 ehk vaid 16% võrra vähem kui kogu 2007. aasta jooksul (joonis 3.11). Uute töötutoetuse saajate arv 2008. aasta I poolaasta jooksul moodustas seevastu veidi üle poole terve eelmise aasta jooksul töötutoetust saanud inimeste arvust. Seega oli uute töötuskindlustushüvitise saajate arvu kasv kiirem kui töötutoetuse saajate arvu kasv, mis peegeldab seda, et töötuks registreerunute seas on suurenenud nende osa, kes olid enne töötuna arvele võtmist tööga hõivatud ja kaotasid töökoha töandja algatusel.

Joonis 3.11. Töötutoetust ja töötuskindlustushüvitist saanud töötute ja uute töötute arv 2003–2007 ja 2008. a I poolaastal

Allikas: Tööturuamet, Töötukassa.

3.6. Kollektiivse koondamise ja maksejõuetuse hüvitis

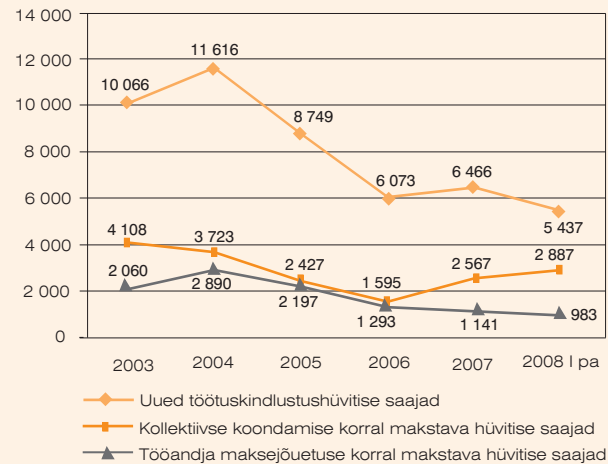
Lisaks töötuskindlustushüvitisele maksab Töötukassa hüvitisi ka kollektiivse koondamise ja töandja pankroti korral. Kollektiivse koondamise puhul maksab Töötukassa töandja eest osa töölepingute või teenistussuhete lõpetamise hüvitistest. Pankroti korral hüvitab Töötukassa töötajatele töandja maksejõuetuse tõttu saamata jäänud tasud. Kollektiivse koondamise hüvitist taotleb oma töötajatele töandja ja maksejõuetuse hüvitist taotleb töötajatele pankrotihaldur. Erinevalt töötuskindlustushüvitisest makstakse mõlemad hüvitised välja ühekordse maksena ning hüvitisesaaja ei pea olema Tööturuametis töötuna arvele võetud.

2008. aasta I poolaasta jooksul on kollektiivse koondamise hüvitist makstud suuremale arvule inimestele kui kolmel eelneval aastal terve aasta peale kokku (joonis 3.12). See näitab, et vajadus kohaneda uute majanduslike tingimustega on kaasa toonud senisest enam suuremahulisi tööümberkorraldusi, samuti ettevõtete likvideerimisi.

³⁰ Uueks töötutoetuse või töötuskindlustushüvitise saajaks loetakse töötuid, kellele määrati hüvitis või toetus ja tehti esimene väljamakse vaadeldaval perioodil. Töötuskindlustushüvitise või töötutoetuse saajaks loetakse iga töötut, kellele tehtud toetus või hüvitise väljamaksetest vähemalt üks langeb vaadeldavasse perioodi (2006., 2007. aastasse või 2008. a I poolaastasse).

Sarnaselt teiste hüvitistega on ka töandja maksejõuetuse hüvitise saajate arv majanduskasvu perioodil näidanud langustrendi (joonis 3.12). 2008. aasta I poolal on aga makstud maksejõuetuse hüvitist peaaegu sama paljudele inimestele kui 2007. aastal kokku, mis viitab sellele, et ka selle hüvitise saajate arv on kasvuteel. Samuti, arvestades, et uusi töötuskindlustushüvitise saajaid lisandus 2008. aasta I poolaastal vaid 16% vähem kui 2007. aasta jooksul kokku, on oodata ka töötuskindlustushüvitise saajate arvu kasvu 2008. aastal, võrreldes eelneva aastaga.

Joonis 3.12. Töötuskindlustushüvitise, kollektiivse koondamise hüvitise ja töandja maksejõuetuse hüvitise saajate arv 2003–2007 ja 2008. a I poolaastal

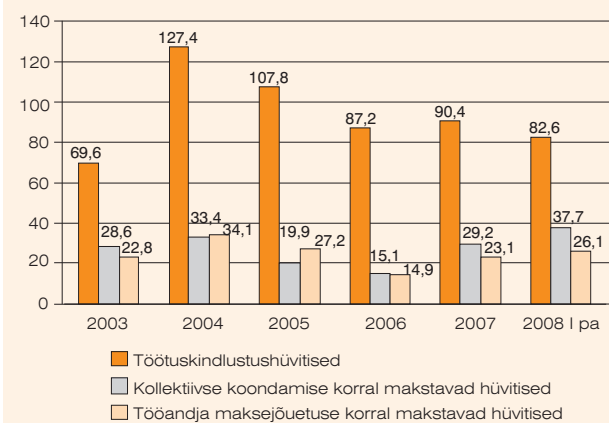

Allikas: Töötukassa.

Joonisel 3.13 on toodud Töötukassa kulud erinevat liiki hüvitiste väljamaksmiseks alates 2003. aastast. Kõigil aastatel on hüvitise liikidest kõige suurem olnud töötuskindlustushüvitise väljamaksete kulu. See on tingitud nii suuremast hüvitisesaajate arvust (joonis 3.12) kui ka sellest, et töötuskindlustushüvitise kuumaksete summa ühe hüvitisesaaja kohta on olnud suurem kui kollektiivse koondamise või maksejõuetushüvitise keskmine suurus. 2008. aasta I poolaastal kulus töötuskindlustushüvitise maksmiseks 82,6 miljonit krooni, mis on vaid kümnendiku võrra vähem kui 2007. aasta jooksul kokku ning vaid kolmandiku võrra väiksem kogu 2004. aasta ehk suurima kuluga aasta töötuskindlustushüvitise väljamaksetest.

Kollektiivse koondamise hüvitise väljamaksed kasvasid juba 2007. aastal. 2008. aasta I poolaastal kulus selle hüvitise väljamakseteks 37,7 miljonit krooni, mis on rohkem kui ühegi varasema aasta jooksul. Samuti kasvasid 2007. aastal maksejõuetushüvitise väljamaksed. 2008. aasta I poolaastal kulus maksejõuetushüvitise väljamakseteks 26,1 miljonit krooni, mis on rohkem kui terve 2006. või 2007. aasta jooksul. Seega võib prognoosida, et 2008. aasta jooksul tervikuna kujuneb nii töötuskindlustushüvitise väljamaksete summa kui ka maksejõuetushüvitiste väljamaksete kulu suuremaks kui ühelgi varasemal Töötukassa tegutsemise aastal.

Joonis 3.13. Töötuskindlustushüvitise, kollektiivse koondamise hüvitise ja tööandja maksejõuetushüvitise kulud 2003–2007 ja 2008. a I poolaastal (mln kr)

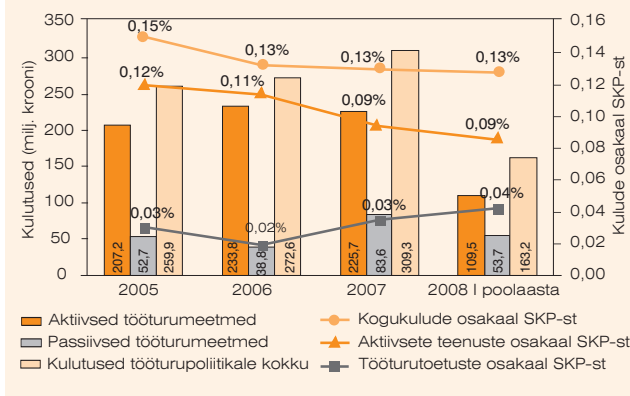
Allikas: Töötukassa.

3.7. Kulutused tööturupoliitikale

Eelnevas osas käsitletud töötuskindlustushüvitist, kollektiivse koondamise hüvitist ja tööandja maksejõuetuse hüvitist rahastatakse Töötukassa vahenditest, mis laekuvad töötajate ja tööandjate makstavatest töötuskindlustusmaksetest ning vabade vahendite investeerimise tuludest. Aktiivsete tööturumeetmete ning töötutoetuse maksmist töötutele rahastatakse riigieelarvest ja välisabi vahenditest (Euroopa Sotsiaalfondist). Seejuures arvatakse aktiivse tööpoliitika kuludeks ka Tööturuameti halduskulu, mis on vajalik tagamaks aktiivsete tööturuteenuste, sh töövahendusteenuse osutamist töötutele.

Joonisel 3.14 on toodud viimase kolme ja poole aasta jooksul riigieelarve- ja välisabivahenditest tehtud kulutused aktiivsetele tööturumeetmetele (tööturuteenused) ja nn passiivsetele meetmetele (töötutoetused, erijuhtude sotsiaalmaks) ning tööturupoliitikale kokku. Ühtlasi on välja toodud, kui suure osa SKPst nimetatud kulud moodustavad. Läbi aastate on kulutused tööturutoetustele olnud oluliselt väiksemad kui aktiivsetele tööturuteenustele tehtud kulutused, moodustades näiteks 2007. aastal vaid 27% kõikidest riigi kulutustest tööturupoliitikale. Passiivsetele tööturumeetmetele tehtavad kulutused on alates 2006. aastast suurenenud ning arvestades 2008. aasta I poolaasta jooksul tehtud kulutusi, see trend jätkub. Samas olid tööturuteenustele tehtud kulutused 2007. aastal väiksemad kui 2006. aastal, kuid ka töötute arv oli siis 16% võrra väiksem. Tervikuna on riigi tööturupoliitika kulutused järjepidevalt kasvanud, kuigi kulutuste osakaal SKPst on 2006. aastast alates püsinud muutumatuna (0,13%). Seega, viimastel aastatel on passiivsete meetmete osakaal kogukulust suurenenud ja aktiivsete meetmete osakaal vähenenud. Passiivsete meetmete kulude osakaalu kasvu põhjuseks on ühelt poolt töötutoetuse määra tõus alates 2006. aastast, aga teiselt poolt ka see, et 2007. aastal ja 2008. aasta I poolaastal on kasvanud nende töötute arv, kellel on töötutoetuse saamiseks vajalik tööstaaž töötuna arvele võtmisel. Aktiivsete meetmete kulude langust põhjustas töötute arvu vähenemine 2007. aastal, võrreldes varasemate aastatega.

Joonis 3.14. Tööturupoliitikale tehtud kulutused ja kulutuste osakaal SKPst 2005–2007 ja 2008. a I poolaastal

Allikas: Tööturuamet.

Tabelis 3.1 on esitatud kulutused tööturupoliitikale detailsemalt, olulisemate tööturuteenuste ja -toetuste kaupa. Selgub, et tööturukoolitusele tehtud kulutused on 2007. aastal, võrreldes 2006. aastaga, oluliselt vähenenud ning ka 2008. aasta I poolaasta kulud tööturukoolitusele on suhteliselt väiksed. Koolitusteenuse vähenemine oli seotud raskustega Euroopa Sotsiaalfondist rahastatava programmi “Kvalifitseeritud tööjõu pakkumise suurendamine 2007–2013” rakendamise algfaasis, mistõttu ei olnud võimalik pakkuda meetmeid nii kiiresti ja nii suures mahus, kui oleks olnud vajalik.

Tabel 3.1. Kulutused (sh välisabivahendid) teenuse liikide järgi (mln kr)

	2006	2007	2008 I pa
Töötutoetus (end töötute abiraha)	24,7	52,3	30,3
Erijuhtude sotsiaalmaks	14,1	31,3	23,4
Stipendium	9,8	7,5	2,6
Transporditoetus	5,3	5,5	1,9
Ettevõtluse alustamise toetus	6,5	2,7	4,1
Tööturukoolitus	71,0	43,9	10,0
Palgatoetus	7,5	1,8	0,6
Tööpraktika	5,2	5,6	2,8
Tööharjutus	2,4	9,8	3,0
Puudega töötutele suunatud teenused	0,9	1,0	0,6

Allikas: Tööturuamet.

Erinevalt tööturukoolitusest kasvasid 2007. aastal kulutuste mahud 2006. aastal rakendunud uutele teenustele – tööpraktikale ja tööharjutusele. Tööpraktikale tehtud kulutuste osas, mida on 2008. aasta I poolaastal osutatud 2,8 miljoni krooni eest (50% 2007. a kogukuludest), säilib 2008. aastal eeldatavasti eelmise aasta tase. Tööharjutuse kulutused aga ilmselt vähenevad, võrreldes varasema aastaga. Viimaste aastate trendi ja 2008. aasta I poolaasta näitajate kohaselt on kasvava mahuga meetmeteks ettevõtlustoetus ning tööturutoetused – töötutoetus ja erijuhtude eest makstav sotsiaalmaks, mida tasutakse töötutoetuse saajate ja teiste töötute eest vajaliku ravikindlustuse tagamiseks.

4. Töökorraldus, töötasustamine ja kollektiivne töösuhe

Märt Masso

4.1. Töökorraldus

Töökorralduse all käsitletakse töösuhetes kasutatavate töövormide mitmekesisust. Esimesena kirjeldatakse kaugtööd kui töötamise ruumilist korraldust, seejärel kirjeldatakse erisuguseid tööajavorme ja tööajakorraldust – tähtjalist tööd, osaajaga tööd, töötamist mittetavapärasel ajal ja ületunnitööd.

Töökorralduse iseloomustamiseks vaatame palgatöötajate põhitöökohta ehk mitme töökoha puhul töökohta, kus töötaja töötab kõige rohkem tunde. Palgatöötajad on hõivatud täis- või osaajatööga asutuse, ettevõtte või muu tööandja heaks, mille eest talle tasutakse kas rahas või natuuras. Seejuures pole oluline, kas see töökoht on ametlikult registreeritud või mitte. 2007. aastal oli Statistikaameti tööjõu-uuringu andmetel palgatöötajaid 91,1% hõivatutest ehk 596 800 töötajat.

4.1.1. Kaugtöö

Kui tavapäraselt tehakse tööd ettevõtte, asutuse tööruumides, siis tööd on sageli võimalik korraldada ka selliselt, et töötaja teeb tööd väljaspool tööandja tavapäraseid tööruume. Kaugtöö ongi töösuhetes töötamine väljaspool tööandja tavapäraseid tööruume, kas näiteks töötaja kodus või tööandja poolt töötaja elukoha lähedale loodud või muretsetud tööruumides (s.o kaugbüroo). Kaugtöö definitsiooni järgi kasutavad töötaja ja tööandja väljaspool tööandja tööruume omavaheliseks suhtlemiseks info- ja telekommunikatsiooni vahendeid.

Järgnevas tabelis on toodud palgatöötajate osakaal, kes on saanud kasutada kaugtöötamise võimalust.

	2003	2004	2005	2006	2007
Kokku	4,4	4,3	4,9	4,6	4,6
Mehed	5,3	5,3	6,7	5,7	5,3
Naised	3,5	3,3	3,4	3,7	3,9

Allikas: Statistikaamet, Eesti tööjõu-uuring, autori arvutused.

Aastati on kaugtöö olnud ühtlaselt vähelevinud töövorm ning 2007. aastal kasutas seda 4,6% palgatöötajatest. Töövorm on mõnevõrra enam levinud meestöötajate seas, kelle hulgas on kaugtöö kasutajaid viimastel aastatel ligi 2 protsendipunkti võrra rohkem kui naistöötajate seas.

Töökorralduse eri vormide kasutamine on seotud ka tegevusalaga ning töötaja ametiga. Tabelites 4.2 ja 4.3 on toodud kaugtöö osatähtsus palgatöötajate hulgas ettevõtte, asutuse tegevusala ning töötaja ametiala järgi.

Tabel 4.2. Kaugtöötamise osatähtsus palgatöötajate hulgas ametiala järgi 2007, %

Ametiala	%
Seadusandjad, kõrgemad ametnikud ja juhid	10,9
Tippspetsialistid	12,0
Keskastme spetsialistid ja tehnikud	5,4
Muud ametialad	1,4
Kõik ametialad kokku	4,6

Allikas: Statistikaamet, Eesti tööjõu-uuring, autori arvutused.

Tabel 4.3. Kaugtöötamise osatähtsus palgatöötajate hulgas tegevusala järgi 2007, %

Tegevusala	%
Elektrienergia, gaasi ja veevarustus	2,1
Ehitus	3,9
Hulgi- ja jaekaubandus, mootorsõidukite ja kodumasinat remont	5,1
Veondus ja laondus	4,9
Info ja side	28,3
Avalik haldus ja riigikaitse, kohustuslik sotsiaalkindlustus	5,1
Haridus	6,8
Muud tegevusalad	3,7
Kõik tegevusalad kokku	4,6

Allikas: Statistikaamet, Eesti tööjõu-uuring, autori arvutused.

Tabelitest ilmneb, et kaugtöö võimaluse kasutamine on mõnevõrra rohkem levinud tippspetsialistide, kõrgemate ametnike ja juhtide seas. Tegevusaladest paistab silma info ja side, kus tervelt 28,3% palgatöötajatest on teinud kaugtööd.

Kaugtöötamise võimaluse kõrval on oluline vaadata, kui suure osa tööajast palgatöötajad tavaliselt kaugtööd teevad. 2007. aasta tööjõu-uuringu andmetel teeb 51%

kaugtöö võimalust kasutanud töötajatest kaugtööd alla veerandi tööajast, 22% veerand tööajast, 14% pool tööajast, 8% kolmveerand tööajast ning ainult kaugtööd teeb 6% kaugtöötajatest.

Kokkuvõtvalt võib tõdeda, et kaugtöö on mittetavapärane ruumilise töökorralduse viis palgatöötajate seas. Mõistetavalt seavad kaugtöö levikule ning osakaalule tööajast omad piirid nii töötaja soov ja valmisolek sellisel viisil töötada kui ka tööandja valmisolek ja võimalused sellisel viisil tööd korraldada.

4.1.2. Tähtajaline töö

Töötaja ja tööandja kokkulepe töötamiseks võib olla sõlmitud tähtajatult või tähtajaliselt. Viimasel juhul lepatakse kokku kas kindel tähtaeg või muu tingimus, näiteks töö valmimine, mil kokkulepe lõpeb. Töölepingu seaduse järgi (vt töölepingu seadus, § 27) võib määratud ajaks lepingu sõlmida kindlate tähtajaliste tööde tegemiseks, näiteks ajutiselt äraoleva töötaja asendamiseks, tööde mahu ajutiseks suurenemiseks, hooajatööde tegemiseks. Samuti sõlmitakse ajutine kokkulepe kindla töö tegemiseks võlaõiguslike töövõtulepingute puhul.

Statistikaameti andmetel pidas 2007. aastal oma tööd tähtajaliseks 2,1% kõigist palgatöötajatest. Järgmises tabelis on toodud ka palgatöötajate trendid viimase viie aasta jooksul.

Tabel 4.4. Tähtajalise töö osatähtsus palgatöötajate hulgas 2003–2007, %

	2003	2004	2005	2006	2007
Kokku	2,5	2,6	2,7	2,7	2,1
Mehed	3,1	3,5	3,4	3,3	2,7
Naised	1,8	1,8	2,0	2,2	1,6

Allikas: Statistikaamet, Eesti tööjõu-uuring, autori arvutused.

Tabelist ilmneb, et tähtajalise töö levik palgatöötajate seas ei ole viimase viie aasta jooksul oluliselt muutunud. Soo löikes tähtajalise töö osatähtsust analüüsides tuleb tõdeda, et see on mõnevõrra rohkem levinud meeste seas.

Võrreldes teiste Euroopa Liidu riikidega on tähtajaline töösuhe Eestis vähe levinud. 27 Euroopa Liidu riigi palgatöötajatest 14,5% töötas 2007. aastal tähtajaliselt (allikas: Eurostat). Eesti lähinaabritel Lätis ja Leedus on tähtajaliste palgatöötajate osakaal sarnane – tähtajaliselt töötab vastavalt 4,2% ja 3,5%. Soomes on tähtajalisi palgatöötajaid 15,9%.

Tähtajalise töö kui töövormi leviku iseloomustamiseks on oluline vaadata pigem seda, kumma töösuhete osapoole valikuna töötaja sellisel viisil töötab. 2007. aastal ajutise tööga töötajatelt küsitud hinnangute järgi (Eesti tööjõu-uuring) ei pea 54% vastanutest töö juures oluliseks, kas töö on alaline või ajutine. 17% soovib ise teha ajutist tööd ning 30% soovivad alalist tööd. Kokkuvõtvalt võib tõdeda, et ajutine töösuhe on Eestis vähe levinud. Töötajate hinnangu põhjal võib järeldada, et kuigi on kindel osa töötajaid, kes

soovivad ja vajavad tähtajalist tööd, on tähtajaline töökorraldus levinud pigem tööandja töökorraldusest tulevalt.

4.1.3. Osaajaga töö

Osaajaga töö on tööandja juures kehtestatud tööajanormist lühem tööaeg, mida rakendatakse töötaja ja tööandja kokkuleppel (vt töö ja puhkeaja seadus, § 5). Üldjuhul lähtutakse järgnevas kirjelduses riiklikust tööajanormist ehk siis osaajaga töö on töötamine vähem kui 8 tundi päevas ehk 40 tundi nädalas. Seadus näeb ette lühema tööaja töötajatele, kes töötavad allmaatöödel, tervistkahjustavatel ja eriseloomuga töödel ning koolide ja muude lasteasutuste õpetajatele, kasvatajatele ning teistele õppe- ja kasvatusalal töötavatele isikutele, samuti tervishoiuteenuse osutajaga sõlmitud töölepingu alusel töötavatele psühholoogidele ja logopeedidele – kuni 7 tundi päevas ehk kuni 35 tundi nädalas.

Osaajaga töötajate osatähtsuse iseloomustamiseks vaatame, kui palju on palgatöötajaid, kes enda sõnul töötavad tavaliselt alla 40 tunni nädalas³¹.

Tabel 4.5. Osaajaga töötajate osatähtsus palgatöötajatest 2003–2007, %

	2003	2004	2005	2006	2007
Kokku	12,6	11,9	11,8	11,7	11,4
Mehed	7,5	7	6,3	5,6	5,2
Naised	17,6	16,5	16,7	17,3	17,2
15–24aastased	16,4	15,6	16,8	15,5	15,6
25–49aastased	9,4	8,6	9,1	16,2	8,9
50–74aastased	18,5	17,7	15,7	15,4	14,8

Allikas: Statistikaamet, Eesti tööjõu-uuring, autori arvutused.

Tabelist ilmneb, et umbes kümnendik palgatöötajatest töötab osaajaga. Naiste, noorte ning eakate seas on osaajaga töötajate osakaal suurem, mis on seletatav sooviga ühildada töö-, pere- ja eraelu. 2007. aasta Eesti tööjõu-uuringu andmetel teeb 18,2% osaajaga töötajatest osaajaga tööd õpingute, 7,5% terviseprobleemide või puude, 11,1% laste või pereliikmete eest hoolitsemise vajaduse tõttu ning 11% lihtsalt ei soovi täisajaga töötada. Kokkuvõtvalt ligi 63% osaajaga töötajatest toob sellise töövormi kasutamise ajenditena välja isiklikud või pereeluga seotud põhjused. Ülejäänute ehk 37% osaajaga töötajate puhul on põhjuseks tööandja majandustegevus ja töökorraldus, näiteks töö vähesus või täisajaga töökoha puudus.

³¹ Statistikaamet arvestab tööjõu uuringu põhjal osaajaga töötajateks inimesed, kes töötavad alla 35 tunni nädalas või seaduses toodud erijuhtudel töötavad oluliselt, s.o vähemalt 5 tundi vähem neile kehtivast tööaja piirnormist. Käesolevas väljaandes loetakse osaajaga töötajateks need, kelle tööaeg nädalas on tavaliselt alla 40 tunni. Statistikaameti käsitlus vähendab osaajaga töötajate osakaalu hinnangut ligi 3–4 protsendipunkti. Käesoleva väljaande käsitlus aga suurendab osaajaga töötajate osakaalu hinnangut töötajate arvelt, kellele seadusega on ette nähtud väiksem tööaja norm. Et eesmärgiks on iseloomustada osaajaga tööd regulatsiooni valguses ning eriregulatsiooniga kaetud töötajate osakaal palgatöötajatest on väike, siis annab valitud käsitlus analüüsiks mõnevõrra parema hinnangu.

Tööandja valikud töö korraldamisel tulenevad sageli tegevusalast ning töötajate tööst. Järgnevalt vaatame osajatööd töötajate ametiala (vt tabel 4.6) ning ettevõtte, asutuse tegevusala järgi (vt tabel 4.7) 2007. aastal.

Tabel 4.6. Osaajaga töötajate osatähtsus palgatöötajatest ametiala järgi 2007, %

Ametiala	%
Seadusandjad, kõrgemad ametnikud ja juhid	3,3
Tippspetsialistid	26,4
Keskastme spetsialistid ja tehnikud	10,6
Ametnikud	10,9
Teenindus- ja müügitöötajad	13,2
Põllumajanduse ja kalanduse oskustöölised	... ³²
Oskus- ja käsitöölised	3,8
Seadme- ja masinaoperaatorid	1,8
Lihttöölised	22,8
Ametialad kokku	11,4

Allikas: Statistikaamet, Eesti tööjõu-uuring, autori arvutused.

Tabel 4.7. Osaajaga töötajate osatähtsus palgatöötajatest tegevusala järgi 2007, %

Tegevusala	%
Põllumajandus, metsamajandus, kalapüük	9,3
Töötlev tööstus	2,8
Ehitus	3,4
Hulgi- ja jaekaubandus, mootorsõidukite ja kodumasinade remont	9,2
Veondus ja laondus	5,1
Majutus ja toitlustus	14,3
Kinnisvarategevus	29,2
Haldus- ja abitegevused	9,0
Avalik haldus ja riigikaitse, kohustuslik sotsiaalkindlustus	16,2
Haridus	5,9
Tervishoid ja sotsiaalhoolekanne	38,4
Kunst, meelelahutus ja vaba aeg	19,1
Muud teenindavad tegevused	24,5
Muud tegevusalad	27,4
Kõik tegevusalad kokku	11,4

Allikas: Statistikaamet, Eesti tööjõu-uuring, autori arvutused.

Märgatavalt rohkem on osaajaga töötajaid lihttöölise ning tippspetsialiste seas, seal on nende osakaal ligi 2 korda suurem kui kõigis ametialades kokku.

Tegevusaladest on osaajaga töö levinum kinnisvarategevuses, tervishoiu ja sotsiaalhoolekandes, kunsti-, meelelahutus- ja vaba aja tegevuses ning muudel teenindavatel tegevusaladel.

Et riigiti seadustega kehtestatud tööajanorm erineb, siis osaajaga palgatöötajate osakaalu hindamiseks riikide loikes tugineb Eurostat töötajate enesemääratlusele, kas põhitöökohal tehtav töö on osaajaga või täisajaga töö. Eurostati andmetel oli osaajaga töötavaid palgatöötajaid Eestis 2007. aastal 8,2%, 27 Euroopa Liidu riigis kokku aga 18,2% (allikas: Eurostat). Lätis ja Leedus on osaajaga töötajaid

vastavalt 6,4% ja 8,6%, Soomes 14,1%. Kokkuvõtvalt võib tõdeda, et võrreldes muu Euroopaga on osaajaga töö Eestis vähem levinud.

4.1.4. Tööaja ajastus: töötamine mittetavapärasel ajal

Tööajakorralduse iseloomustamiseks vaatame ka tööaja ajastust ehk aega, millal töötajad tööd teevad. Töösuhete seisukohalt on oluline vaadata töötamist just mittetavapärasel ajal – öhtuti, öösiti ja nädalavahetustel. Järgmises tabelis on toodud palgatöötajate osakaal, kes nelja järjestikuse nädala jooksul on vähemalt korra töötanud öhtuti, öösiti või nädalavahetustel.

Tabel 4.8. Mittetavapärasel ajal töötamise osatähtsus palgatöötajatest 2003–2007, %

		2003	2004	2005	2006	2007
Öhtusel ajal töötamine (kella 6st 12ni öhtul)	Kokku	34,5	35,5	33,7	39,0	35,8
	Mehed	37,6	38,8	36,4	43,5	37,7
	Naised	31,6	32,5	31,2	34,9	34,1
	15–24aastased	42,5	39,2	43,2	39,5	38,6
	25–49aastased	35,5	35,9	33,8	40,0	36,1
Öisel ajal töötamine (pärast 12 öösel)	50–74aastased	29,2	33,4	29,8	36,9	34,0
	Kokku	15,4	14,5	13,0	14,6	11,5
	Mehed	18,6	16,3	14,8	17,6	13,1
	Naised	12,3	12,8	11,3	11,7	10,0
	15–24aastased	16,1	13,2	16,4	11,3	10,3
Nädalavahetusel töötamine	25–49aastased	16,1	14,6	12,7	14,7	11,3
	50–74aastased	13,5	14,8	12,2	15,4	12,5
	Kokku	41,0	38,7	35,0	38,5	36,5
	Mehed	43,5	39,8	48,0	41,2	36,7
	Naised	38,6	37,7	37,4	36,0	36,4
Nädalavahetusel töötamine	15–24aastased	47,8	43,6	48,0	42,0	41,0
	25–49aastased	41,6	38,3	37,5	38,8	36,5
	50–74aastased	37,1	37,9	35,0	36,7	34,8

Allikas: Statistikaamet, Eesti tööjõu-uuring, autori arvutused.

Euroopa Liidu 27 liikmesriigi keskmisega võrreldes Eesti öhtuti töötavate inimeste arvu poolest eriti ei eristu. Kui Eestis töötab öhtuti 35,8%, siis Euroopa Liidus tervikuna 36,2% töötajatest. Lähinaabritega võrreldes ilmneb, et Lätis ja Leedus on meil öhtusel ajal töötavaid palgatöötajaid rohkem – naaberriikides on neid vastavalt 32,7% ja 31,8%. Soomes on öhtuti töövõtjaid 44,9%.

Et Eestis on öisel ajal töötajate osakaal võrreldes 2006. aastaga vähenenud, on meil võrreldes teiste riikidega öösel töötajate osakaal mõnevõrra väiksem. Öisel ajal töötajaid on Lätis, Leedus ja Soomes vastavalt 13,7%, 13,3% ja 15,2%. Euroopa Liidu 27 riigis keskmiselt on öisel ajal töötajaid 15,8%, Eestis samal ajal 11,5%.

Nädalavahetusel töötavate palgatöötajate võrdlemiseks vaatame töötamist eraldi laupäeviti ja pühapäeviti. Kui laupäeviti on Eestis töötanud 35,9% palgatöötajatest, siis Euroopa Liidu 27 liikmesriigi palgatöötajatest on laupäeviti töötanud 43,6%. Lätis on laupäeval töötanud 38,2%, Leedus 41,1% ning Soomes 29,9% töötajatest.

³² Tabelites kolme punktiga (...) märgitud lahtrites on andmed avaldamiseks ebakindlad, kuna valikuuringu valim ei võimalda usutavaid numbreid välja tuua.

Euroopa Liidu 27 liikmesriigi palgatöötajatest on pühapäeviti töötanud 24,7%, Eesti töötajatest 23,4%. Naaberriikides Lätis, Leedus ja Soomes vastavalt 23,7%, 26,3% ja 22,3%.

Ebatüüpilisel ajal töötamine on Eestis viimastel aastatel näidanud langustrendi. Võrrelduna Euroopa Liidu riikidega on Eestis mõnevõrra vähem öösel ning laupäeviti töötajaid.

4.1.5. Tööaja hulk ja ületunnitöö

Tööaja korraldust iseloomustab ka tehtavate töötundide hulk. Põhitöökohal tehtavate töötundide hulga iseloomustamiseks vaatame keskmist tööaega nädalas (vt tabel 4.9).

Tabel 4.9. **Palgatöötajate keskmine tööaeg 2003–2007, tundi-des**

	2003	2004	2005	2006	2007
Palgatöötajad kokku	39,5	39,8	39,5	39,5	39,4
Osaajaga töötajad (alla 40 tunni nädalas)	25,3	25,8	25,4	25,5	25,4
Täisajaga töötajad (vähemalt 40 tunni nädalas)	41,5	41,7	41,4	41,4	41,2

Allikas: Statistikaamet, Eesti tööjõu-uuring, autori arvutused.

Tabelist ilmneb, et täisajaga töötajate töötunnid on viimase viie aasta jooksul jäänud suhteliselt stabiilseks. Osaajaga töötajad töötavad keskmiselt 25 tundi, täisajaga töötajad ligi 41 tundi nädalas.

Tööhulk ajalises arvestuses erineb mõnevõrra nii sooliselt kui vanuseliselt. 2007. aasta andmetel töötavad osaajaga meestöötajad nädalas keskmiselt enam-vähem sama palju kui naistöötajad, vastavalt 25,2 ja 25,4 tundi; täisajaga meestöötajad töötavad aga keskmiselt rohkem kui naised, vastavalt 41,7 ja 40,7 tundi nädalas.

Vanuse järgi nädala keskmist tööaega iseloomustades ilmnevad erinevused just osaajaga töö puhul. 2007. aasta andmetel töötavad nooremad ning eakad keskmiselt vähem kui keskmises vanuserühmas palgatöötajad. Kui 15–24aastased osaajaga töötajad töötavad nädalas keskmiselt 23,9 tundi ning 55–74aastased 23,4 tundi, siis 25–49aastased 27,4 tundi.

Euroopa riikide võrdlemiseks vaatame täisajaga palgatöötajate tavalist töönädala pikkust, kusjuures täisajaga töötajateks loeme Eesti puhul üle 35tunnise töönädalaga töötajad. Sellise arvestuse puhul on Eurostati andmetel Eesti täisajaga palgatöötajate tavaline töönädala pikkus 40,9 tundi. 27 Euroopa Liidu riigi keskmine töönädala pikkus on 40,5 tundi. Lähinaabritel on töönädala pikkused järgmised: Lätis 41,7 tundi, Leedus 39,8 tundi, Soomes 39,2 tundi (Eurostat). Ilmneb, et Eestis on töötajate töönädal mõnevõrra pikem kui Euroopa Liidus tervikuna.

Eesti palgatöötajate tööaja hulga iseloomustamiseks vaatame ka töötajate osakaalu, kes töötavad oma põhitöökohal tavaliselt üle 48 tunni nädalas (vt tabel 4.10) ehk teisisõnu, teevad pikki töönädalaid.

Tabel 4.10. **Täisajaga palgatöötajate osakaal, kes töötavad tavaliselt üle 48 tunni nädalas 2007, %**

	2003	2004	2005	2006	2007
Kokku	6,2	5,9	5,7	6,1	5,5
Mehed	8,9	9,1	8,4	8,7	8,2
Naised	3,3	2,6	2,8	3,4	2,6
15–24aastased	6,1	6,2	4,9	6,0	4,8
25–49aastased	7,0	7,0	6,3	6,9	5,8
50–74aastased	4,4	3,3	4,3	4,6	5,1

Allikas: Statistikaamet, Eesti tööjõu-uuring, autori arvutused.

2007. aastal oli tavaliselt üle 48 tunni pikkuse töönädalaga töötajaid 5,5%. Siin avaldus selgelt ka sooline käitumine – mehed töötavad pea kolm korda sagedamini üle 48 tunni nädalas kui naised.

Töötajaid ametialade järgi vaadates on pikkade töönädalate tegemine rohkem levinud kõrgemate ametnike ja juhtide ning seadme- ja masinaoperaatorite seas, kus üle 48 tunni nädalas töötavate täiskohaga palgatöötajate osakaal on vastavalt 9,2% ja 8,2% (vt tabel 4.11).

Tabel 4.11. **Täisajaga palgatöötajate osakaal, kes töötavad tavaliselt üle 48 tunni nädalas, ametiala järgi 2007, %**

Ametiala	%
Seadusandjad, kõrgemad ametnikud ja juhid	9,2
Tippspetsialistid	5,1
Keskastme spetsialistid ja tehnikud	4,2
Ametnikud	...
Teenindus- ja müügitöötajad	3,1
Põllumajanduse ja kalanduse oskustöölised	...
Oskus- ja käsitöölised	5,8
Seadme- ja masinaoperaatorid	8,2
Lihttöölised	4,0
Ametialad kokku	5,5

Allikas: Statistikaamet, Eesti tööjõu-uuring, autori arvutused.

Ettevõtete ja asutuste põhitegevusala järgi on pikki töönädalaid tegevate palgatöötajate osakaal suurem veonduses ja laonduses, põllumajanduses, metsamajanduses ja kalapüügis ning ehituses (vt tabel 4.12).

Tabel 4.12. **Täisajaga palgatöötajate osakaal, kes töötavad tavaliselt üle 48 tunni nädalas, tegevusala järgi 2007, %**

Tegevusala	%
Põllumajandus, metsamajandus, kalapüük	13,3
Töötlev tööstus	2,8
Ehitus	9,4
Hulgi- ja jaekaubandus, mootorsõidukite ja kodumasinade remont	3,6
Veondus ja laondus	14,3
Haridus	4,4
Muud tegevusalad	3,8
Kõik tegevusalad kokku	5,5

Allikas: Statistikaamet, Eesti tööjõu-uuring, autori arvutused.

Pikkade töönädalatega kaasneb sageli ka ületunnitöö. Ületunnitöö on töötamine üle kokkulepitud tööaja normi. Ületunnitöö vajadus tekib siis, kui lisaks lepingujärgsetele tundidele tuleb teha kindel hulk tööd. Töö muutuva alguse ja lõpuaja ning summeeritud tööaja arvestuse korral on ületunnitööks arvestusperioodi töötundide üldarvu ületavad töötunnid.

Tabel 4.13. Tasustatud ning tasustamata ületunnitöö tegijate osatähtsus 2006–2007, %

	2006	2007
Kokku	10,5	8,4
Mehed	11,4	9,0
Naised	9,7	7,8
15–24aastased	10,6	6,8
25–49aastased	10,3	8,8
50–74aastased	10,8	8,3

Allikas: Statistikaamet, Eesti tööjõu-uuring, autori arvutused.

Tabelist näeme, et aastatel 2006 kuni 2007 on tasustatud ja tasustamata ületunnitöö tegijate osakaal vähenenud ligi 2 protsendipunkti võrra. Et meestöötajatel on töötundide hulk nädalas suurem, siis on ka ületunnitöö tegijate osakaal meestöötajate seas mõnevõrra suurem.

Ületunnitööd teevad rohkem seadme- ning masinaoperaatorid ning tippspetsialistid (vt tabel 4.14). Tegevusaladest on oluliselt rohkem ületunnitöötegijaid põllumajanduses, metsamajanduses ja kalapüügis ning hariduses (vt tabel 4.15).

Tabel 4.14. Tasustatud ning tasustamata ületunnitöö tegijate osatähtsus ametiala järgi 2007, %

Ametiala	Osakaal ametiala palgatöötajatest, %
Seadusandjad, kõrgemad ametnikud ja juhid	7,4
Tippspetsialistid	9,9
Keskastme spetsialistid ja tehnikud	6,3
Ametnikud	7,1
Teenindus- ja müügitöötajad	8,3
Põllumajanduse ja kalanduse oskustöölised	...
Oskus- ja käsitöölised	8,7
Seadme- ja masinaoperaatorid	11,0
Lihhtöölised	6,8
Ametialad kokku	8,4

Allikas: Statistikaamet, Eesti tööjõu-uuring, autori arvutused.

Tabel 4.15. Tasustatud ning tasustamata ületunnitöö tegijate osatähtsus tegevusala järgi 2007, %

Tegevusala	%
Põllumajandus, metsamajandus, kalapüük	11,5
Töötlev tööstus	7,8
Ehitus	9,6
Hulgi- ja jaekaubandus, mootorsõidukite ja kodumasinate remont	7,3
Veondus ja laondus	10,2
Avalik haldus ja riigikaitse, kohustuslik sotsiaalkindlustus	8,7
Haridus	12,3
Tervishoid ja sotsiaalhoolekanne	8,5
Muud tegevusalad	6,0
Kõik tegevusalad kokku	8,4

Allikas: Statistikaamet, Eesti tööjõu-uuring, autori arvutused.

Kokkuvõtvalt ilmneb, et pikki töönädalaid ja ületunnitööd tegevate töötajate osakaal on aastast aastasse vähenenud. Ligi 5% palgatöötajatest teeb pikki töönädalaid. See võib mõjutada nende töö-, era- ja pereelu ühildamise võimalusi, samuti tööelu kvaliteeti ning tervist. Kokkulepitust enam töötab kokku ligi 8% palgatöötajatest.

4.2. Töötasustamine

Palk on üks olulisemaid töötingimusi, milles töötaja ja tööandja töösuhete sõlmimisel kokku lepivad. Palk on tasu, mida tööandja maksab töötajale töö eest vastavalt töösuhete osapoolte vahel sõlmitud lepingule, kollektiivlepingule või vastavalt õigusaktile.

4.2.1. Töötasu suurus

Palgatöötajate töötasu suuruse ja selle muutuse iseloomustamiseks vaatame järgnevalt keskmist brutopalka kuus. Tabel 4.16 annab ülevaate keskmise brutopalka suurusest ja juurdekasvust viimasel viiel aastal.

Tabel 4.16. Keskmise brutopalka kuus 2003–2007, kr

	2003	2004	2005	2006	2007
Keskmine brutopalk kuus	6723	7287	8073	9407	11 336
Juurdekasvumäär, %	9,4	8,4	10,8	16,5	20,5

Allikas: Statistikaamet.

Viimase viie aasta jooksul on keskmine brutotasu suurenenud ligi 69%, s.o 4613 krooni võrra. Keskmise palga kasvutempo on suurenenud just viimasel kahel aastal.

Et töötasu kujunemisel on oluline tegevusala, tegevusalal töötavate inimeste ametiala ning tööviljakus tegevusalal, siis järgnevalt vaatame keskmist brutopalka ka tegevusala järgi (vt tabel 4.17).

Traditsiooniliselt on kõige suurem palk finantsvahenduses, kus keskmise palga number ulatub 21 205 kroonini, madalam on palk hotellides, restoranides – 7146 krooni ning põllumajanduses ja jahinduses ning kalanduses, kus see on vastavalt 8609 krooni ning 9212 krooni.

Et riike võrdleva töötasu statistika arvutamine on keeruline, siis üks ühele võrreldavaid andmeid Eurostat ei avalda. Küll aga on Euroopa Töö- ja Elutingimuste Parandamise Fond võrrelnud kollektiivlepingutega kehtestatud töötasu muutumise trende Euroopas. Fondi andmetel oli Euroopa Liidu liikmesriikide (EL27) kollektiivlepingutega kehtestatud brutotöötasu kasv 2006. ja 2007. aastal vastavalt 5,6% ja 7%, kusjuures suurema kasvuga paistsid silma Eestiga sarnased uued liikmesriigid. Näiteks oli Läti keskmise brutotöötasu kasv 2007. aastal 32,3% ning Leedus 21,2%. Baltikumi riigid olid ka Euroopa kõige kiirema töötasu kasvuga riigid 2007. aastal (Eurofound: Pay Developments 2007).

Tabel 4.17. Keskmise brutopalk kuus tegevusala järgi 2006–2007, kr

	2006		2007	
	Keskmine brutopalk	Juurdekasv, %	Keskmine brutopalk	Juurdekasv, %
Tegevusalade keskmine	9407	16,5	11 336	20,5
Põllumajandus, jahindus ja neid teenindavad tegevusalad	6808	21	8609	26,4
Metsamajandus, metsavarumine ja neid teenindavad tegevusalad	9105	8,8	11 014	21
Kalapüük	7107	55,4	9212	29,6
Mäetööstus	10 070	15,3	12 920	28,3
Töötlev tööstus	8844	17,5	10 651	20,4
Elektrienergia-, gaasi- ja veevarustus	10 385	7,8	12 560	20,9
Ehitus	10 075	18,8	13 020	29,2
Hulgi- ja jaekaubandus; mootorsõidukite ja kodumasinate remont	9111	23,1	10 961	20,3
Hotellid ja restoranid	6148	13,4	7146	16,2
Veondus, laondus ja side	10 126	14,3	12 545	23,9
Finantsvahendus	16 915	3,2	21 205	25,4
Kinnisvara, rentimine ja äritegevus	11 433	17,6	12 248	7,1
Avalik haldus ja riigikaitse; kohustuslik sotsiaalkindlustus	11 482	13,7	14 301	24,6
Haridus	7949	10,1	9393	18,2
Tervishoid ja sotsiaalhoolekanne	9026	14,3	11 051	22,4
Muu ühiskonna-, sotsiaal- ja isikuteenindus	7862	12,8	9556	21,5

Allikas: Statistikaamet.

4.2.2. Miinimumpalk

Palgaseaduse järgi (§ 2 (7)) on palga alammäär Vabariigi Valitsuse kehtestatud kindlale ajaühikule (tunnile, päevale, nädalale, kuule vms) vastav palga suurus, millest madalamas ei ole lubatud täistööajaga töötamisel kokku leppida. Palga alammäära kokkulepe saavutatakse igal aastal sotsiaalpartnerite esindusorganisatsioonide – Eesti Ametiühingute Keskliidu ning Eesti Töandjate Keskliidu läbirääkimistel ning kehtestatakse Vabariigi Valitsuse määrusega.

Miinimumpalga eesmärgiks on vältida töötajate ebaõiglast tasustamist ning mõjutada palga suuruse kujunemist selliselt, et see tagaks toimetulekuks tarviliku sissetuleku tööalasest tegevusest. Et töandjatele kehtestata miinimumpalga määr vältida töötajate palkamist alla kindla piiri, siis mõjutab see otseselt töandjate tööjõukulusid.

Järgmises tabelis on toodud miinimumpalga muutused aastate kaupa.

Tabel 4.18. Miinimumpalk 2003–2008, kr

	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Tunnipalga alammäär	12,9	14,6	15,9	17,8	21,5	27,0
Kuupalga alammäär	2160	2480	2690	3000	3600	4350
Kuupalga alammäära suhe keskmise palka	32,1%	34,0%	33,3%	31,9%	31,8%	

Allikas: Vabariigi Valitsuse määrused „Palga alammäära kehtestamine“; Statistikaamet.

Tabelist ilmneb, et absoluutväärtuselt on kuupalga alammäär nominaalväärtus aastast 2003 kuni 2007 kasvanud 1440 krooni võrra ehk 1,67 korda. Aastati on miinimumpalga keskmine kasvutempo olnud ligi 14% aastas. Keskmisest palgast moodustab palga alammäär ligikaudu 32%.

Miinimumpalga alammäära suuruse hindamiseks võrdleme Eesti miinimumpalka naaberriikide omaga. Kui 2007. aastal oli Eesti miinimumpalk eurodes 230,1, siis Lätis oli see 229,4 €, Leedus 231,7 €, Poolas 312,7 €. Kui aga vaadata eestimaalaste tööalase migratsiooni sihtriike, siis seal on miinimumpalga tase kordi kõrgem, näiteks Iirimaa oli miinimumpalk 2007. aasta alguses 1462 €, Suurbritannias 1222,5 € (Eurostat).

Miinimumpalga mõju palgatasemele iseloomustab täistööajaga töötavate inimeste osakaal, kes saavad miinimumpalka (vt tabel 4.19).

Tabel 4.19. Miinimumpalka saavate täisajaga töötavate töötajate osakaal 2003–2005, %

	2003	2004	2005
Kokku	6,4	5,7	4,8
Mehed	5,5	4,8	3,5
Naised	7,3	6,6	5,9

Allikas: Statistikaamet.

Tabelist näeme, et miinimumpalka saavate täistööajaga töötajate osakaal on vähenenud. Siit võib aimata viimaste aastate keskmise palga kasvu mõju, mis on suurendanud ka madalamal palgatasemel töötajate töötasusid. Samuti ilmneb et kuna naistöötajate palgataseme on meestöötajate omast madalam, siis on naistöötajate seas ka mõnevõrra rohkem neid, kes saavad miinimumpalka. Kui vaadata võrdluseks jällegi lähinaabrite sama näitajat, siis 2007. aastal oli Lätis miinimumpalga saajaid 9,2%, Leedus 7,0% täistööajaga töötajatest.

Kokkuvõtvalt, viimastel aastatel avaldas palgakasvu kiirenemisele mõju suurenenud majanduskasv. Et tööviljakuse kasv on jäänud viimastel aastatel väiksemaks palga kasvust ning majanduskasv on käesoleval aastal omakorda oluliselt aeglustunud, siis järgnevatel aastatel võib oodata väiksemat palgakasvu.

4.3. Kollektiivne töösuhe ja sotsiaaldialoog

Kollektiivne töösuhe on protsess, kus töösuhete osapooled³³ vahetavad informatsiooni, konsulteerivad, avaldavad survet, sõlmivad kokkuleppeid jne, eesmärgiks töötingimuste kujundamine.

³³ Töösuhete osapooled – töötajate poolt enamasti ametiühingud, aga ka muud töötajaid esindavad institutsioonid ja isikud; töandjate poolt kas üksikud töandjad või nende organisatsioonid.

Kollektiivse töösuhete iseloomustamiseks on järgnevalt toodud näitajad, mis iseloomustavad, kui suur osa töötajatest töötab ettevõttes, asutuses, kus on töötajate huve esindav organisatsioon – ametiühing, ning kui suur osa töötajatest on ametiühingu liige.

Tabel 4.20. Ametiühingute levik ning ametiühingusse kuulumine 2003–2007, %

	2003	2004	2005	2006	2007
Palgatöötajate osakaal, kelle ettevõttes, asutuses on ametiühing	21,7	19,4	19,3	18,3	18,5
Palgatöötajate osakaal, kes on ametiühingu liikmed	11,1	9,3	8,5	8,4	7,6

Allikas: Statistikaamet, Eesti tööjõu-uuring, autori arvutused.

Aastati on ametiühingusse kuuluvate palgatöötajate osakaal vähenenud, langustendentsi on märgata ka palgatöötajate osakaalus, kes töötavad tööandja juures, kus on ametiühing. 2007. aastaks on ametiühingusse kuuluvate töötajate osakaal langenud 7,6%ni palgatöötajatest.

Ametiühingusse kuuluvate töötajate osakaalu langus iseloomustab ka teisi Euroopa Liidu riike, kuid valdavalt on ametiühingusse kuuluvate töötajate osakaal nendes riikides oluliselt suurem. Näiteks Rootsis on ametiühingusse kuuluvate töötajate osakaal langenud 77%lt 2006. aastal 72%ni 2007. aastal. Suurbritannias on ametiühingusse kuuluvate töötajate osakaal vähenenud 2006. aastaks 28,4%ni, kui aasta varem oli osakaal 29% (vt Industrial Relations Developments in Europe 2007)³⁴.

Sotsiaaldialoogi, kollektiivse töösuhete üheks võimalikuks tulemiks on kollektiivleping. Kollektiivleping on töötajate või töötajate ühingu või liidu ja tööandja või tööandjate ühingu või liidu, samuti riigiasutuste või kohalike omavalitsuste vabatahtlik kokkulepe, mis reguleerib tööandjate ja töötajate vahelisi töösuheteid (Kollektiivlepingu seadus, § 2).

Kollektiivlepingud registreeritakse Sotsiaalministeeriumi peetavas andmekogus. Eestis toimuvad kollektiivsed läbirääkimised kollektiivlepingute sõlmimiseks valdavalt ettevõtte, asutuse tasemel. 2006. aastal sõlmiti uusi lepinguid 85, 2007. aastal 91. Eesti Ametiühingute Keskliidu andmetel oli 2007. aasta kevadel kehtivaid ettevõtte, asutuse tasandi lepinguid 175, aasta varem 176.

Kollektiivlepingutega kaetud töötajate arvu kohta kvaliteetne statistika puudub, põhjuseks vajakajäämised kollektiivlepingute registreerimisel. Siinkohal toome võrdluseks nii Ametiühingute Keskliidu andmeid kui ka kollektiivlepingute registri andmed kollektiivlepingutega kaetute arvu kohta. Ametiühingute Keskliidu andmetel oli kollektiivlepingutega 2006. aastal kaetud 65 200 töötajat, järgneval, 2007. aastal aga 62 300 töötajat (Industrial Relations Developments in Europe 2007). Registri andmetel oli 2006. aastal kollektiivlepingutega kaetud 49 707 töötajat, 2007. aastal 67 386 töötajat. Tuleb tõdeda, et registri andmed kahe viimase aasta kohta ei peegelda tegelikke trende, vaid probleeme lepingute registreerimisel. Üldiseloomustuse saamiseks aga saame tõdeda, et registri andmetel oli 2007. aastal 11% palgatöötajatest kaetud kollektiivlepingutega.

Kokkuvõtvalt, ametiühingusse kuuluvate töötajate osakaalu langustrend viitab jätkuvalle töösuhete individualiseerimisele, kus töötajad tuginevad oma töötingimuste üle läbirääkimistel järjest vähem ametiühingule kui töötajate esindusorganisatsioonile. Samas, andmed kollektiivlepingutega kaetud töötajate osakaalu kohta ei näita veel kollektiivselt kokkulepitud töötingimuste leviku langustendentsi.

³⁴ European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions. Industrial relations developments in Europe 2007. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities 2008 – VIII, 58 p.

5. Töökeskkond

Ester Rünkla

Töökeskkond on ümbrus, milles inimene töötab. Töökeskkonnas toimivad ohutegurid³⁵, millel on loomupärane võime põhjustada nendega kokkupuutel tööõnnetust³⁶ või muud tööga seotud tervisekahjustust³⁷. Töötervisohu ja tööohutuse seaduse järgi on tööandja ülesanne hinnata riske³⁸ ning rakendades kõikvõimalikke abinõusid ümbritseva keskkonna ohuteguritega kokkupuute vähendamiseks tagada, et kokkupuude ohuteguriga ei ületaks kehtestatud piirväärtusi ega mõjuks halvasti töötajate tervisele.

Euroopa töötingimuste uuringu³⁹ andmetel on peaaegu kõikide ohutegurite puhul Eesti töötajate kokkupuude töökeskkonna ohuteguritega umbes 5–10 protsendipunkti võrra suurem kui EL15 riikides keskmiselt. See tähendab, et Eestis on ohutegurite levimus e potentsiaalne terviserisk töökeskkonnas suurem. Sama uuringu andmetel peab Eestis tööst põhjustatud ohtu võimalikuks 38% töötajaist (EL15s 25%) ning üle poole küsitletud töötajatest (58%) on arvamisel, et nende töö mõjub tervist kahjustavalt, EL15s on samal arvamisel 32% küsitletutest. Töötingimustega üldiselt on Eestis rahul 75%, EL15s umbes 85% küsitletutest.

Üldiselt võiks eeldada, et mida halvem on olukord töökeskkonnas, seda rohkem juhtub tööõnnetusi ja seda rohkem diagnoositakse tööga seotud haigestumisi. Rahvusvahelisel aktsepteeritud indikaatorid tööõnnetuste ja tööga seotud haigestumiste taseme hindamiseks on järgmised:

- tööõnnetuste arv 100 000 töötaja kohta;
- surmaga lõppenud tööõnnetuste arv 100 000 töötaja kohta;
- kutsehaigestumiste arv 100 000 töötaja kohta.

Järgnevalt antakse ülevaade tööõnnetuste ja muude tööga seotud tervisehäirete statistikast ning töötajate haigestumisega seotud kuludest, kasutades andmeallikatena Eurostati andmebaasi, Eesti tööjõu-uuringu küsitlusandmeid ning Tööinspektsiooni, Haigekassa ja Sotsiaalkindlustusameti aruandeid.

5.1. Tööõnnetused

Tööinspektsiooni andmetel juhtus 2007. aastal 3707 tööõnnetust (2521 meeste- ja 1186 naistega). Võrreldes 2006. aastaga tõusis registreeritud tööõnnetuste arv 1,5% ehk 54 tööõnnetuse võrra. Vanuse järgi satuvad õnnetusse enim 20–24aastased noored.

Tervikuna on Tööinspektsioonis viimase viie aasta jooksul registreeritud töökohal juhtunud tööõnnetuste jagunemine tegevusalade järgi esitatud tabelis 5.1.⁴⁰

Kui tööõnnetuste arvu järgi olid 2007. aastal ohtlikumad tegevusalad ehitus (422), metallitööstus (408) ja puidutööstus (368), siis 100 000 töötaja kohta juhtus kõige rohkem tööõnnetusi puidu- (1831), toiduaine- (1536) ja mööblitööstuses (1364). Kõige vähem õnnetusi 100 000 töötaja kohta toimus finantsvahenduses (85), kalanduses (95) ja hariduses (152).

Euroopa tasemel kogub ja avalikustab riikide võrdlevat statistikat surmaga lõppenud ja üle kolme töövõimetuspäevaga tööõnnetuste kohta Eurostat. Tööõnnetuste registreerimise ja nendest teavitamise kord on riigiti erinev, põhinedes kas kindlustusettevõtete andmetel või tööandjate raportitel. Eurostat peab kindlustusel põhinevat üle kolme töövõimetuspäevaga tööõnnetuste statistikat tõeseks, kuid tööandjate raportitel põhinevat statistikat peetakse alaraporteerituks. Et ka Eestis toimub tööõnnetuste registreerimine tööandjate raportite alusel, on ilmselt tegemist tööõnnetuste alaraporteeritusega.

Eurostati meetodika⁴¹ alusel arvatud EL15 keskmine tööõnnetuste määr on pidevalt veidi alanenud, samal ajal kui Eesti tööõnnetuste määr näitab suhteliselt stabiilse taseme juures viimastel aastatel siiski väikest tõusutendentsi (vt joonis 5.1), mis viitab tööõnnetuste varjamise vähenemisele ning tendentsile peegeldada töökeskkonna reaalsel olukorda.

³⁵ Ohutegur on igasugune tegur, mis võib põhjustada kahju. Ohutegurid võivad olla seotud inimeste, vara ja tööprotsessidega; need võivad põhjustada õnnetusi, kahjustada tervist või töövahendeid, vähendada tootlikkust jne.

³⁶ Tööõnnetus on töötaja tervisekahjustus või surm, mis toimus tööandja antud tööülesannet täites või muul tema loal tehtaval töö, töötaja hulka arvataval vaheajal või muul tööandja huvides tegutsemise ajal.

³⁷ Tervisekahjustus on organismi elundite ja kudede anotoomilise terviklikkuse või nende füsioloogiliste funktsioonide häire, samuti haigus või muu patoloogiline seisund, mis tekib mehaanilise, füüsilise, keemilise, bioloogilise, psüühilise või muu teguri toimel.

³⁸ Risk on ohuteguriga kokkupuutumisest tingitud vigastuse või haiguse raskusaste ja selle tõenäosus.

³⁹ Euroopa Elu- ja Töötingimuste Fondi poolt 2005. aastal tehtud uuring.

⁴⁰ Kuni 2003. aasta 1. juulini registreeriti tööõnnetustena ka tööteel juhtunud õnnetused, mis moodustasid tööõnnetuste koguarvust ligikaudu 25%. Paremaks võrdlemiseks on 2003. aastal registreeritud tööõnnetuste arvust maha arvatud tööteel juhtunud õnnetused.

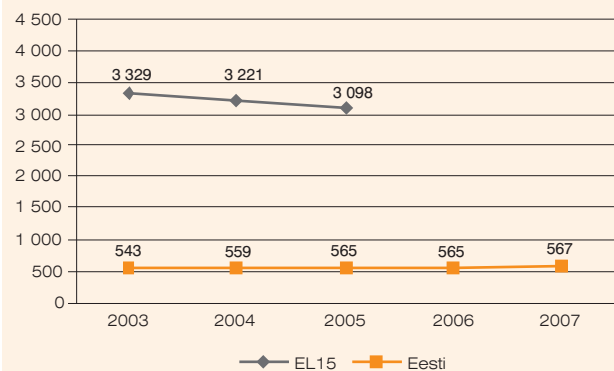
⁴¹ Et võrrelda üle kolme töövõimetuspäevaga tööõnnetuste statistikat riigiti, on Eurostat võtnud kasutusele meetodika tööõnnetuste arvu ühtlustamiseks, arvesse võttes eri riikide andmekogumissüsteeme (tööandjate raportitel või kindlustusel põhinevaid). Riikides tehtavate küsitlusuuringute andmete põhjal selgitatakse tööõnnetuste alaraporteerituse tasemed e kaalud, mis võimaldavad kohaldada tööandjate raportitel põhinevat tööõnnetuste andmed võrreldavaks kindlustusel põhinevatega. Lähitulevikus on vaja juurutada ka Eestis registreeritud tööõnnetuste arvu kaalumise küsitlusuuringutega, mis aitab selgitada Eesti registreeritud tööõnnetuste alaraporteerituse taset ja muuta Eesti tööõnnetuste arv ELi teiste riikide omadega võrreldavamaks.

Tabel 5.1. Töökohal juhtunud tööõnnetuste arv tegevusalade järgi 2003–2007

	Tööõnnetuste arv					Tööõnnetusi 100 000 töötaja kohta	
	2003	2004	2005	2006	2007	2003	2007
Põllumajandus, jahindus	167	169	193	179	159	645	761
Metsamajandus	24	27	25	19	27	182	342
Kalandus	4	3	4	2	2	174	95
Mäetööstus	47	60	48	46	54	825	982
Toiduainetööstus	227	248	202	222	238	1056	1536
Tekstiili- ja nahatööstus	125	125	100	101	102	510	427
Puidutööstus	346	337	346	367	368	1573	1831
Mööblitööstus	197	181	148	132	150	1564	1364
Paberitootmine, trükindus	48	50	50	50	45	979	652
Kemikaalide ja keemiatoodete tootmine	136	180	196	195	184	1374	1252
Metallitööstus, masinate jt seadmete tootmine	291	339	322	374	408	756	953
Elektrienergia-, gaasi- ja veevarustus	41	34	30	37	21	402	221
Ehitus	264	255	302	379	422	615	522
Hulgi- ja jaekaubandus	334	301	367	383	374	413	425
Hotellid ja restoranid	63	60	74	86	77	362	338
Veondus ja laondus	191	221	199	220	219	393	431
Side; kommunikatsioon	59	44	61	75	66	776	868
Finantsvahendus	18	5	14	12	8	237	85
Kinnisvarategevus	196	168	193	193	196	441	396
Avalik haldus ja riigikaitse, kohustuslik sotsiaalkindlustus	212	246	277	290	312	615	796
Haridus	89	96	82	93	83	156	152
Tervishoid ja sotsiaalhooldus	69	88	102	106	96	190	264
Muud teenindusliigid	82	89	92	91	91	270	256
Määramata		5	4	1	5	*	*
KOKKU	3230	3331	3431	3653	3707	543	567

Allikas: Tööinspeksioon.

Joonis 5.1. Tööõnnetused 100 000 töötaja kohta Eestis ja EL15s 2003–2007

Allikas: Eurostat (andmed avalikustatud kuni 2005.a), Tööinspeksioon.

2007. aastal lisati Eesti tööjõu-uuringusse Eurostati tööõnnetuste moodul, mis võimaldab küsitlusandmete tulemuste põhjal selgitada tegelikku tööõnnetuste arvu ja registreeritud tööõnnetuste alaraporteeritust. Nimetatud meetodika vajab veel kohaldamist, sest Eesti väiksust arvestades on tööõnnetusi üldiselt vähe, mistõttu on küsitlusuuringu tulemuste põhjal problemaatiline usaldusväärsete kaalude arvutamine tegevusalade kaupa. Uuringu andmete esialgne analüüs näitab, et üle kolme töövõimetuspäevaga tööõnnetuste alaraporteerituse tasemeks 2007. aastal oli 34% ehk kaaluks ~3.

Kui Tööinspeksiooni registreeritud tööõnnetuste andmetel satub üle kolme töövõimetuspäevaga tööõnnetustesse 0,5% hõivatutest, siis tööjõu-uuringu andmetel 1,3% hõivatutest, sealjuures on eriti kõrge tööõnnetustes vigastatud töötajate osakaal ehituses (3,0%) ja töötlevas tööstuses (2,3%).

5.1.1. Rasked tööõnnetused

2007. aastal registreeriti Tööinspeksioonis 1082 rasket tööõnnetust⁴², mis on 11 võrra rohkem kui 2006. aastal (tõus 1%). Tabelis 5.2 on toodud viimasel viiel aastal toimunud tööõnnetuste jaotus arsti määratud tööõnnetuse raskusastme järgi.

Tabel 5.2. Tööõnnetuste arv raskusastme järgi 2003–2007

	2003	2004	2005	2006	2007
Tööõnnetuste arv kokku	3230	3326	3431	3653	3707
Neist kerged	2293	2319	2405	2555	2604
rasked	906	973	1002	1071	1082
surmaga lõppenud	31	34	24	27	21

Allikas: Tööinspeksioon.

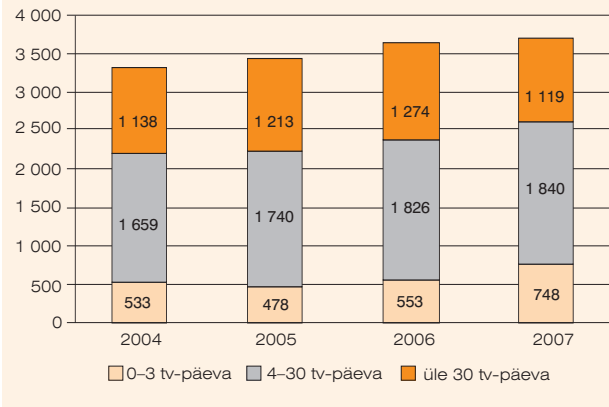
Rahvusvahelises statistikas võrreldakse riikide tööõnnetusega kaasnenud töövõimetuspäevade järgi, rasketeks arvatakse õnnetused, mispuhul töövõimetus on üle 30 päeva. Tööinspeksiooni ja Haigekassa andmevahetusleping võimaldab alates 2004. aastast Tööinspeksioonis registreeritud tööõnnetusi jaotada olenevalt tööõnnetusega kaasnenud töövõimetuspäevade arvust (vt joonis 5.2).⁴³

Rasketööõnnetuste arv viimastel aastatel on olnud üsna stabiilne. Tööõnnetuste koguarv suureneb kergete tööõnnetuste arvelt, mis viitab tööõnnetuste registreerimise paranemisele, tööandjate teadlikkuse ning seaduskuulekuse suurenemisele.

⁴² Vastavalt õigusaktile liigitatakse Eestis tööõnnetused arsti määratud raskusastme järgi – kerge, raske, surm.

⁴³ Joonisel 5.2. ja tabelil 5.2. ei ole tööõnnetuste arvus üksühest vastavust, sest arsti määratud raskuste ei kajastu alati töövõimetuspäevade arvus.

Joonis 5.2. Tööõnnetuste arv tööõimeuspäevade järgi 2004–2007

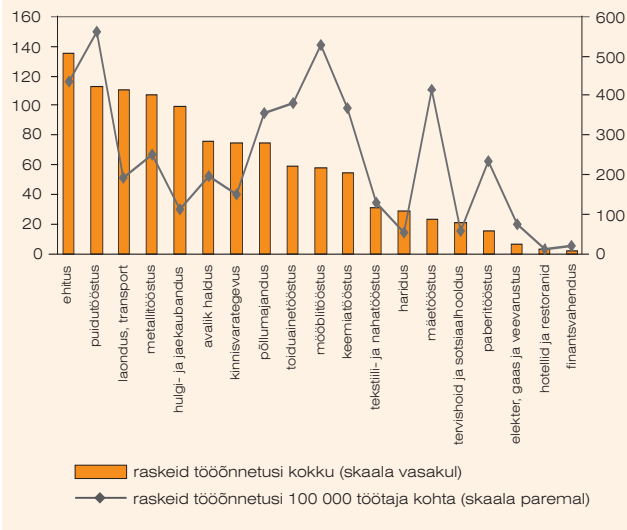

Allikas: Tööinspeksioon, Haigekassa.

Kui tegevusaladest (vt joonis 5.3) oli raskete õnnetuste arv kõige suurem ehitussektoris, siis suhtarvuna 100 000 töötaja kohta edestavad ehitussektorit (438 juhtumit) puidutööstus ja mööblitööstus (vastavalt 562 ja 527 juhtumit), neile järgneb mäetööstus (418 juhtumit).

Raskete tööõnnetuste arv on enim tõusnud Rapla- ja Harjumaal, vähenenud Võru-, Saare- ning Hiiumaal.

Joonis 5.3. Raskete (üle 30 tööõimeuspäevaga) tööõnnetuste jaotus tegevusalade järgi 2007

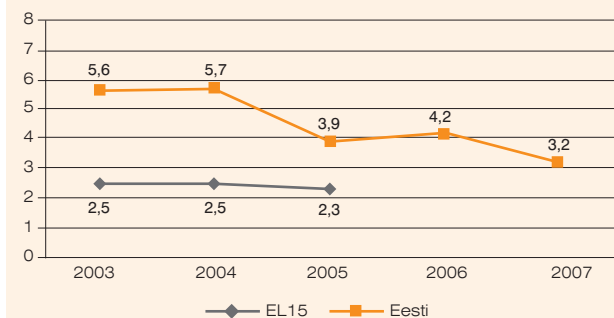
Allikas: Tööinspeksioon.

5.1.2. Surmaga lõppenud tööõnnetused

2007. aastal registreeriti Tööinspeksioonis 21 surmaga lõppenud tööõnnetust (kõik õnnetused toimusid meestega). Võrreldes 2006. aastaga langes surmaga lõppenud tööõnnetuste arv 22% ehk 6 tööõnnetuse võrra. Surmaga lõppenud 21 tööõnnetusest 12 olid seotud töötervishoiu ja tööohutuse seadusest tulenevate nõuete rikkumisega, 4 tööõnnetust toimus välismaal, neist 2 riigikaitsektoris. Peaaegu veerand surmaga lõppenud tööõnnetusi (5 õnnetust 21st) toimus 22–28aastaste noortega.

Et surmaga lõppevaid õnnetusjuhtumeid on praktiliselt võimatu varjata ja seega on alaraporteerituse probleem minimaalne, võiks surmaga lõppenud tööõnnetuste statistikat pidada kõige olulisemaks indikaatoriks Eesti töökeskonna olukorra võrdlemisel teiste Euroopa riikide omaga. Eurostat surmaga lõppenud tööõnnetuste andmeid ei kaalu. Seega on Eesti Tööinspeksiooni andmetel põhinev surmaga lõppenud tööõnnetuste statistika võrreldav Eurostati andmetega. Surmaga lõppenud tööõnnetuste arv 100 000 töötaja kohta (vt joonis 5.4) näitab, et Eestis on surmaga lõppenud tööõnnetuste tase olnud tunduvalt kõrgem, võrreldes Euroopa keskmisega. Kui EL15 surmajuhtumite arv 100 000 töötaja kohta on väiksem kui 3, siis Eestis on vastav arv viimasel viiel aastal jäänud vahemikku 5,6-3,2.

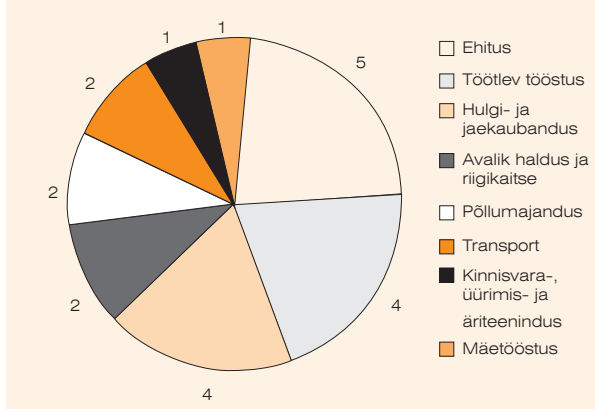
Joonis 5.4. Surmaga lõppenud tööõnnetused 100 000 töötaja kohta Eestis ja EL15s 2003–2007

Allikas: Eurostat (andmed avalikustatud kuni 2005.a), Tööinspeksioon.

Statistiline langus 2007. aastal on tõenäoliselt juhuslik, mis on seotud Eestile omase olukorraga – Eesti väiksest arvestades on surmajuhte üldiselt vähe ning seega sõltub statistika mõnest üksikust tööõnnetusest rohkem. Probleemi selgituseks on toodud järgnevalt 2007. aastal surmaga lõppenud 21 tööõnnetust tegevusalade järgi (vt joonis 5.5) ja sama statistika 100 000 töötaja kohta (vt tabel 5.3).

Joonis 5.5. 2007. a surmaga lõppenud 21 tööõnnetuse jaotus tegevusalade järgi

Allikas: Tööinspeksioon.

Joonise 5.5 põhjal saame surmaga lõppenud juhtumeid aluseks võttes ohtlikumateks tegevusaladeks ehituse ning töötleva tööstuse. Et igasuguste järeltulede tegemisel tuleks kasutada absoluutarvude asemel suhtarve 100 000 töötaja kohta, siis surmaga lõppenud juhtumeid arvestades saame 2007. aastal kõige ohtlikumateks tegevusaladeks mäetööstuse ning põllumajanduse (vt tabel 5.3), kus tööga hõivatute arv on väike.

Tabel 5.3. Surmaga lõppenud tööõnnetused 100 000 töötaja kohta tegevusalade järgi 2003–2007

	2003	2004	2005	2006	2007
Põllumajandus, jahindus	8	8	4	8	9
Mäetööstus	17	0	17	38	18
Töötlev tööstus	7	4	4	6	3
Energeetika, gaasi- ja veevarustus	10	17	8	0	0
Ehitus	9	11	2	9	6
Hulgi- ja jaekaubandus	2	3	5	1	5
Hotellid ja restoranid	0	12	0	0	0
Transport, laondus ja side	14	14	11	0	3
Finantsvahendus	0	0	29	0	0
Kinnisvara-, üürimis- ja äriteenindus	7	11	2	6	2
Avalik haldus ja riigikaitse	3	8	0	10	5
Haridus	2	2	0	0	0
Tervishoid ja sotsiaaltöö	0	0	3	0	0

Allikas: Tööinspeksioon.

Eelnev näide selgitab, kui suur osakaal on ühel surmaga lõppenud õnnetusel statistikas.

Tööõnnetuste statistika kokkuvõtteks võib öelda, et kui surmajuhtumite statistika vastab ilmselt tegelikkusele, siis ülejäänud tööõnnetused on alaregistreeritud ning võib oletada, et ka tegevusalasid puudutav statistika on nihkes. Kui Euroopa Liidu tasandil on seatud eesmärgiks vähendada aastatel 2007–2012 tööõnnetuste arvu 25%, siis Eesti kontekstis saab sellest eesmärgist rääkida vaid surmaga lõppenud tööõnnetuste puhul. Lähiaastatel on oluline tagada tööõnnetuste usaldusväärne statistika.

5.2. Tööga seotud tervisehäired

Tööga seotud tervisehäired liigitatakse kutsehaigusteks, tööst põhjustatud haigusteks ja tööga seotud haigusteks.

Kutsehaigus kujuneb välja pikaajalisel töötamisel tervist kahjustavates tingimustes. Kutsehaigus on otseselt põhjustatud töökeskkonna ohuteguritest, st et ohuteguri ja haiguse vahel on põhjus-tagajärg-seos. Kutsehaiguse korral on kannatanul vähenenud kutsealane töövõime ning tal on õigus nõuda tööandjalt kahju hüvitamist.

Tööst põhjustatud haiguse puhul on töökeskkonna ohutegur üks mitmest haigust põhjustada võivast tegurist. Tööst põhjustatud haigused vajavad töökeskkonna probleemide

lahendamise tegevate spetsialistide tähelepanu, et suunata vajalikud ressursid töökeskkonna ohutegurite mõju vähendamisele ja kutsehaiguste tekke ennetamisele.

Tööga seotud haiguse mõiste on laiem, kattes kõik terviseprobleemid ning haigused, mida võivad tekitada, raskendada või koos muude teguritega põhjustada töötingimused. Andmeid tööga seotud haigestumiste kohta kogutakse küsitlusuuringutega.

Erinevalt tööõnnetustest puudub Euroopa Liidu riikides võrreldav materjal kutsehaigusjuhtumite kohta. Seda eelkõige põhjusel, et Eurostat avalikustab informatsiooni ainult kutsehaiguste diagnooside põhised ning seda ka tegevusalade järgi, mitte riikide statistikat. Kutsehaiguseid diagnoositakse Eestis ligikaudu kümme korda vähem kui Euroopa Liidus keskmiselt.

Töötervishoiu ja tööohutuse seaduse järgi diagnoosib kutsehaigust ja tööst põhjustatud haigust töötervishoiuarst, kes kogub selleks andmed töötaja praeguste ja varasemate tööolude ning töölaadi kohta. Kutsehaiguste ja alates 2004. aastast ka tööst põhjustatud haiguste registrit peab Tööinspeksioon.

Tööinspeksiooni andmetel 2007. aastal:

- registreeriti 74 kutsehaigestumise (KH) juhtumit (31 mehel ja 43 naisel), mille käigus on püstitatud 155 erinevat kutsehaiguse diagnoosi;
- registreeriti 253 tööst põhjustatud haigestumise (TPH) juhtumit (130 mehel ja 123 naisel), erinevaid diagnoose oli 337;
- vanuselisel diagnoositi nii KH kui TPH enim 45–54aastastel;
- ametitest on KHsid enim diagnoositud mitmesuguste masinate juhtidel (nt traktorist), TPHsid on enim diagnoositud oskustöölistel (nt keevitaja);
- enim diagnoositud KHdeks on raskuste käsitsi teisaldamisest ning sundasenditest ja -liigutustest tekkinud luu-lihaskonna ja sidekudede haigused, TPHde teatiste põhjal on enim diagnoositud kuulmisnõrkust.

Registreeritud kutsehaigestumiste ja tööst põhjustatud haigestumiste arvu langust (vt joonis 5.6) tuleb seletada üha süvenevate probleemidega nii töötervishoiuarsti kui eriarsti pakutavate töötervishoiuteenuste⁴⁴ finantseerimisel. Et Euroopa töötingimuste uuringu põhjal on Eestis ohutegurite levimus e potentsiaalne terviserisk töökeskkonnas suurem kui EL15s keskmiselt, siis on kindlasti nii tööõnnetuste kui ka kutsehaiguste puhul tegemist alaregistreerimisega.

Kutsehaiguste alaregistreerituse põhjused:

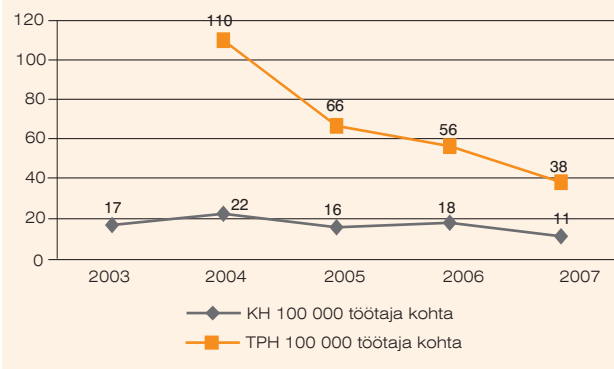
- töötervishoiuarstide vähesus;
- kutsehaiguste rahastamise probleemid, mille tõttu diagnoosimine on koondunud kahte suuremasse

⁴⁴ Töötervishoiuteenus – töötervishoiuarsti, töötervishoiuõe, tööpsühholoogi või ergonoomi tööülesande täitmine eesmärgiga aidata kaasa töötaja tervisele ohutu töökeskkonna loomisele, ennetada tööga seotud haigestumisi ning säilitada ja edendada töötaja tervist ning töövõimet

haiglasse, sest vaid kaks asutust on suutelised ja võimelised kutsehaigusi diagnoosima;

- töötervishoiuarsti pakutavad töötervishoiuteenused ei ole Haigekassa finantseeritavate tervishoiuteenuste nimekirjas;
- tööandjate üldine suhtumine kutsehaiguse diagnoosimisega seotud tegevustesse, raskused töötaja haigestumise seostamisel töökeskkonnas toimunud ohutegurite ja töölaadiga, sest faktilised tõendid on sageli puudulikud või puuduvad;
- töötajate vähesed sotsiaalsed garantiid.

Joonis 5.6. Registreeritud kutsehaigestumised ja tööst põhjustatud haigestumised 100 000 töötaja kohta Eestis 2003–2007

Allikas: Tööinspeksioon (TPHsid registreeritakse alates 2004. aastast).

Alates 2003. aastast on töötervishoiuarsti teenuse pakkujate arv Eestis küll kahekordistunud ning tänu teenusepakkujate tõusnud mobiilsusele on oluliselt paranenud ka teenuse levik maakondades, kuid siiski jääb selle teenuse kättesaadavus alla ELi keskmist (vt tabel 5.4), eriti tööhügieenikute poolest.

Tabel 5.4. Töötervishoiuspetsialistide koosseis (01.04.2008)

	Spetsialistide arv Eestis	Töötajaid ühe spetsialisti kohta	
		Eestis	EL15s keskmiselt
Töötervishoiuarste	96	6 826	3 233
Töötervishoiuõdesid	29	20 913	1 518
Tööhügieenikuid	13	50 408	2 753
Ergonoomide	8	81 912	...

Allikas: Tervishoiuamet.

Töötervishoiuteenuse kättesaadavus on puudulik eelkõige väikeettevõtetele väljaspool suuremaid linnu. Ka maakonniti ilmnevad KHde ja TPHde diagnoosimisel 100 000 töötaja kohta suured erinevused. Eriti vastuoluline on olukord Tallinnas ja Harjumaal, kus 100 000 töötaja

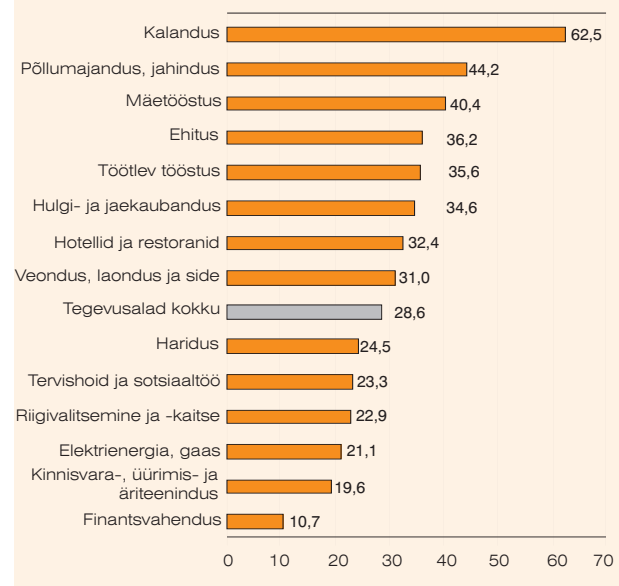
kohta on kõige vähem registreeritud kutsehaigestumisi, mis loomulikult ei tähenda, et töötingimused oleksid nii palju paremad, võrreldes näiteks Jõgeva- või Põlvamaaga. Tallinnas ja Harjumaal on võrreldes töötajate arvuga lubamatult vähe töötervishoiuarste.

2007. aastal oli Eesti tööjõu-uuringusse lisatud Eurostati moodul, et koguda informatsiooni töötajate tööga seotud tervisehäirete kohta. Uuringu tulemused:

- 28,3%l küsitletutest oli viimase 12 kuu jooksul olnud mõni haigus, vaegus, puue või muu tervisehäire;
- nendest 28,6%l oli tervisehäire tekkimise või süvenemise põhjused seotud tööga, mis tähendab, et tööga seotud terviseprobleeme on olnud ligikaudu 8%l ehk laiendades kogu tööga hõivatute arvule – üle 52 000 töötajal, mis suhtarvuna on ligikaudu 8000 tööga seotud tervisehäirega töötajat 100 000 töötaja kohta.

Enamikul tegevusaladel (vt joonis 5.7) ulatub tööga seotud tervisehäirete hulk 20–35%ni kõigist töötajate tervisehäiretest, ainuke erand on finantssektor, kus tööga on seotud vaid 10% kõigist tervisehäiretest. Kalandussektorit puudutavad andmed ei ole ilmselt usaldusväärsed juhtumite väikese arvu tõttu (valimisse sattus vaid 8 juhtumit).

Joonis 5.7. Tööga seotud tervisehäired tegevusalade järgi (kõigist tervisehäiretest %)

Allikas: Statistikaamet, Eesti tööjõu-uuring 2007.

Uuringu andmetel ei nõudnud pooled (51,4%) tööga seotud tervisehäiretest ühtegi töövõimetuspäeva, kuid 1,4% haigusjuhtumitest olid nii rasked, et töötaja ei saa ilmselt mitte kunagi enam tööle asuda.

5.2.1. Tööga seotud luu-lihaskonna vaevused

Luu-lihaskonna vaevused on Euroopas üks levinumaid tööga seotud tervisehäireid. Kui Euroopa Liidus vanade liikmesriikide töötajatest peaaegu 21% kurdab seljavalu ning 20% lihasvalu üle, siis uutes liikmesriikides on vastavad arvud 39% ja 37% ning Eestis koguni 40% ja 43%.⁴⁵

Tööinspeksioonis registreeritud kutsehaigestumise- ja tööst põhjustatud haigestumisuhtudest ligikaudu 55% on seotud otseselt luu-lihaskonna vaevustega. Et kutsehaigestumisi ja tööst põhjustatud haigestumisi diagnoosivad ainult töötervishoiuarstid, moodustab Tööinspeksioonis registreeritud juhtude arv (~400 juhtu aastas) vaid väikese osa tegelikest luu-lihaskonnaga seotud tervisehäiretest.

Et luua pilt luu-lihaskonna vaevuste levikust Eestis (kutseala, tegevusala, soo, vanuse, maakonna, tööstaaži järgi) ning võimalikest riskirühmadest, korraldati 2007. aastal kaks uuringut.

1. Euroopa Liidu töötervishoiu kampaania raames telliti AS Medicoverilt töötajate tervisekontrollide käigus kogutud andmete analüüs. Uuriti 10% 2006. aastal töötervishoiuarsti vastuvõtul olnud töötaja tervisekaarte e 641 inimest erinevatest tegevusvaldkondadest.
2. Tervishoiuamet korraldas üle Eesti töötervishoiuarstidele ankeetküsitluse, et koguda infot tööga seotud luu-lihaskonna vaevuste kohta. Paraku vastas ankeetküsimustele ainult 11 töötervishoiuarsti.

Et mõlema uuringu valimid osutusid vanuselises jaotuses ja tegevusalade järgi võrdlemisi ebaproportsionaalseks, siis tulemused ei võimalda teha usaldusväärseid järeldusi. Uuringute tulemuse võib sõnastada kokkuvõtlikult järgmiselt:

- vanuse kasvades tuleb luu-lihaskonna vaevusi juurde, meestel mõnevõrra rohkem kui naistel;
- põhiline ohutegur on arvuti, järgneb keskkonna mõju või füüsiline töö;
- tegevusaladest on luu-lihaskonna vaevusi tekitavaid ohutegureid rohkem kalatöötlemises, põlevkivi kaevandamisel, puidutööstuses, metallitööstuses ja ehitussektoris ning tegevusaladega on vastavuses ka luu-lihaskonna vaevusi kaebavate töötajate ametid – kalatöötaja, tootmistöölise, ehitustöölise, autojuht, õmbleja;
- tööga seotud luu-lihaskonna vaevusteks on enamjaolt (~52%) valud seljas või kätes.

Luu-lihaskonna haigused võivad põhjustada tõsiseid tervisekahjustusi, mille tagajärjeks on püsiv töövõimekaotus. Tabel 5.5 annab Sotsiaalkindlustusameti arstliku ekspertiisi andmete tuginedes vanusegruppide kaupa läbilõike nende luu-lihaskonna haiguste levikust, mis on põhjustanud töövõime kaotuse.

Esmakordselt püsivat töövõimetust määratakse naistel rohkem kui meestel (2007. a vastavalt 1347 ja 881 juhtu). Enim luu-lihaskonna haiguste tõttu püsivalt töövõimekaotuse jäänud on vanusegrupis 45–54a. 2007. aastal määrati luu-lihaskonna haiguste tagajärjel 100%line töövõimekaotus 87 inimesele (30 meest, 57 naist), mis on 3,9% kõigist luu-lihaskonna haiguse tagajärjel esmakordselt töövõimekaotuse jäänutest.

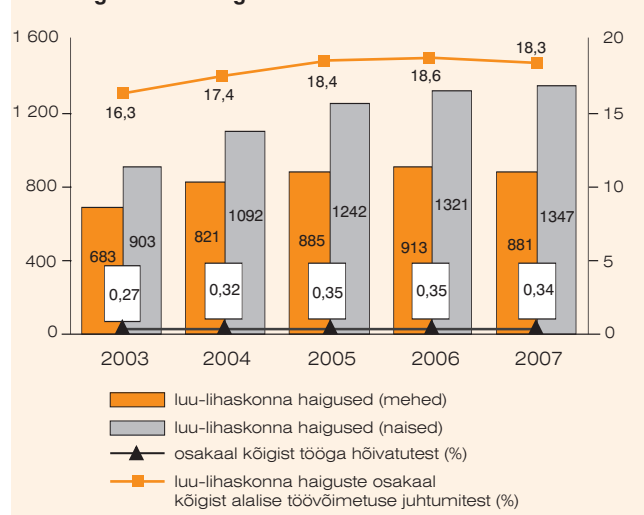
Tabel 5.5. Luu-lihaskonna haigused ja esmakordne püsiv töövõimekaotus 2003–2007

		Sugu	2003	2004	2005	2006	2007	
Kõik kokku		M+N	1586	1912	2127	2234	2228	
		M	683	820	885	913	881	
		N	903	1092	1242	1321	1347	
Vanusegrupp	16–29	M	58	71	66	73	68	
		N	57	74	96	71	86	
	30–44	M	164	192	197	203	175	
		N	205	258	224	255	256	
	45–54	M	260	287	330	302	321	
		N	449	526	568	623	575	
	55–62	M	199	250	268	286	273	
		N	191	231	285	303	364	
	63+	M	2	20	24	49	44	
		N	1	3	69	69	66	
	Töövõimekaotuse protsent	100	M	33	32	35	37	30
			N	26	19	59	62	57
80–90		M	130	149	138	131	144	
		N	106	135	147	159	154	
40–70		M	486	581	653	672	635	
		N	696	845	923	969	981	

Allikas: Sotsiaalkindlustusameti arstlik ekspertiis.

Kui arstliku ekspertiisi andmetel on kõikide esmakordselt püsiva töövõimekaotuse juhtude arv aastatel 2003–2007 suurenenud ~25% (vastavalt 9760 ja 12 211 juhtumit), siis luu-lihaskonna haigustest põhjustatud esmakordse püsiva töövõimekaotuse juhtude arv on vähenenud (vt joonis 5.8). Vähenenud on ka luu-lihaskonna haigustest põhjustatud alalise töövõimekaotusega inimeste osakaal tööga hõivatutest.

Joonis 5.8. Luu-lihaskonna haiguste osakaal kõigist töövõimekaotusega seotud haigustest 2003–2007

Allikas: Sotsiaalkindlustusameti arstlik ekspertiis.

⁴⁵ Euroopa töötingimuste uuring 2005.

Luu-lihaskonna vaevustega seotud probleeme saab vältida või nende mõju vähendada olemasolevate tervise- ja ohutussätete ning hea tava juhiste järgimisega. Euroopa Liidu 2007. aasta töötervishoiu kampaania oli suunatud luu-lihaskonna vaevuste kui statistiliselt enim levinud tööga seotud tervisehäirete ennetamisele. Kampaania raamides korraldati kõikides liikmesriikides temaatiline “Hea tava” konkurss ja töötervishoiuprobleemidele pühendatud konverentse, levitati Euroopa Tööohutuse ja Töötervishoiu Agentuuri infomaterjale.

5.3. Töötajate haigestumisega seotud kulud

Tööõnnetused ja tööga seotud haigestumised toovad kaasa majandusliku kahju nii töötajale, tööandjale kui ka riigile ja ühiskonnale. Töötajate haigestumisega seotud otsestest kuludest on hetkel võimalik analüüsida tööõnnetuste ja kutsehaigestumistega seotud kulud⁴⁶.

5.3.1. Tööõnnetushüvitised

Haigekassa aruannete⁴⁷ põhjal on töötajate üldhaigestumisega ning tööõnnetustega seotud tööõnnetuspäevade arv ja nendega kaasnenud tööõnnetushüvitiste kulud pidevalt suurenenud.

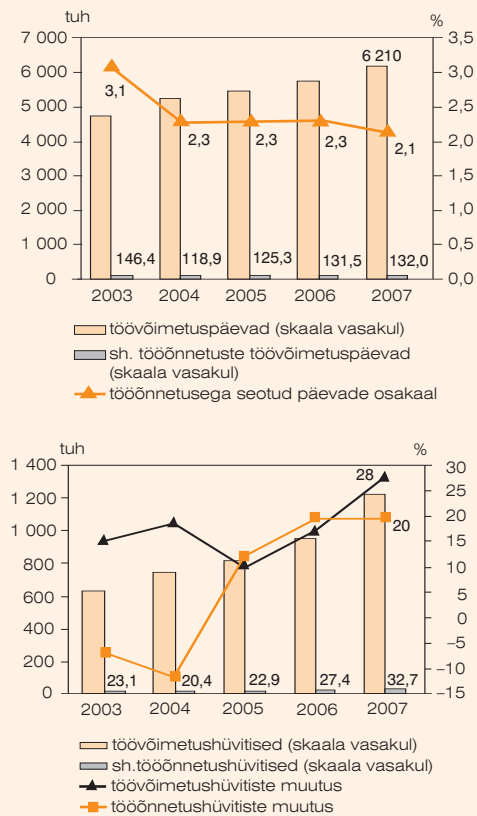
Tööõnnetustega seotud tööõnnetuspäevade arv moodustab umbes 2% kõigist töötajate haigestumisega seotud tööõnnetuspäevade arvust. Tööõnnetustega seotud tööõnnetuspäevade osakaal kõigist tööõnnetuspäevadest (vt joonis 5.9) on viimasel aastal langenud, kuid see ei ole seotud tööõnnetuste haiguspäevade arvu vähenemisega, vaid üldise töötajate tööõnnetuspäevade arvu hüppelise suurenemisega.

Tööõnnetustega seotud haiguspäevade arv suureneb väga pika tööõnnetusperioodiga tööõnnetuste arvelt. Haigekassa 2007. aasta aruande põhjal viibisid tööõnnetuse tagajärjel 195 töötajat tööõnnetuslehel üle 100 tööpäeva, neist 16 töötajat koguni üle 180 tööpäeva.

Töötajate ajutise tööõnnetuse hüvitiste kasv 2007. aastal, võrreldes 2006. aastaga, on 28%. Ajutise tööõnnetuse kulutuste jätkuva tõusu põhjused on päeva keskmise tulu ning tööõnnetuspäevade arvu kasv. Tööõnnetushüvitiste trend on aastatel 2003–2004 olnud negatiivne, kuid muutus positiivseks 2005. aastal ja on viimasel kahel aastal kasvanud 20%. Langus 2003. aastal on seletatav õigusaktide muudatusega, alates juulist 2003 ei peeta tööteel juhtunud

õnnetusi enam tööõnnetusteks. Viimaste aastate 20%line tõus viitab raskete tööõnnetustega seotud kulutuste osakaalu suurenemisele. Et raskete tööõnnetuste arv on jäänud praktiliselt samaks (vt joonis 5.2), siis on ilmselt tegemist pikaajalist ravi nõudvate raskete tööõnnetustega.

Joonis 5.9. Tööõnnetuspäevade ja tööõnnetushüvitiste dünaamika 2003–2007

Allikas: Haigekassa.

Tööõnnetushüvitiste osakaal töötajate tööõnnetushüvitistest oli 2007. aastal 2,7% (2006. a 2,9%). Langus on seletatav tööõnnetushüvitiste summa üldise suurenemisega – 28%, võrreldes 2006. aastaga.

5.3.2. Ravikulud

2007. aastal kompenseeris Haigekassa 7525 tööõnnetustega seotud raviarvet, kokku 13 007 649 krooni. Kui enamik kannatanuid (32% kõigist raviarvetest) olid vanusegrupis 18–29 aastat, siis kõige suuremad olid kulutused 40–60aastaste töötajatega juhtunud tööõnnetuste puhul (vt joonis 5.10). 16 raviarve maksumus ületas 100 000 krooni piiri, neli neist olid üle 200 000 krooni.

Kutsehaigestumistega seotud ravikulud kompenseeris Haigekassa 2007. aastal 512 kannatanule (253 meest ja 259 naist) kokku 1 304 055 krooni. Enamik kannatanuid (218 meest ja 212 naist) olid vanusevahemikus 50–69 aastat.

Kui tööõnnetuste puhul vanuse suurenedes kompenseeritavate raviarvete arv väheneb ja raviarvete maksumus suureneb, siis kutsehaigestumiste puhul on raviarvete arvu

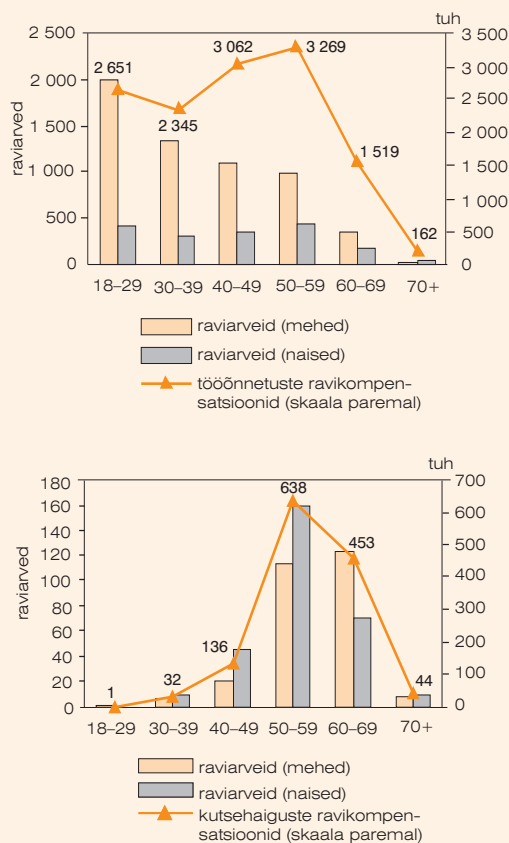
⁴⁶ Reaalselt on spetsiifiline info kõikide töötajate haigusseisundite, ravikulude jmt kohta Eesti Haigekassas, kuid see ei ole algselt selliselt kodeeritud, et seda oleks võimalik põhimõtteliselt analüüsida, arvestades kõiki töötajate haigestumisuhte – tööõnnetused, kutsehaigused, tööst põhjustatud ja tööga seotud haigused ning töötajate üldhaigestumine, samuti nendega seotud otsekulud, rääkimata töötajate haigestumise juhtude seostamisest kindla tegevusala, ettevõtte, tööstaaži jm sellise töökeskkonna tingimusega.

⁴⁷ Haigekassa majandusaasta aruanded.

ja makstud kompensatsioonide suuruse vahel võrdeline sõltuvus.

Kokku maksti tööõnnetuste ja kutsehaiguste kompensatsioonideks Haigekassast 2007. aastal ligikaudu 14,3 miljonit krooni, mis on 0,14% Haigekassa ravikindlustushüvitiste kogukuludest (10 148 769 000 kr)⁴⁸.

Joonis 5.10. Tööõnnetuste ja kutsehaigestumiste ravikompensatsioonid vanusegrupiti 2007

Allikas: Haigekassa.

5.3.3. Tööst põhjustatud püsiv töövõimekaotus

Tööst põhjustatud püsiv töövõimekaotus toob kaasa kulutused nii riigi kui ühiskonna tasandil. Sotsiaalkindlustusameti andmetel oli seisuga 01.01.2008 Eestis 74 576 püsiva töövõimekaotusega inimest (vt. tabel 5.6.), neist 1277 tööõnnetuse ja 1620 kutsehaigestumise tagajärjel.

Tööõnnetuste ja kutsehaigestumiste tagajärjel määratakse igal aastal suhteliselt suurele osale töötajatest esmakordne püsiv töövõimekaotus. Kui 2007. aastal registreeriti Tööinspektsioonis 3707 tööõnnetust, siis töövõimekaotusest põhjustatud esmakordne püsiv töövõimekaotus määrati 116 inimesele, mis on ~3% tööõnnetustest.

Sotsiaalkindlustusameti arstliku ekspertiisi andmetel on nende tööõnnetuste ja kutsehaigestumiste juhtumite arv, mis lõpevad esmakordse püsiva töövõimekaotuse määramisega, jäänud viimasel viiel aastal enam-vähem samaks (vt. joonis 5.11).

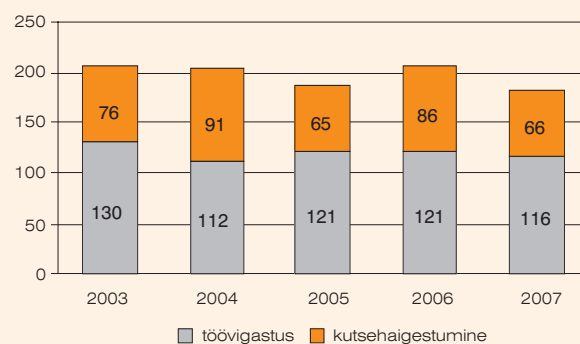
Kutsehaigestumisega seotud juhtumite mõningase vähenemise põhjused peituvad eespool kirjeldatud kutsehaigestumiste diagnoosimisega seotud probleemides (vt p 5.2).

Tabel 5.6. Püsiv töövõimekaotus soo ja vanuse järgi 2007

Vanusegrupid	Sugu	Püsiva töövõimekaotusega inimeste arv 1.01.2008			Esmakordne püsiv töövõimekaotus 2007. a		
		Kokku	Sh töövõimekaotus	Sh kutsehaigus	Kokku	Sh töövõimekaotus	Sh kutsehaigus
Kokku	M+N	74 576	1277	1620	12 201	116	66
	M	39 827	1054	933	6505	92	30
	N	34 749	223	687	5696	24	36
16-29	M	4990	55	0	1152	15	0
	N	3633	5	1	754	0	0
30-44	M	8296	241	13	1300	23	1
	N	6658	41	24	1214	7	5
45-54	M	11 292	333	138	2068	28	8
	N	11 793	64	175	2224	8	12
55-62	M	12 750	322	367	1290	21	8
	N	11 983	84	342	1241	7	16
63+	M	2499	103	415	695	5	13
	N	682	29	145	263	2	3

Allikas: Sotsiaalkindlustusamet.

Joonis 5.11. Tööst põhjustatud esmakordne püsiv töövõimekaotus 2003-2007

Allikas: Sotsiaalkindlustusameti arstlik ekspertiis.

Tööõnnetuste või kutsehaigestumisjuhtumite tagajärjel püsivalt töövõimekaotuseks jäänutele maksab Sotsiaalkindlustusamet lisaks töövõimekaotuspensionile igal aastal kahjuhüvitisi⁴⁹, mille kogusumma ulatub miljonitesse kroonidesse.

⁴⁹ Töötajal, kes on saanud tööülesannete täitmisel tervisekahjustuse, on õigus nõuda tööandjalt tervisekahjustusega tekitatud kahju hüvitamist. Tervisekahjustus võib olla tekkinud kas tööõnnetuse või kutsehaigestumise tagajärjel, mille tõttu töötajal on tuvastatud püsiv töövõimekaotus. Kahjuhüvitisele on isikul õigus, kui tervisekahjustus on tekkinud tööandja süü läbi. Kui kahju eest vastutav tööandja on õigusjärglaseta likvideeritud, tuleb saamatajajäänud sissetuleku ja lisakulutuste hüvitamise kohustus üle riiklikule sotsiaalkindlustusele.

⁴⁸ Eesti Haigekassa majandusaasta aruanne 2007.

nidesse. 2007. aastal maksti hüvitist 2159 inimesele u 36,7 miljoni krooni eest (2006. a ~34,9 mln; kasv 5,1%).

Töötajate töökeskkonna ohuteguritest tingitud haigestumisega ning tööõnnetustega seotud andmete süstemaatiline kogumine ja põhjalik analüüs aitaks selgitada suurema terviseriskiga kutsealad ja majandusharud, et siis juhendada ja koordineerida ohutusala etnetustööd, asjakohaste juhendmaterjalide väljatöötamist, tervisekontrolli ning teisi töö(tervishoiu)poliitika meetmeid, ära hoidmaks tööõnnetusi ja tööga seotud haigestumisi.

5.4. Töökeskkonna järelevalve

Vaatamata töötervishoiu ja tööohutuse seadusest tulenevatele nõuetele, on töötingimused väga erinevad isegi ühe ettevõtte piires. Üsna tihti ei vasta töökeskkond nõuetele. Riigi järelevalvet töökeskkonnas töötervishoidu ja tööohutust reguleerivate õigusaktide nõuete täitmise üle teostab Tööinspeksioon. Töökeskkonna järelevalve eesmärk on hinnata töökeskkonna ohutegureid ning töökeskkonnaalast töökorraldust ettevõttes, et töötaja tervisele mõjuvaid ohte kõrvaldada või vähendada.

Tööinspeksiooni 2007. aasta tegevusi on mõjutanud eesmärk teostada järelevalvet võimalikult paljudes erisugustes ettevõtetes (2006. aastaga võrreldes kasv 3% ehk 127 ettevõtet) ja viia järelevalvetoimingud lõpuni, tehes vajadusel järelkontrolli.

Sihtkontrollidest viidi 2007. aastal läbi järgmised kampaaniad:

- masinaohutus – kontrolliti 281 masinat põllumajanduses, ehituses, tööstuses;
- raskuste käsitsi teisaldamine, mille raames viidi üle Eesti läbi 219 sihtkontrolli, neist 101 transpordiettevõtetes ning 118 tervishoiu valdkonnas.

Ettevõttes töökeskkonna parandamise ja tööõnnetustekutsehaiguste ennetamise eelduseks on ülevaade töökeskkonna olukorra kohta, mida peavad kajastama ettevõttes tehtud riskianalüüsi⁵⁰ tulemused. Riskianalüüsi tulemustest lähtuvalt peab tööandja koostama tegevuskava, milles nähakse ette ettevõtte kõikidel tegevusaladel ja juhtimistasanditel korraldatavad tegevused töötajate terviseriski vältimiseks või vähendamiseks, nende ajakava ja teostajad ning eraldama selleks vajalikud vahendid.

Tööinspeksiooni 2007. aasta töökeskkonna järelevalve käigus täideti kokku 1584 töökeskkonna ohutegurite hindamislehte, mille alusel leiti järgmist:

- 37% ettevõtetest oli tegemata riskianalüüs (2006. a 40%);
- 45% ettevõtetest oli koostamata tegevuskava riskide vähendamiseks (2006. a 51%).

Tööinspeksiooni läbiviidud töökeskkonna järelkontrollid (13% kontrollimistest) kinnitavad inspeksiooni töö tulemuslikkust töökeskkonna parandamisel, eelkõige töökeskkonnaalase töö paremal korraldamisel ettevõttes.

Järelevalve käigus tuvastati

- 12 176 õigusakti nõuete rikkumist (2006. a 15 209);
- koostati 3139 ettekirjutust (2006. a 3306);

Rikkumiste arvu poolest on enim nõudeid esitatud riskianalüüsi puudumise kohta, mis on pea kõigis maakondades kõige olulisemaks rikkumiseks.

- 333 korral hoiatati sunnirahaga summas 1 477 500 krooni (2006. a 560 korral, rahasumma 2 434 900 kr);
- 20 korral pöörati sunniraha täitmisele summas 100 900 krooni (2006. a 40 korral ja summas 151 000 kr).

Töökeskkonna järelevalve on võtnud suuna karistamiselt juhendamisele-õpetamisele, kasvanud on tööandjate ja töötajate teadlikkuse tõstmisele suunatud tegevused, et koos tööandjatega jõuda ühisele eesmärgile – muuta töökeskkond töötajale ohutuks ja tervist hoidvaks.

⁵⁰ Riskianalüüs on tegevus, mille käigus selgitatakse välja töökeskkonna ohutegurid, mõõdetakse vajadusel nende parameetrid ja hinnatakse ohutegurite võimalikku mõju töötaja tervisele, arvestades ealisi ja soolisi iseärasusi.

Ühiskonna eduka arengu aluseks on inimeste võimalikult suur tööga hõivatus. Hõive suurendamine saab järjest tähtsamaks ajal, mil rahvastik vananeb ja tööealise elanikkonna osatähtsus väheneb. Seetõttu on oluline säilitada inimeste töövõime ja osalemine tööelus võimalikult pikkadeks aastateks.

Inimesele ei ole oluline mitte ainult töökoha olemasolu, vaid ka suhted töökohal, tervist hoidev töökeskkond, õiglane palk ning sotsiaalne kaitse ja toetused töökaotuse korral. Seetõttu ongi käesoleva kogumiku eesmärgiks iseloomustada 2007. aasta jooksul toimunud arengut töövaldkonnas tervikuna: nii tööturul, töösuhetes kui ka töökeskkonnas.

Kogumikus leiavad kajastamist järgmised teemad: majanduse ja tööturu areng, riskigrupid tööturul, aktiivne tööturupoliitika, töökorraldus, töötasustamine, kollektiivne töösuhe, tööõnnetused ja tööga seotud tervisehäired. Praeguse olukorra paremaks mõistmiseks on taustana kajastatud viimase viie aasta (2003–2007) trende ning võimalusel lisatud 2008. aasta alguse andmed.

TRENDID on sotsiaalministeeriumi toimetiste sari, mille eesmärk on analüüsida suundumusi sotsiaal-, töö- ja tervise poliitika valdkondades ning seeläbi aidata kaasa teadmispõhise poliitika kujundamisele.

Varem ilmunud toimetised:

- 4/2008 Abielu ja vaba kooselu: trendid, regulatsioonid, hoiakud. Poliitikaanalüüs
- 3/2008 Eesti Euroopa võrdlustes. Artiklite kogumik
- 2/2008 Sotsiaalvaldkonna arengud 2000–2006. Trendide kogumik
- 1/2008 GLBT-inimeste ebavõrdne kohtlemine Eestis. Poliitikaanalüüs
- 9/2007 Isad ja lapsehoolduspuhkus Eestis. Poliitikaanalüüs
- 8/2007 Eesti tööealise elanikkonna väljarände eelistused. Poliitikaanalüüs
- 7/2007 Lasterikaste perede toimetulek ja vajadused. Poliitikaanalüüs
- 6/2007 Mitteaktiivne rahvastik kui potentsiaalne tööjõuallikas. Teemaleht
- 5/2007 Prostitutsiooni varjatud pool: räägivad seksi ostjad. Uuringuraport
- 4/2007 Töölepingu seaduse halduskoormus. Poliitikaanalüüs
- 3/2007 Eesti teismeliste vägivaldatõlgendused. Uuringuraport
- 2/2007 Mees sotsiaaluuringu subjektina. Artiklite kogumik
- 1/2007 Puuetega inimeste toimetulek ja vajadused. Poliitikaanalüüs
- 8/2006 Vaesus ja selle mõõtmine. Vaesuse suundumused Eestis. Poliitikaanalüüs
- 7/2006 Tööturu riskirühmad: vanglast vabanenud töötud. Teemaleht
- 6/2006 Tööturu riskirühmad: vanemaealised töötud. Teemaleht
- 5/2006 Tööturu riskirühmad: noored töötud. Teemaleht
- 4/2006 Tööturu riskirühmad: puudega töötud. Teemaleht
- 3/2006 Tööturu riskirühmad: mitte-eestlased. Teemaleht
- 2/2006 Tööturu riskirühmad: pikaajaliselt töötud. Teemaleht
- 1/2006 Sooline ebavõrdsus: hoiakud ja olukord Eestis. Poliitikaanalüüs

Kõik ilmunud toimetised on Sotsiaalministeeriumi kodulehel
www.sm.ee > Väljaanded > Toimetised